ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК

ЗА

КЊАЖЕСТВО СРБИЈУ

ОБНАРОДОВАН

НА БЛАГОВЕСТИ 25. МАРТА 1844. ГОДИНЕ.

(Друго издање министарства правде)

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ КЊИГОПЕЧАТЊИ

1873.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
С. Х. С.
БЕОГРАД

М Ф 36992

САДРЖИНА

ГРАЂАНСКОГ ЗАКОНИКА.

Увод.

А. О грађанским законима у опште . . . . 1.
Б. Основне црте правде и правице у законима грађанским . . . . . 6.

ЧАСТ ПРВА.

О личним правима.

ГЛАВА I. О лицима, и правима личним по сопственим својствима. . . . . 11.
» **II.** О правима и дужностима супружника. 22.
» **III.** О правима и дужностима родитеља и деце. . . . . 40.
» **IV.** Туторство и старатељство . . . . 53.

ЧАСТ ДРУГА.

О правима стварним.

ГЛАВА I. О стварима и правима на ствари . . 54.
» **II.** О држављини и праву држања. . . . 56.
» **III.** О својини. т. ј. праву сопствености нарочито праву баштинском. . . . 61.
» **IV.** О прибављању ствари . . . . . 84.
» **V.** Прибављање ствари привраштајем и припатком . . . . . 90.
» **VI.** О прибављању ствари предајом. . . 99.
» **VII.** О залози . . . . . 105.
» **VIII.** О службеностима (сервитутима). . 117.

ГЛАВА IX. О наследству . . . . . 132.
» **X.** О тестаменту или завештању. . . . 144.
» **XI.** О садржају, смислу и тумачењу тестамента . . . . . 149.
» **XII.** О том, како завештадац о свом имању располагати може. . . . . 155.
» **XIII.** О попису заосталога имања. . . 160.
» **XIV.** О деоби. . . . . 161.
» **XV.** О наследним правима и одношајима у задрузи . . . . . 164.
» **XVI.** О наследству у недостатку наредбе законе, и законих наследника . . 172.
» **XVII.** О уговорима у опште . . . . . 172.
» **XVIII.** О поклонима . . . . . 180.
» **XIX.** О остави или аманету . . . . . 181.
» **XX.** О наручи или послуги. . . . . 184.
» **XXI.** О зајму . . . . . 186.
» **XXII.** О пуномоћству и деловодству , . 190.
» **XXIII.** О промени. . . . . 194.
» **XXIV.** О продаји и куповини. . . . . 195.
» **XXV.** О закупу. . . . . 201.
» **XXVI.** О најму. . . . . 207.
» **XXVII.** О ортаклуку . . . . . 211.
» **XXVIII.** О брачним уговорима. . . . 216.
» **XXIX.** О уговорима одважним или на срећу 220.
» **XXX.** О накнади учињене штете. . . . 224.

ЧАСТ ТРЕЋА.

Определења општа за права лична и стварна.

ГЛАВА I. О начину којим се утврђују права и обвезе . . . . . 229.
» **II.** О преиначењу (промени) права и обвезе. 234.
» **III.** Како престају права и обвезе . . . 240.
» **IV.** О застарелости. . . . . 247.

ЗАКОНИК ГРАЂАНСКИ.

У В О Д.

А) О грађанским законима у опште.

§. 1. Књаз у сагласију са саветом, оснивајући се на уставу земаљском издаје овај Законик грађански за правац свима житељима и судовима Србије.

В. чл. 54. устава земаљског од 29. јунија 1869. год. (Зб. XXII. ст. 59.) по коме законодавну власт врши народна скупштина са Књазом.

§. 2. У Законику овом прописани су закони грађански као постојана правила ради правде и правице, која се од свакога Србина према брату своме Србину у узајамним њиховим посебним правима и дужностима изискује.

§. 3. Закони ови од онога часа, како су својим путем обнародовани, имају силу и важност у народу и у суду, и ову задржавају донде, докле их закона власт прописаним начином преиначила не би.

В. Указ од 23. Новем. 1850. В№1548. по коме свака уредба, која се у напредак издавала и у земљи обнародовала буде, добија обвезну силу после 30 дана од књажева одобрења, осим оних уредба или закона, за које се то изречно друкчије определи. (Зб. V. стр. 302.).

§. 4. Само Књаз са сагласијем савета моћиће овај Законик или поједине у њему законе у случају потребе преиначити, допунити, или другима заменити.

В. примедбу §. 1.

§. 5. Сваки житељ српски, био он у Србији или ван Србије, имаће се ови закона држати.

§. 6. И сам иностранац у пословима са српским житељима, или и са иностранцем у Србији, наћи ће правицу по овим законима; осим ако он није посао у туђој земљи закључио, или нарочито за туђе законе везао, или се он законим следствима у туђој земљи надати има.

§. 7. Закони ови немају повратне силе: они се простиру само за унапредак. Но права из пређашних дела или поступака по уобичајеном начину утврђених проистичућа, у колико судским путем не би конечном пресудом решена била, судиће се по овим законима, у оним догађајима, где досад прописаног закона било није.

Овај је параграф протумачен први пут овако:

Закони истина само за унапредак правила прописују, но будући да има дела, која су пре обнародовања овога законика чињена, зато је нужно било и за таково опредељење учинити, о чему друга точка §. 7. опредељује следујуће:

1. Кад би таково дело, које је пре обнародовања овог законика учињено, из кога би нека права проистицала сад судити се имало, па би се питање родило о тврђи и важности истога то јест да ли постоји или не онда се то не ће судити по пропису овога законика, но

гледаће се је ли онај начин набљудаван, који је пре у обичају био, тако н. пр. кад би се распра повела о каквом тестаменту, који је пре овог законика учињен па би ко захтевао да се такав тестаменат уништи, зато што по закону није од три сведока подписан, него од два, или је онако начињен, као што је онда обичај био, а показало би се, или би иначе познато било, да је пре законика овај начин за тврђу тестамента довољан био, то се такови не ће уништити, но остаће снажан; јер је по начину, уобичајеном пре законика утврђен.

Ако би пак за особите случајеве такови пропис пре законика суштаствовао, па би таква дела судити се имала, то ће се онда онај пропис за правило узети и по њему ће се тврђа таковог дела судити, а не по овом законику.

2. Ако ли би се повела распра о правима, која су из дела каквог проистекла, и пређе овог законика су прибављена, то ни таква не спадају под правила овог законика.

3. Особити се случај може догодити при тестаменту где би завештатељ пре обнародованога законика тестамент начинио, а после обнародовања умр'о, следователно права би наследницима после обнародовања овога законика припала; па би се о тврђи и определењу права завештателњних распра родила, то ће се тврђа таковог тестамента по пређе уобичајеном начину судити, а права ће се, ако пређе никакова особита прописа није било по овом законику определити; тако н. пр. Петар начинио тестамент пре обнародованога овог законика, и пре умр'о, наследници ће добити права своја по вољи завештателјевој без призрења на овај законик, баш да би овај у нечем вољу завештателјеву и ограничавао. Ако ли је Петар пре законика тестамент начинио, а после обнародовања умр'о, и права су наследницима после припала, то ће тврђа тестамента постојати по начину,

како је онда у обичају било, кад је тестамент прављен, без призрења на овај законик; при определењу права пак из таквога проистичућих, и после законика добивених, узеће се у призрење правила овог законика, и по њима ће се пространство таковых судити.

4. Што се пак застарелости тиче, будући да је ово чисто положителног закона овога расположење, које се наравно на прошлост не простире, то се време такове само од дана обнародованога овога законика почети може, следователно будући да и определење године и дана по §. 505. у смотрењу потраживања исправљења деобе с неправдом или уштрбом скопчане ништа друго није но застарелост права потраживања, то се таково време само од дана обнародованог овог законика започети може.

(Решење од 22 Августа 1844 год. В№1131. Збор: V. стр. 311.)

А други пут протумачен је овај §. овако:

Да у свима оним наследствима, која су се пре ступившег у живот законика грађанског без завештања породила, а судским путем још не би окончана била, има се судити по правилима грађанског законика, као што се овај по смислу §. 7. и толкованья од 22. Августа 1844 године $\frac{\text{КВ№1131}}{\text{Сов№884}}$ односи и на оне пређашње судским путем још неокончане догађаје, за које досада прописаного закона није било.

Но будући би се из овог израза »неокончана наследства« по незнању или по рђавом намерењу могла изводити двојака толкованья, по којима би неки подизали парнице и за она наследства, која су окончана средством узајмичног сагласија и намирења, без да су пред судом била; то је уједно опредељено, да се под пређашњим безаветним наследствама, која се сада по правилима законика судити имају, само разумевају:

1. Она, која су надлежни наследници при самом деленју своје незадовољство изјавила и повела пред судом парницу, која се у време издања законика несвршена затекла, и

2. Она наследства, која су истина пре издања законика постојала али у време издања истог још нису била између надлежних наследника подељена; сва пак друга наследства, која су или следством узајмичног сагласија или намирења, или каквим му драго начином између наследника подељена, без да су наследници у време деленја своје незадовољство изјавили и парницу пред судом повели, да спадају у число окончаних дела, која суђењу судова више не подлеже.

(Решење од 13 Фебруара 1845 год. В№82 Збор. VII. стр. 131.)

§. 8. Смисао закона нико да не извrће, и криво да не тумачи. Сваки да пази на речи, и њихово право значење, па ако му се не би тако разумети дало, онда нека погледа на друге овде изложене подобне законе, и нека испита намеру законодавца, па сравнивши га с овима нека га тако протумачи, да се са основима здравога разума и природне правице слаже.

§. 9. Тумачење закона само ће оно имати силу закона, које би се путем власти законодавне, то јест од Књаза са сагласијем савета учинило.

В. примедбу код §. 1 и 4.

§. 10. Ако би се случај какви на суду појавио, за који нарочитог законог прописа не би било онда ће се исти по општим у овом Законику постављеним основима, или општепознатом досадаш-

њем обичају разумно и савесно решавати, никако не испуштајући из вида законе прописе за подобне случаје.

§. **11.** Више пресуда једнако изречених у подобним случаима сачињавају постојано судско тумачење, и само ће се као такво сматрати, и као на таково призрење имати; али силе закона још зато нема.

§. **12.** Предписи и уредбе, којима се црквена војена, полицајна, казначејска, злочина и остала земаљска дела управљају и свршују, не спадају у овај законик грађански.

§. **13.** Воља и наредба човечија заступа закон, а закон накнађа вољу и наредбу човечију. Но у ономе, што се тиче јавнога поретка и благонравија не може се ништа изменити вољом или уговором.

§. **14.** Незнање закона већ обнародованога никоме не помаже, и нико се незнањем закона извинити или бранити не може.

Б) Основне црте правде и правице у законима грађанским.

§. **15.** Свакога Србина личност и сопственост, и сва с овима скопчана права јесу невредима, и стоје под заштитом и обраном закона. Ова се закона заштита простире и на иностранце.

В. чл. 25. и 30. Устава земаљског (Зб. XXII. стр. 52. и 53.)

§. **16.** Сваки има право, прилична и закона средства употребити против нарушитеља својих пра-

ва, и у случају нарушења помоћи код своје власти тражити, и захтевати, да се законим путем што му припада, даде, и нарушена права поврате.

§. **17.** Сваки човек сматра се као лице, и као такво има природна себи сродствена права, која се ником не укидају.

§. **18.** Ропства у овој земљи нема, то јест нико не може човека у таквој власти имати, да с њим самопроизвољно као са стварима поступати и располагати може.

§. **19.** У призрењу приватних права сви су пред законом и судом равни. Што је за једнога право, мора и за другога право бити. И права самога Књаза а правитељства, која у овом законику извор и определење имају, хоће по овом Законику судити.

В. чл. 23. Устава земаљског (Зб. XXII. стр. 52.).

§. **20.** Само у случају нужде или особите општенародне потребе и ползе дужан ће бити ко своје добро уступити, но правитељство у том случају дужно је таковому подпуну накнаду дати. Је ли случај такове нужде или општенародне потребе и ползе, решаваће сам Књаз у сагласију са саветом.

В. примедбу §. 1. 4 и 9.

К овом параграфу и §-у 217. додато је ово:

Да просецањем главних путова оштећеним притежатељима њива, ливада и башта дотичне општине сразмерну накнаду такође у земљи издаду од земље општинске, као што је то и досад рађено; подобно у виноградима и воћњацима оштећеним да исте дотичне општине

опет сразмерну накнаду у општинској земљи учине; где пак когод просецањем пута какву зграду штетује, такову да подобно касајућа се општина или трудом или трошком општинским, било из прихода општинских, било новим прирезом својим подигне. — Оценити штету и накнаду ову да спадне у право општине, с којом проценом општинском оштећени има задовољити се.

Да би се пак у просецању путова ових, колико је могуће, мање штете причинило, и будући да општине накнаде давати имају; то да се при планирању просецања путова, у ком покрај инжинира правителъствена полицајна власт участвовати има, позову и дотичне општине, да одабране кметове своје на лице места изашлъу, који ће личним познавањем положења местних, као и разних притежања почасних, у опредељењу правца просецања овог полезно употребљени бити моћи.

(Решење од 7. Јунија 1852 год, В№423. Збор. VI. стр. 113).

Даље додато је и ово:

Како у грађанском законику §.§. 20. и 217. који наређују да правителъство има подпуну накнаду дати приватноме за добро, које је оно за општенародну потребу и ползу тамо изложеним начином себи узело, није казано ко има решити ову подпуну накнаду, поставља се законо правило, да у случајима, где се правителъствена политичка власт о накнади овој не би сама са господаром приватног добра споразумети могла, накнаду ову имају проценити вештаци и у случају, да која од обе стране и с проценом вештака не би задовољна била, да је решити има суд. —

(Решење од 15. Септембра 1855. год. В№1008. Збор. VIII. стр. 80,

Види и закон о експропријацији Зб. XIX. стр. 190.; закон рударски Зб. XIX. стр. 86. §.§. 37. 38. 40. 41. 42

45. 48. 51. 52. 77. 78. и од §. 138 — 149.; закон о повластици за грађење гвозденог пута од Пожаревца до Дубравице Зб. XXIV. стр. 90. чл. 2. и Устав Зб. XXII. стр. 72 чл. 99. точ. 14.

§. **21.** Шта је ко дужан, оно дати мора. Ако не ће, суд ће га приморати.

§. **22.** Ко има каково право, од њега зависи употребити га или не употребити. И ако га не може или не ће да употреби, зато само исто право не губи.

§. **23.** Коме право, ономе и све ползе отуда проистичуће припадају.

§. **24.** Ко право како ужива, мора и бреме с њим скопчано носити. Више участника права једнога дела равномерно и бремена с њим скопчана, ако законом или уговором или самом природом није противно опредељено.

§. **25.** Што није ничије, оно припада ономе, који први то заузме и себи присвоји, ако са штетом другога скопчано није, или закон нарочито не-забрањује.

§. **26.** Што је свачије, оно сваки има право и уживати, нити ико може право имати другога од уживања изкључити.

§. **27.** Што је чије, онај има право располагати с оним.

§. **28.** Твоје право можеш и другом уступити, и то зависи од твоје добре воље, која се у сумњи не предполаже, но мора се доказати. Самовољство, сила и превара никоме не помаже.

§. **29.** Што ко сам нема, оно не може ни другоме дати; и тако нико не може другоме више права уступити, него колико сам има; као ни туђе.

§. **30.** Ко уступи другоме право своје, разумева се, да је и све с њим скопчане користи уступио.

§. **31.** Ко другоме штету причини, дужан је зато накнаду учинити.

§. **32.** Ако двоица или више њих једнака права имају, морају се иста тако употребљавати, да једно поред другог и сва скупа у целости опстати могу. Ако то није могуће, онда по количини једно другом треба да попушта; ако ли и тако не би могуће било, онда мање већем попустити мора.

§. **33.** Права, која су за личност или особити чин или услов везана, с њиме заједно изчезавају.

§. **34.** Друга права, која неограничено и безусловно као сопственост коме припадају, са смрћу или вољом и законом прелазе на другога.

§. **35.** Закон ће определити, да права због дуготрајућег неупотребљења на штету другога, престану и изгубе се.

ЧАСТ ПРВА.

О ЛИЧНИМ ПРАВИМА.

ГЛАВА I.

О лицима, и правима личним по сопственим својствима.

§. **36.** Под именом лица (особе) узима закон свако човечије створење, било оно тек зачето, или рођено, мало или велико, било разумно или безумно. И сам збор и свезу више лица јединствених у призрењу права, која они у заједини имају, сматра закон као једно лице морално, као што је родбина задруга, општина.

§. **37.** У смотрењу наредбе законе разлика се чини између младолетних и пунолетних лица. Пунолетна су лица она, која су двадесет прву годину живота своја навршила. Младолетна су пак она која двадесет прву годину живота још навршила нису, и такова су или мала деца, која још нису седму годину, или деца недорасла, која још нису четрнајесту годину, или деца дорастла, која су прешла четрнајесту годину, али двадесет прву годину још навршила нису.

§. **38.** Пунолетници држе се да су зрели, и они могу сами собом права своја држати, с њима руковати, и располагати.

§. **39.** Младолетници држе се за недозреле, и они стоје под особитом заштитом и обраном закона.

В. §. 59. и 77. грађ. поступка.

§. **40.** Закони узимају у заштиту и оне, који су разума и слободне воље или са свим или од чести лишени, као што су зграну ти, бесомучни, луди, уманути.

В. Уредбу за с ума сишавше (Зб. XIV. стр. 24. §. 20. и 21.) и распис министра правде од 14. Маја 1863. год. №1842.

§. **41.** Младолетнима се уподобљавају од чести и они, које суд за раскошнике прогласи, и који се на страни налазе, па им није могуће права своја заштитити.

§. **42.** Тако и задруге или задружне куће и општине по својој природи и односају земаљском имају особито право на заштиту закона.

§. **43.** Дете зачето али још нерођено, сматра се у призрењу права као да је и рођено, тако да ако се живо роди, добија сва припадајућа права, и та на другог пренаша, ако ли се мртво роди, сматра се као да никад ни зачето било није. Рођено држи се свагда за живо; ко се сумња и противно наводи, доказати мора.

§. **44.** Српском житељу припада потпуно уживање грађанских права. Српско пак житељство, т. ј. грађанство или припада по самом рођењу или се

добија прирођењем; по чему су сви жителъи српски, права грађанска уживајући, или рођени или прирођени Срби. Код рођених Срба прелази право грађанства с родитеља на децу по самој природи, прирођење пак добија се онда, кад би иностранац који пуних седам година било у служби државној, било у вођењу заната или земљеделију, или у каквом другом полезном занимању овде проживео, и за све то време би поштено и сходно законима земаљским живео, неучинивши никакова злочинства. Иначе пак без опредељеног времена пребивања получаваће се право грађанства само особитим дозволењем Књаза са сагласијем савета.

Код овог параграфа додаје се уредба о прирођењу и одпуштању Срба из њихног отачаства која гласи:

1. Иностранци, који би зажелели право сажитељства у Србији имати и уживатп, и тим начином природити се морају то својим путем и начином прибавити.

2. Шта се изискује, да иностранци грађанска права у Србији получе, опредељено је у законику грађанском §. 44. Овде се пак прописују правила за оне, који са израженом вољом и намером из страног поданства излазе и у сажитељство српско прелазе.

3. Иностранац, желећи право сажитељства српског получити и тако природити се, подноси ће прозбу своју непосредно попечитељству внутрених дела, или ако би већ место пребивања у Србији имао, посредством свог началства окружног. У овој доказаће своја качества, своје морално владање, своје стање, имање и занимање, па тај конац, да получи уверење, које ће од попечитељства иностраних дела уредно утврђено бити,

да ће он у српско сажитељство примљен бити, како уредни одпуст из страног поданства донесе.

4. Ако такови иностранац од попечитељства внутрених дела на прозбу своје речено уверење добије, то ће се он неодложно постарати добавити уредни одпуст из страног поданства, који најдаље за једну годину дана од добивеног уверења попечитељству внутрених дела донети мора, ако се с њим ползовати жели; иначе ако за годину дана одпуст прибавити пренебрегне, мораће прозбу своју повторително тога ради поднети.

5. Пошто попечитељство предпоменути одпуст такови прими и о уредности истога увери се, одмах ће просителя иностранца решењем својим у сажитељство српско примити, и њему писмено сведочанство о томе дати, пошто исти следујућу заклетву положи.

»Ја Н. Н. Који сам досад поданик Н. био, ступајући у сажитељство српско заклињем се Богом живим, да ћу као и други рођени Србин владајућем Књазу српском свагда верап бити, да ћу устава земаљског, закона и уредба савестно придржавати се, власти земаљске слушати и њима покоравати се, да ћу данак, дајанија, и остала сва бремена земаљска, која се налагала буду, точно плаћати и носити; и све дужности сажитељу српском својствене вољно испуњавати. Тако ми Бог помогао, и тако да могу одговор дати на његовом страшном суду.«

6. Иностранац оваковим начином у сажитељство српско ступивши и свидјетељство о том од попечитељства внутрених дела добивши дужан је неотложно изјаснити се, коме окружију и којој општини причислити се жели ако већ попре не би гдегод у Србији постојано место пребивања имао, и то означио, како ће одма надлежном окружном началству (за Београд управителству вароши исте) упућен бити, које ће њега ако никакове уместне преноне нема, одмах оној општини причислити, и у спи-

сак сажитеља местних увести, иначе пак ако би се пре-поне какове показале, такове попечитељству с изјасне-њем својим поднети, и отуда решење сходно, по коме ће се владати имати, очекивати.

7. Ако би који Србин из свезе сажитељства српског изићи и у страно сажитељство ступити зажелео, то ће такови пре свега постарати се, уверење од стране над-лежне власти добавити, да ће он без сваке сумње у стра-но сажитељство примљен бити, како нуждни одпуст добије.

8. Са оваковим уверењем и купно достоверним до-казатељствама, да је он све дужности и обвезатељства како спрама правитељства, тако и своје општине, задру-ге, родбине и осталих сажитеља испунио, или иначе с овима поравнао се, он ће се надлежном окружном на-челству молбено тога ради обратити.

9. Начелство (у Београду управитељство вароши Београда) почем се о истинитости његовог изложења увери, и убеди, које по опстојателствима моћи ће и сред-ством расписа или средством новина чинити, достављаће то са достаточним својим известијем попечитељству вну-трених дела, одкуда ће по том дозволење очекивати по коме ће началство проситељу одпуст, који ће се средством попечитељства внутрених дела уредним нач-ином од попечитељства иностраних дела утврдити, из са-житељства српског дати, и њега из списка житеља срп-ских исписати, који премда оваковим начином из свезе отачаственог сажитељства излази, опет приватних обве-затељства, ако би се такова и после одпуста појавила, зато не ослобођава се.

(Уредба од 2. Маја 1844 Бр. 603. Збор. II. стр. 300).

Даље додато је овде:

Да попечитељство внутрених дела одсад никог од оних иностранаца који би пре истечења рока опредељ-ног у §. 44. законика грађанског тражили, да се у гра-

ђанство српско приме, и који би се, буди којим заслугама, особито службеним тога достојнима учинили, више не прима само по својој власти и по уредби од 2. Маја 1844. год. $\frac{\text{В№ 603.}}{\text{С№ 494.}}$ у число српских грађана, него да свагда за таковога учини најпре представљење ради получења особитог дозволења законодавне власти сходно §. 44. грађанског законика, будући да се наведеном уредбом од 2. Маја 1844. год. прописује правило само за оне иностранце, који су пуних 7 година у српској земљи проживели па после зажеле из свог страног поданства иступити и у сажитељство српско прећи.

(Решење од 14. Августа 1851. год. В№639. Збор. VI. стр. 46.).

Додато је у правилима о бегунцима и заштићеницима у точки 7. ово:

Странци, који седам година под заштитом српском чесно и поштено без прекидања проведу, могу и без одпуста из пређашње своје поданичке свезе на српско сажитељство положити заклетву, која им се из основаних узрока и одказати може.

Од ове заклетве изузимају се сви странци, који су пре 2. Маја 1844 год. у Србију населили се, па ту и сада стално живе, будући су они по обичајном закону, који је дотле важио редовно природжени.

(Решење тих правила садржавајуће од 20. Јануара 1860 год. В№171. Збор. XIII. стр. 5.).

В. и устав Зб. XXII. чл. 40. 90. точ. 6.

§. **45.** И иностранце овде живеће у призрењу права на њихову личност и собственост односећих се узимају закони под савршену заштиту, у колико за уживање каквог особитог права не би по опредељењу трактата или земаљских устава нарочито српско грађанство изискивало се.

В. Уредбе за странце о притежању непокретних добара (Зб. VI. 139. XIII. 90. и XIV. стр. 194.).

§. **46.** Што год Србин са Србином у Србији предузимао буде, судиће се по овом законику; што Србин са Србином у туђој земљи предузимао буде, судиће се такођер по овом Законику, ако не докажу, да су стран закон пред очима имали, или ако код страног суда помоћи не потраже због законих следства у туђој земљи за њих проистичућих. Ахо Србин са туђином у Србији посла имао буде, судиће се по овом Законику, ако туђин не докаже, да су Србски закон у туђој земљи пред очима имали; ако на последак туђин са туђином у Србији што предузме, судиће се по овом закону у оном случају, ако би из тога закона следства у Србији за њих проистицала, а нарочита уговора немају, да су право своје на туђем закону основали.

§. **47.** Уобште у свима случајима, у којима страна држава са Србима поступа као и са својима сматраће и ови закони иностранце као и своје. У случају сумње, мораће туђинац то доказати.

В. Распис о наследствима, која би странцима припадала, код §. 423.

§. **48.** Туђинка за Србског житеља удата добија са самом удајом сва права србског грађанства, у онима случајима, у којима страна држава Србкињи за њихног поданика удатој иста права даје; као што и Србкиња за странога поданика удата сва права грађанства овдашњега губи, у онима случајима, у којима страна држава своју поданицу за

Србина удату својих права грађанских лишава. Жена из друге области Турске у Србију удата сматра се за овдашњу, као и што се Србкиња у другу турску област удата у смотрењу права грађанства за своју држп.

§. **49**. Србин ако се на страни налази, сматра се као *отсуствујући*, ако је место пребивања његовога познато; ако ли то познато није, држи се за *несталога*. И као такав не само не губи своја права, но долази под особиту заштиту закона.

В. §. 76. грађ. поступка.

§. **50**. Ако такав нестали заступника права својих оставио и наместио није, дужан му је Суд ради обране права његових заступника или бранитеља поставити.

В. Примедбу §. 40.

§. **51**. Кога је нестало, па га нема и не зна се за њега, а другоме би поради права својих за тим стало, да се зна, је ли жив или мртав, те би се тога ради суду јавио; онда ће суд таквога судски позвати, да дође, или да о своме животу извести је даде. И на то ће му оставити рок од једне године дана. Овај рок ако без свакога гласа и трага прође онда ће суд таковога несталога прогласити за умрлога, и то у следујућим случајима: 1) Ако је од његова рођења прошло 80. година, и од 5. година не би се за место његова пребивања знало. 2) Ако се за њега за 30. година ништа знало није. 3) Ако би се доказало, да је он у самртној опасности био

и од онога доба за 10. година се за њега прочуло није. Но ако би се такав и преко свега тога доцније појавио, он ступа у сва своја пређашња права само сваку отуда себи причињену штету или изгубљену ползу сам себи приписати мора.

В. Примедбу §. 49. и чл. 147. зак. о старатељству.

§. **52.** Само онај, који преживи другога, може у овога права, на случај смрти њему припадајућа, ступити. Кад двојица заједно у исти тренутак умру, онда не може речи о пренашању права с једнога на другога бити. У случају неизвесности, држи се, да је онај пре умро, који је у ранијој опасности био; ако су пак у једновременој опасности били, онда се узима, да је млађи старијега, и мушка глава женску преживела; докле се год противно не докаже.

§. **53.** Закони ови узимају и права житеља Српских и иностранаца другога вероисповедања у заштиту, и допуштају им и уживање грађанских права у толико, у колико не би они законом нарочито ограничени били.

§. **54.** Чланови једне родбине по различју степена и одношаја, као и чланови задруге или задружне куће по природи својој, имају особита међу собом права, која ће се на свом месту определити.

§. **55.** Под именом родбине (породице, фамилије), разумевају се предци са свима својим потомцима, били они у заједини или одељени. Они се зову међу

собом *род;* свеза, којом су везани, јест *сродство,* лица су пак такова сродна или сродници и рођаци. Ови могу бити у ближем или даљем сродству, по броју степена, у којима један од другога одстоје. Ово су сродници по крви; но бивају и постају сродни и по браку, које се сродство зове тазбина; и то је сродство између мужа или жене са сроднима женина или мужевља рода по крви.

§. **56.** Степен сродства између два лица било у правој било у побочној или косој лози опредељује се по числу лица од једнога претка рођених, тако да су два лица у оном степену сродна, колико лица има, небројећи првога претка, следовательно мање једнога.

То се исто разумева и о тазбини. — Усвојени за сина или кћер како ступају у сродство поочима и помајке своје определиће се на свом месту.

В. §. 136. овог законика и др. о усвојењу туђе деце.

§. **57.** Под задругом или задружном кућом разумева се више лица пунолетних самих или са својим потомством у заједини живећих. Они су у одношају међусобном задружни. Где такова зајединског живота нема, зову се инокосни.

К овом параграфу и §-у 507. додато је ово:

Истина, да се у §. 57. грађ. законика, где је реч о задруги као једном моралном телу, опредељује, тако, да се задруга састоји из више пунолетних или ожењених глава, које тако у строгом смислу и постоји, али зато нигде није назначено нити забрањено, да после смрти оваковых глава пунолетних не може код потомства њих-

нога задруга се наставити. Шта више и кад би баш законом таково што определило се, опет ако би се уговором или тестаменталним расположеньем другојачије што наредило, оно би постојати морало у смотреньу задружног одношења и код малолетних. А овако то постојати мора тим више, што закон у овом призреньу не само никаквог противног определења не чини, но шта више јасно изражава да задружна права и одношења и онде постојати могу где нема више пунолетних или ожењених глава, као што §. 507 (где је реч о задруги у смотреньу наследствених права и одношења) без сваког призрења на задружна лица опредељује овако: да је задруга онде, где је смеса заједничког живота и имања.

(Указ од 16 Маја 1845. год, В ₹703. Збор. III. стр. 37).

§. **58.** Задруге сматрају се у призреньу спољних одношаја као једно лице морално, и ужи-вају у скупу сва права као и инокосни. Задруга може у себи закључавати права инокосности и родбини припадајућа. Инокосност разрешава односе задружне, али не родбинске.

§. **59.** Општина једна сматра се у призреньу приватних права као једно морално лице, коме сва она права припадају, која јединственим лицима, у колико то по унутрашњем устројству не би се особито определило.

В. закон о устројству општина (Зб. XIX. ст. 1. чл. 35. и 66).

ГЛАВА II.

О правима и дужностима супружника.

§. **60.** Права и дужности супружника проистичу из брака, који се између два лица разнога пола закључује и венчањем средством свештеника по пропису православне цркве свршује, почем се она пред два или три сведока изјасне, да желе неразлучно живети, заветујући се у једно на вековечиту љубав и ненарушиву верност.

Код овог параграфа и §.§. 92. и 99. има ово решење.

Бракови између житеља српских у којима би ма која страна била православне источне вере, само су онда пуноважни, кад су чрез надлежног свештеника православне вере благословени, и у надлежне књиге венчаних при православним црквама установљене заведени.

Деца у смешаним браковима рођена, биће крштена у православним црквама, и таква крштења биће завођена у протоколе крштених, при православним црквама постојеће.

Парнице брачне у смешаним браковима, т. ј. где је ма која страна православне вере, спадају под надлежност земаљских православних духовних власти.

(Решење од 9. Септ. 1853. год. Бр. 859. Зборник VII. страна 80).

§. **61.** Пре венчања бивају обично разговори и договори између младожење и девојке, и његова и њенога рода, са уговарањем поради брака, у који су ради ступити; а покрај овога или за овим бива обележје, дарови и уздарје.

§. **62.** Разговори ови и дарови немају истина никаква следства на брак, ако се не би закључио; но овако даривани не могу с другим лицем у преговоре брачне упустити се, док примљени дар оступајућа страна не врати.

§. **63.** За тим следује прописани испит, који бива пред својим свештеником, одређеним од духовне власти начином.

§. **64.** И овако учињени испит остаје снажан, нити која испитана страна у нове преговоре брачне упуштати се може донде, докле се духовном влашћу својим путем од овога испита не разреши.

В. §. 127. устројства духов. власти Зб. XV, ст. 203.

§. **65.** У случају одустанка невина страна добија трошкове поради брака учињене, и накнаду за претрпљени уштрб натраг.

§. **66.** Натерати се она страна, која одустаје, да мора у исти брак ступити, ако драговољно не ће, не може.

§. **67.** Ако су обе стране невине, онда свака своју штету носи.

§. **68.** Из којих узрока црква брак и венчање законом забрањује, из оних истих, ако би се пређе појавили, не могу онаква лица законо испитивана бити; ако ли су испитана, испит ништа не важи, и крива страна не може од друге одуставше накнаду за причињену штету тражити.

§. **69.** У брак законо ступити и венчани бити не могу:

а) Ако човек жену венчану и не по закону пуштену, или жена мужа не пуштена по закону има.

б) Ако младожења није навршио 17. а девојка 15. годину, осим случаја разрешења од надлежног Архијереја учињеног.

в) Без питања и допуштења очина или материна или туторског, осим по полученом дозволењу од надлежне власти у случају навршене 18. године момка и девојке.

г) Који су неспособни и немоћни за дужности брачне.

д) Луди и бесомучни.

е) Отмицом натерани ако ослобођени нису, или ако су заплашени и страхом нагнани.

ж) Ако је преваром друго лице подметнуто.

з) *Злочинци на робији или заточење осуђени за време казни.*

(Измена од 5. Јануара 1862. год. В№14. Збор. XV. стр. 1).

и) Између Хришћана и нехришћана

ј) Између сродника у степенима црквом забрањеним.

к) Који су због браколомства међусобног, и свом супругу о глави радења осуђени.

Код овог §. додато је ово:

Но како је народна скупштина 17. Септембра 1859. год. предложила да у напредак у оним случајима, где девојка одбегне за момка, примирителни судови у садјејству с надлежним свештеником, кога ће дужност бити најпре испитати да између момка и девојке не постоји сродство, дају допуштење за венчање; то је законода-

вном влашћу §. 69. точ. в. тако објашњена да се унапредак под »надлежном власти« о којој ово определење закона говори, разуме »примирителни суд.«

(Решење од 24. Окт. 1860. год. В№ 194 Збор. XIII. страна 152).

§. **70.** Има и других узрока, који ако се догоде, остављена страна не може никако тражити накнаду штете због испита проузроковане, као:

а) Ако се примети особити сајуз и наклоност к другоме лицу.

б) Због трудноће од другога.

в) Због блудног и развратног владања.

г) Због јавно познатог и осведоченог пијанства.

д) Због прилепчиве опасне болести.

е) Због дугог одлагања венчања.

§. **71.** Ко покрај живе жене законе другу узме, и венча се, мораће ову другу одпустити: која, ако то није знала, добија накнаду за све трошкове, за ушгрб и срамоту поднешену. Преко тога муж подпада под суд и казну, као што ће и свештеник, ако је знао, па венчао, или је могао знати, да је употребио пристојну пажњу, или ако прописани ред набљудавао није, духовној власти зато одговарати.

В. крив. зак. §. 203. и 135.

§. **72.** Ако младожења при венчању није био навршио 17. а девојка 15. годину, онда ће снажност таковога брака испод ових прописаних година власти духовној донешенога, зависити од опроштаја Архијерејског. А свештеник венчавши ако је

знао, да нема прописани за брак година, долази под суд, као и сами родитељи, и други, који би свештинка преваром на савршење венчања овакових лица навели.

В. крив. зак. §. 136.

§. **73.** Ако свештеник без допуштења родитељска или туторска венча момка и девојку пре навршене њихове 18. године, брак истина стоји, но свештеник овакав подпада под одговор суда духовнога због пенабљудаваног прописа.

В. кр. зак. §. 141. точ. 2.

§. **74.** Брак са бесомучнима и лудима нема сила ни важности и престаје као да није ни био; а свештеник са знањем такве венчавши пада под суд и казну.

В. кр. зак. §. 137.

§. **75.** Брак са оним, који је неспособан и немоћан био дужности брачне извршивати, престаје и уништава се, пошто се онаква неспособност савршено осведочи, као да није ни био. Свештеник таквога венчавши под одговор не долази; јер нити је дужан, нити му се пристоји, у такав испит упуштати се.

§. **76.** Ако свештеник силом отету и неослобођену или великим страхом приморану девојку венча, такав брак престаје, као да није ни био. свештеник венчавши, кум и стари сват падају под суд и казну, а тако и отмичари казниће се строго за учињену отмицу као преступници.

В. кр. зак. §. 138. —

§. **77.** Преварен, који је друго желео, а друго му је лице подметнуто, није дужан задржати га. Ако се не тужи, но се својевољно склони, нека му буде, и брак нека је тврд. И ако дознавши да је друго лице, он непрестане, но у дужности брака заостане, да му се после тужба не прима, почем је знао и драговољно се склонио.

§. **78.** *Са злочинцем на робији или заточење осуђеним за време казне закључени брак има право невина страна захтевати да се разреши, и накнада њој даде. Свештеник долази под одговор судски.*

Измена од 5. Јануара 1862 год. Збор. XV. ст. 1; в. и §. 140 крив. поступка.

§. **79.** Брак између Хришћана и нехришћана нема силе ни важности, и уништава се као да није ни био. Свештеник пак венчавши долази под одговор и подпада под казну духовнога суда.

§. **80.** Брак између сродника у степенима црквом забрањенима, ако је са знањем, престаје и уништава се, и они, који су знали, долазе под одговор и казну саразмерну дужности преступљеној и близости степена сродства. Ако ли је у незнању закључен, онда се супружници од заједничког живота одмах разлучавају, и снажност таковога брака зависиће од разрешења Архијерејског.

В. крив. закон. §. 139.

§. **81.** Брак између оних, који су због браколомства међусобног, или тога ради што су супругу о глави радили, осуђени били, престаје и уништава се као да није ни био.

§. **82.** Брак са оним, који је са другом испитан, или брак са девојком под прстеном за другога стоји у својој сили и важности. Испит пак речени пада и разрешава се, и страна постојана заостављша добија подпуну накнаду за трошкове учињене и срамоту нанешену.

§. **83.** Пре венчања дужан је свештеник парохијални момка и девојку начином од духовног начелства прописаним у три једно за другим следујућа празднична дана у цркви огласити или наговестити, т. ј. јавити хришћанима поименце, који се момак женити, и коју невесту за супругу узети намерава, ако не би исти заручници од свог Архијереја од огласа опроштени били.

§. **84.** Они заручници, који би у чију парохију са стране дошли, нити ће моћи испитани нити оглашени бити, докле се не би онде постојано станили и докле не би на њихове из пређашњег места пребивања набављене довољне исправе од духовне власти надлежно одобрење последовало.

§. **85.** Сваки, који би за какву препреку, која би оглашеном браку препону чинила, знао, дужан је то надлежном свештенику без одлагања јавити.

§. **86.** Ако би се за време учињенога оглашења, или и после при самом венчању открила каква правилна препрека, која би заручницима забрањивала у брак ступити; то ће свештеник престати од савршивања брака, и јављаће случај такав својој духовној власти.

§. **87.** Свештеника на свршивање брака правилима црквеним недозвољенога натеривати, или иначе приморавати да се нико не усуди; и који би то чинио, подлећи ће строгој казни.

В. крив. зак. §. 207. а.

§. **88.** Брак не може законо закључен бити без узајамног и непринуђеног сагласија сачетавајућих се лица; зато родитељи и сви други децу и млађе, ступити у брак против њихове воље да не приnуђавају које се нарочито под одговором строгим забрањује,

§. **89.** Отимање девојака ради ступања с њима у брак сматра се као преступљење, које ће се строго и казнити.

В. крив. зак. §. 200.

§. **90.** Ако свештеник неимајући Архијерејског опроштаја пренебрегне огласити, па би се после венчања појавиле препоне неопросне, онда брак пада и уништава се, а свештеник долази под одговор и казну; и сами заручници, ако им је препона позната била, као и сведоци при венчању, ако су за њу знали, долазе под одговор и казну; ако ли се код духовне власти препона опростима покаже, брак остаје по добивеном Архијерејском благослову у важности, а кривци долазе под одговор.

В. кр. зак. §. 141. точ. 1. —

§. **91.** Закони брак свршује се у цркви, у време црквом зато прописано, пред два или три сведока заједно са обручењем, и у свему сходно правилима и обредима православне цркве. Само по нужди може

се венчање изван цркве свршити на другом пристојном месту.

§. **92.** По венчању дужан је свештеник сваки брак у књигу венчаних увести, забележивши име и презиме венчаних, њихових родитеља, и кума, њихово стање и место обитавања, дан венчања, с додатком, који им је брак и са подписом свештеника који је њих венчао.

В. Примедбу §. 60. и 92. — и §. 142. 143. и 144. кр. законика.

§. **93.** Брак законим начином закључени, осим смрти једнога супруга, којом сам по себи престаје само се из особитих важних црквом прописаних узрока уништити, или развести може. Ови су узроци у књизи Кормчији, која духовним властима за управу служи, изложени, од којих се овде наводе:

А) Узроци, због који се брак уништава:

1) Ако је у време венчања муж имао живу жену нераспуштену, или жена живога мужа нераспуштенога.

2) Ако момак 15. или девојка 13. годину у време венчања навршила није.

3) Ако је брак учињен са бесомучнима или лудима; на захтевање невине стране.

4) Ако је са неспособним и немоћним за извршивање брачне дужности; на зактевање друге стране.

5) Ако је са девојком отетом и неослобођеном или неодолимим страхом приморапом; на зактевање приморане стране, или њених најближих.

6) Ако је друго лице подметнуто, и невина страна докаже, да знати није могла, и да је одма, како је дознала, тужила се.

7) Ако је са злочинцем на робију или заточење осуђеним закључен брак за време казни, па невина страна захтева.

Тако исто ако је брак закључен с лицем, које је учинило злочинство пре брака или је после овога за исто осуђено на робију или заточење, ако невина страна захтева.

Измена и допуна од 5. Јануара 1862. год. (Зб. XV. 1).

8) Ако је између христијана и нехристијана закључен брак.

9) Између сродника у степенима црквом строго забрањенима.

10) Брак између они, који су супругу своме о глави радили, било пре, било после пресуде тога ради над њима изречене закључени.

§. 94. Б) Узроци, због којих се брак разводи:

1) Прељубодејство доказано, којим је верност супрушка нарушена.

2) Радење о глави своме супругу и дејствовање свирепим и убитачним средствима противу живота његовог; као и онда, ако је само знала једна страна о таковом злом умишљају и дејствовању другога против живота супруга, и открила није.

3) Злочинство супругом једним учињено, због ког је казна узакоњена и судом над њим изречена на робију или заточење дуже од 8 годьна, ако невина страна за време док те казни трају иште развод; а ако га за то време не иште остаје брак у својој сили.

Измена од 5. Јануара 1862. год. Зб. XV. стр. 2.

4) Ако једна страна од хришћанског закона одступи.

5) Неизвестно, или злоковарно отсуство.

§. **95.** Ако би који супруг или у робство пао, или би по своме делу са знањем власти куда отишао, па би га нестало, нити би се доказало, да је са злом намером супруга свога изневерити куда тумарао, онда ће оставши други супруг тек по истечењу пуних 6 година од времена отсутства друга свог моћи дати молбу духовноме суду поради разведења брака свог, који ће суд, почем и средством новина, и иначе средством земаљских власти отсуствујућег потражи, и овај се за једну годину ненађе, нити му се јави или предстане, к разведењу брака приступити, и остављеној страни дозвољење за други брак дати. Но при свем том ако се после оваковога дозвољења и закључења другога брака супруг отсуствујући поврати, има власт друга свога, ако хоће, у брак узети, ако ли не ће, а он добија дозволење са другим лицем у брак ступити, као што ће то у првом случају добити и онај, који је иначе невин нашавши се са супружником овога у брак ступио, и с њим живео.

§. **96.** Ако ли који супруг, без знања и допуштења власти, из отачаства побегне, и незнано куда тумари, или шта више и довољно буде причине уверити се, да је с намером друга свог изневерити удалио се, онда ће оставши супруг у првом случају по истечењу 4. године, а у другом после 3. године

од времена оног удаленња моћи дати духовној власти молбу поради разведења брака, који ће суд, почем одсуствујућег и преко новина и преко земаљске власти потражи, и овај му се за једну годину не јави нити предстане, баш да би се место његова задржавања знало, к разведењу брака приступити, и оставшој страни, ако се докаже да је невина, и супругу своме узрока к удаленју његовом није дала, дозволење дати у други брак ступити; нити ће противна страна, ако би се после тога појавила, овај брак нарушити и друга свог натраг захтевати моћи.

§. **97.** Ако се жена у случају оваквог одсуства мужевља без набљудавања ових правила и без допуштења власти преуда, и муж се први после појави, онда муж њу ако хоће, узима натраг, или на своје захтевање, ако се невин нађе, он се од истога брака разводи, и добија право на ново женити се. То бива и са мужем, ако би му жена у ропство пала, или онако одсутсвовала.

§. **98.** У случају узрока за развод брака свагда ће се стране свом свештенику пријавити, који ће дужан бити, њих примиривати, и ако у том неуспе, Протојереју оног окружја упутити. Овог ће дужност бити, у трипут, и то не једно за другим, но у неком саразмерном растојању времена, примирење међу њима покушавати, опоменувши их како на свечано обећање при венчању узајамно дано, тако и на жалосна и штетна следства развода

брачног. Ако их и он не премири, то се онда упућују с тужбом на духовни суд, који ће и сам најпре примирење покушати, па ако не успе, тек онда о разводу суђење, пошто сви докази тога ради наведени буду.

§. **99.** Сва дела спорна у смотрењу брака припадлеже суду духовном, а тако и парнице поради уништења и развода предузимаће се, расправљати и решавати од суда духовног прописаним тога ради редом и начином.

В. примедбу код §. 60. и 92. овог законика.

Код §. 99. (на овом месту изложено је и објашњење §§. 65 и 82) има ово решење:

Да духовна власт и у парницама одступања од намерног брака по учињепом духовном испиту, а и у другим брачним парницама онако, као и у парницама нарушавања или развођења брака, по аналогији точке 3. чл. 16. устр. духовних власти*, и § 100 грађанског законика пресудом својом определи само припада ли, и којој страни припада накнада за учињене трошкове, и односно за срамоту нанешену јој, а количину ове њом досуђене накнаде да после грађански суд определи.

(Уредба од 4 Јунија 1851 године В№ 533. Збор. VI. стр. 22.

Даље издато је ово:

Уредбом више наведеном од 4 Јунија 1851 год. В№ 533, наређује се, да у свакој парници, поведеној по причини одступања од намереног брака по учињеном духовном испиту (§ 65) а и у другим брачним парницама (§. 82) онако исто, као и у развођењу брака духовна власт има определити само припада ли, и којој страни при-

---

* Ово је устројство укинуто и замењено оним у Зб. XV. на ст. 204.

пада, накнада за учињене трошкове, и односно и за срамоту, од криве стране нанешену јој, а количину ове накнаде после да грађански суд определи. По у у речи стојећим §§ 65 и 82 треба наравно имати у виду два случаја: али је ту главна ствар тербе и суда: нарушени брачни уговор, који је своју важност добио од учињеног духовног испита, и по томе како у случају првом, где је сиреч једна страна од брачног уговора одступила, тако и у другом, где је једна страна одступивши овде од свршеног брачног уговора, тамо већ с другим лицем и у брак ступила, који се због тога не нарушава, духовна власт има само иследити, и пресудом својом определити, је ли ова, од брачног уговора одступивша страна, крива, и припада ли од ове криве стране оној остављеној невиној страни накнада за учињену јој штету, све сходно § 65. или 82. како је сиреч уговор и испит брачни, или као у првом или као у другом случају нарушен, а грађански ће суд по томе после количину те накнаде за штету и срамоту определити.

(Решење од 21 Децембра 1851 Вр. 1102. Збор. VI. страна 78).

В. уредбу која постоји за брачне парнице између римокатолика и лутерана који су српски поданици, и која гласи:

»Да се општи грађански судови не само за расправу брачних парница, но и за сама питања о важности или разводу брака, за лица неправославна, одреде те да они по постојећем судореду и поступку за грађанске парнице прописаном, не само и та питања ислеђују и суде, но и пресуде о њима гласеће, по незадовољству стране великом суду на решење и пресуђење подносе; а што се материјалног закона тиче, међу тим, док се нарочити закон не пропише за католике у духу цркве католичке, а за лутеране у духу њихове цркве, да судови наши суде у речи стојеће ствари по основима, примље-

ним у законима оне цркве, којој супрузи принадлеже; а ако је брак смешан, но законима оне цркве у којој је брак благословљен, где би им год стране закон своје цркве аутентично саме показати могле, а иначе, где те стране не би биле у стању учинити, или у случају сумње, да се обраћају попечитељству правосудија за настављење, које ће се за то имати са управом просвете споразумети, која ће и онако моћи преко свештеника дотичне вероисповеди не само закон цркве за даљи случај стојећи, но и за објашњење смисла његовог прибавити. У осталом разуме се, да они смешани бракови, где је ма које лице православно, и којима особено законодавно наређење постоји, под ово наређење не спадају.«

Уредба од 7 Децембра 1861 год. В№2444. Збор. XIV. ст. 202.

В. и закон о црквеним властима §. 45. точ. 4. 5. и 6; и §. 127 и 167. (Збор. XV. ст. 174).

§. **100**. За време трајања парнице брачне дужност ће бити суда духовног напред определити, припада ли невиној страни пристојан ужитак, који ће се по могућству и имању мужевљу грађанским судом измерити. Такође ако би деце било, постараће се о привременом њиховом издржавању и васпитању.

В. закон о црквеним властима §. 148 и 151. Збор. XV. стр. 209.

§. **101**. У случају, ако су обе стране под кривицом, ни једна не добија допуштење да у други брак ступи; ако ли је једна страна невина, њој ће се дозволити ступање у други брак. Невиној страни пресудиће се све користи брачне по закону, по природи брака, или по уговору њој припадајуће.

§. **102.** Разлучење само од заједничког живљења, које би се по нужди и на дуже време са ужитком или без ужитка определило, сматра се као и други покушај примирења између супружника, који, ако би се опет саставили, јављају то само своме свештенику, а овај исто доставља својој духовној власти.

§. **103.** На развод брака не могу супружници уговора чинити, нити се на уништење или разводење, ни привремено, сагласити могу. Но почем је тужба за развод дана или пресуда изречена, могу се у призрењу имања свога, ако с њим неограничено располагати могу, као и ужитка и издржавања и васпитања деце поравнати.

В. §. 94. и 855. овог законика, и §. 157. закона о црквеним властима (Зб. XV. ст. 211).

§. **104.** Она страна, којој је као невиној дозвољено да у други брак ступи, моћи ће то без сваке препоне по закону чинити.

§. **105.** Жена разведена или пуштеница ако је трудна, не може пре порођаја, иначе ако је трудноћа неизвесна, не може пре навршених 9 месеца после развода, преудати се; осим ако по свеодцби вештака на суду докаже, да трудна није, у ком случају по истечењу 6 месеци моћи ће у други брак ступити.

Код овог §. има ово тумачење:

»Удовица, која би се по смрти свога мужа на скоро преудавати хтела, може то чинити и у оном случају, ако би од умрлог мужа трудна остала, само ако и женик на

то пристане о чему ће се пред месним кметом и свештеником писмено начинити и свештенику на чување предати. Ако би трудноћа неизвесна била, а удовица би се хтела пре 9 месеци од смрти мужевљеве преудати онда се мора визитирати од месних бабица, или ако таковиx у месту нема од другиx у месту вештиx старих жена, о чему ће се такође пред месним кметом и свештеником писмено начинити, на које се има и женик потписати, које ће се писмено свештенику на чување предати. Како у једном тако и у другом случају свештеник ће ова писмена у нарочити, зато начињени, протокол заводити, који у случају догодивше се распре о фамилијарном положењу детета, може за доказно средство послужити.

(Решење од 22 Октобра 1859 год. Бр. 4803 Збор. XII стр. 73).

§. **106.** Ако ли жена не дочекавши да истече прописано време преуда се, брак ће задржати своју снагу, но она се лишава свију оних користи, које би од пређашњег мужа по разводу, и престанку брака имала; а муж, који такову узме, губи право захтевати уништење брака из узрока пређебрачне женине трудноће. И ако би се у случају рођаја детиња сумња родила, да ли није у првом браку зачето, мора се исто дете и његова права средством заступника или браниоца под заштиту и обрану закону узети.

§. **107.** Што се год са намером и опредељењем брака слаже, оно све припада супружницима као права и дужности, нити се шта противу личних права уговором определити може.

§. 108. Оба супружника дужна су љубавно међу собом и нераздвојно да живе, дужности брачне извршавају, једно другом верни буду, пристојно једно друго предусретају, и у сваком случају у помоћи буду.

Код овог параграфа има ова уредба о одбеглим женама:

1. Никоме није слободно у своју кућу примити од мужа одбеглу жену, осим њених родитеља, сродника, или месне власти, па и ови дужни су одмах, или најдаље други дан, јавити за такав случај полицајној власти и ова да и њу и мужа јој без одлагања упути надлежном пароху ради прописног мирења и даљег поступка.

2. Овако се има поступати у сваком, било првом било другом, или ком му драго случају одбегавања жене од свога мужа.

3. Конзисторијална пресуда, која би гласила, да се одбегла жена има вратити мужу брачно с њиме да живи има точно и без сваког изговора од одбегле жене извршена бити, и у случају ако не послуша имају је томе склањати и духовне и мирске власти, и то саветовањем, поучавањем, помиривањем, донде, докле она корисност оваквог савета не увиди и не склони се да брачно с мужем живи.

(Уредба од 6. Фебруара 1857. год. В№ 212 Збор. X. страна 11).

§. 109. Особито пак муж се сматра као глава и старешина куће и родбине, и по томе је његова дужност поглавито, кућом и имањем управљати за издржавање своје супруге по могућству старати се, њу од сваке напасти бранити, и на сваком месту заступати.

§. 110. Супруга пак дужна је мужа свога слушати, наредбе његове извршивати, за њим ићи и

где он за добро нађе, с њим онде живети; њему по силама својим у отправљању домаћих послова, у прибављању, а нарочито чувању имања приномагати на кућевни ред и чистоту пазити, и нарочито децу намиривати, у чистоти и благонаравности обдржавати их и чувати.

§. **111.** У случају ако би супружници у задрузи живели, поглавито припада право кућом и имањем управљати, и о издржавању старати се, старешини кућном, који је у договору са пунолетним задругарима дужан о кући и кућевним пословима бригу водити. Кућу пак и кућевне послове у реду држати и чувати, припада нарочито старешици, коју су дужне у том призрењу остале ма и пунолетне у кући жене слушати.

ГЛАВА III.

О правима и дужностима родитеља и деце.

§. **112.** Деца или су *брачна*, или *ванбрачна*, или *усвојена*; и по тој разлици имају различити вид и одношај правично према родитељима и хранитељима својим.

§. **113.** Брачна су деца сва она, која се у законом браку роде. За такву сматра закон сву ону децу, која се после 180. дана од дана венчања, или

за 300. дана после смрти мужевље, или коначног развода брачне свезе, од законе супруге роде.

§. **114.** Кад је дете овако у законом браку рођено, отац не може о законости његова рођаја посумњати, нити се детета одрећи, осим једнога случаја, ако јасно докаже, да за време законо одређенога рока од 180. и 300. дана није му могуће било телесно смешење са супругом својом имати. Ни сама супруга признањем својим не може такво дете лишити законих права према родитељу своме. Ни само доказано блудочинство супруге ништа противу брачности детета не помаже.

§. **115.** Родитељи, под којима се разумева отац и мати, били они инокосни или задружни, дужни су деци својој бити и хранитељи. Они треба да се старају за њихов живот и њихово здравље, да их хране и одевају, да им тело снаже и подижу, васпитавају и душевне способности развијају, у закону Божијем обучавају и науком срдце и душу облагорођавају, и у полезном труду придржавају, и тако за срећнији живот приправљају, и основ благостању њиховом положе.

§. **116.** Ове дужности, које поглавито на оцу леже, ако би родитељи очевидно пренебрегавали на убитак среће дечије, онда има власт задружни старешина, који је за добро владање и поредак кућана под одговором, пристојним начином, који ако не помаже, и самим судским путем, настајати, да они дужностима својим задоста учине.

§. **117.** Ове дужности родитељске за издржавање деце трају донде, докле год деца не буду у стању сама себе издржавати. Закон за такав рок узима пунолетност, или навршену 21. годину код мушкараца, а код девојака удају.

§. **118.** Распра супружника или и сам развод не ослобођава родитеље од њихове дужности спрам деце. Само у том случају потреба је исте дужности на оба родитеља разведена саразмерно поделити, тако, да ако се сами поравнали и сложили не би, закон уређује, да деца мушка до навршене четврте, а женска до навршене седме године под материну храну и негу спадају, а остала под очину бригу долазе; ако не би особите околности среће ради дечије другу наредбу изискивале.

§. **119.** Све трошкове поради издржавања и васпитања деце дужан је поглавито да отац носи, а после њега мати, за њом дед и баба од очине стране, а за онима стричеви, а после дед и баба од материне стране и ујци; осим ако нису у задрузи; у ком случају ако уживају имање у заједини дужан је старешина кућни о издржавању свију старати се; и после оца сву бригу поглавито носити.

Код овог §-а за децу, која немају имања; а немају ни ко би их по закону хранити могао, има овај пропис:

»Надлежи ономе, који старање о онаквом сирочету има које нема одкуд издржавати се, да се општини, којој у дужност спада издржавање таквога, и надлежној полицајној власти обрати, којој надзиравање над општином, над њеним испуњавањем своје дужности, трошковима

и рачунима принадлежи; но суду надлежи у таквом случају у споразумљење са полицајном влашћу ступити и подјејствовати да се нађе когод, да оваково сироче прими и издржава га из милосрђа хришћанског, или ако у целој општини не би се нико тако нашао, да сама општина о свом трошку исто издржава.

(Решење од 12 Јунија 1847 год. Вр. 838. Збор. IV. стр. 32).

§. **120.** Деца су дужна родитеље своје почитовати, и у свачему им послушна бити, и противу воље њихове ништа нечинити, нити предузимати. И тако нико нема власти децу туђу изгубљену, или одбеглу против воље родитељске задржати; но родитељи ће такву и помоћу власти повратити, шта више развратну и непослушну децу умереном домаћом казном каштиговати моћи.

§. **121.** Што год деца под родитељском влашћу и њиховим управљањем прибаве, то родитељима својима прибављају, као год што наравно родитељи за своју децу имање прибављају, и њима остављају.

§. **122.** Ако би пак деца осим родитељска управљања шта трудом, или поклоном, или другим законим начином стекла и прибавила, оно се сматра као њихова сопственост, премда до пунолетности под очину управу спада. И отац је властан приплод дечије сопствености употребити на њихово васпитање, главно пак дужан је сачувати, осим особита случаја, ако би се потрошак тога за осниваше среће детиње изискивао, које се онда са допуштењем суда издати може.

§. **123.** Ово се све разумева о младолетнима, које родитељи издржавају и хране; иначе пак што год такви својим трудом себи прибави, оно је његово.

§. **124.** Отац нарочито има власт да дете своје недорасло за оно стање живота приправи и васпитава, које он за добро нађе. Но почем дете одрасте и 14. своју годину наврши, и склоност к другом начину живљења у себи осети и покаже, може пристојним начином оцу да предложи, и захтева, да га на онај начин живота окрене и упути, за који способност и склоност има, које ако без успеха буде, моћи ће дете и самом надлежном суду молбу своју тога ради да представи.

§. **125.** Обвезе, које би деца без родитељске воље учинила, немају никакве силе ни важности; осим ако их не би закони у особитом случају дозвољавали.

§. **126.** Отац је дужан младолетну децу своју у сваком случају заступати.

§. **127.** Родитељи немају права искати од деце накнаду трошкова, на васпитање њихово учињених, ако би деца доцније имања себи прибавила. Али ако би родитељи у немоћ или оскудост пали, деца су дужна њих пристојно издржавати и са потребама снабдевати их.

§. **128.** Ванбрачно дете или копиле оно је, које је мати невенчана зачела и родила. За таково држи се и оно, које је истина од матере венчане у браку,

али пре или после одређенога законога рока од 180. или 300. дана (§ 113.) рођено; осим ако је недоношче, или је од оца за своје признато, или га се отац за 3. месеца дана судски одрекао није.

§. **129.** Ванбрачно дете или конпле дужна је мати онако исто као и брачно држати, за његов живот и здравље старати се, њега добро васпитавати, и на пут вере и закона и среће наставити.

Код овог §. има ово решење:

Да ону ванбрачну децу, којима се родитељи не знају, општине издржавају.

(Решење од 24. Новембра 1854. год. В № 1088, Збор. VIII. стр. 46.)

§. **130.** *Ко је отац ванбрачном детету не сме се истраживати, и доказивати, осим ако је случај одвођења (§. 188. 189. казн. законика) или силовања (§. 191. истог законика) па би се време затрудњења подударало са временом одвођења или силовања, а и то само на тужбу оних, којих се тиче.*

Тако исто не сме се ванбрачно дете, на име кога другог, осим на име материно у црквене књиге увести, ван ако сам призна да је отац детету, и одобри да се оно на његово име у црквене књиге уведе.

(*Измена од 7. Маја 1868 год. Збор. XXI. стр. 17*).

§. **131.** Уз матер и после матере дужан је отац дете ванбрачно издржавати. А после њих дужна је кућа и родбина, у којој се таково дете роди,

§. **132.** Ако су небрачни родитељи уједно и хранитељи детету, онда им пристоје сва права и дужности спрам небрачног детета и његова имања, као

и брачнима. Иначе пак у свима правима према таквој деци пречи је хранитељ него родитељ.

Код §. овог додато је ово:

Да у случају где се наследници и уживаоци од приходa заоставшег им посмртног имања не би могли издржавати, а нашао би се ко, који би их примио, да их подиже и издржава до пунолетства њиног, или односно до удаје, под тим, да му се од посмртног имања, којим би руковао, једна част отуђи, и њему уступи, судови овакво отуђење и уступање саразмерне части посмртног имања храпитељу поменуте деце одобравати могу, но свагда само онда, кад им то предложе тутори исте деце с обвезом да ће се и они о томе старати, да хранитељ према овима примљену на себе дужност испуњава, а поред тога, да ће за имање, које деци као наследницима преостаје, они јемствовати и чувати, да га хранитељ не упропасти.

(Решење од 17 Јулија 1851 год. Вр. 487. Збор. VI. стр. 36).

§. **133.** Небрачна деца не искључују се из уживања грађанских права. Права пак и одличја према оцу и родбини само онда добијају, кад се законим путем најпре за брачна огласе.

§. **134.** Деца небрачна могу се законом учинити, и са брачном изравнати: 1) Кад би препреке брачне по гласу опредељења предидуће главе за уклониве оглашене својим путем уклониле се, и брак пређе ништаван бивши за важећи огласио се. 2) Кад би родитељи таквог детета доцније у брак међу собом ступили. 3) Кад би на зактевање родитеља такво дете без штете трећега од више власти у одношаје права брачне деце поставило се.

§. **135.** Само у случају ако се ванбрачно дете прописаним начином као законо и брачно огласи, добија и отац очинска права над њим. Иначе ово припада матери, или ономе, који га је хранио и васпитавао, или који га заступао буде (хранитељу или заступнику његовом), нити отац против воље материне себи то присвојити може.

§. **136.** Деца туђа, ако се прописаним начином усвоје, равнају се рођеној или сасвим или од части.

§. **137.** Усвојити се пак могу на три начина: 1) Кад човек или жена узму мушко или женско дете место сина или кћери без свакога услова и изузећа, и онда је такво равно сасвим рођеном детету, и зове се *посинак* или *поћерка*, а родитељи *поочим* и *помајка*.

§. **138.** Овако усвојено дете добија и име и презиме својих народитеља не губећи ни имена своје родбине, ступа у род њихов, и добија сва права, била она лична или уговорна или наследна, која и према својим рођенима родитељима и родбини има, и која с тим не губи, но и после задржава.

§. **139.** Овако дете ступа под родитељску власт својих народитеља, и обвезано је свима оним дужностима, којима је према својим рођенима обвезано било. Оставља и крсно име својих родитеља, па слави поочимово и помајчино; које и у самој пуноле-тности задржава, ако му је и на вољу остављено прослављати своје крсно име.

§. **140.** Посинак и пођерка морају бити барем 15. година млађи од свога поочима и помајке.

§. **141.** Младолетно дете противу воље својих родитеља, ако су у животу, ако ли нису, противу воље тутора или заступника, не може се овим начином усвојити. И сама пунолетност не ослобођава дете од дужности саизволење од родитеља у том случају искати, које ако не добије, усвојење без судског опредељења нема силе ни важности.

§. **142.** Ако се поочим или помајка у задрузи неподељени налазе, морају имати саизволење од кућне задруге, т. ј. старешине, и осталих учесника законих у правима кућанским. Но ако ови на то несаизволе, могу они на то допуштење од суда захтевати, које ако им се и нак одрече, могу из задруге са својим делом иступити.

§. **143.** Усвојити се може 2) са погодбом и на неке услове, који се или с родитељима младолетника, или с тутором и заступником и судом, или са самим пунолетником учинити могу. И права овога усвојења тумаче се од чести по изложеним горњим основима, од чести пак по природи посла и погодбе. У случају сумњивости пређе је тумачење на корист усвојенога него усвојитеља.

§. **144.** Или се 3) усвојити може без изјашњења првога ни другога, и онда се такви усвоитељи сматрају као *хранитељи*, а усвојени као *храњеници*, имајући само право на пристојно издржавање и упућивање а не на име и остала права родбинска.

§. **145.** За први и други случај усвојења свагда је нуждан писмени доказ, који ће свештеник и кмет, почем испитају, да ли је случај усиновљења, и да ли какве препреке нема, потписати; и стране ће то свом окружном суду ради потврђења поднети.

§. **146.** Ако би ко средством тестамента кога усвојити желео, то се онда сматра као једноставна воља поочима или помајке, за потпуну важност чега, изискује се још саизволење друге стране, којим је оно условљено.

§. **147.** Усвојење такво добија силу од дана потврђења судског, осим ако се не би стране другојаче изјасниле. И ово усвојење само се онда раскинути може, кад обе стране, које су утврдиле и закључиле са допуштењем судским, од тога ступе. И онда младолетно дете опет потпада под власт свога родитеља, који и за време трајања усвојења свагда остаје као наравни заступник права уговорних свога детета према поочиму или помајци.

§. **148.** Овоме усвојењу подобно може се средством уговора без неправде и штете трећем учињене и *побратити* и *посестрити*. И онда се права побратима и посестриме по сили и изјашњењу учињена уговора мерити морају, у колико не би законим уредбама противна била.

§. **149.** Од ових разликују се *по Богу отац*, *по Богу мајка*, *по Богу брат по Богу сестра*, која само

једну свезу љубави и благодарности оснивају, а у кругу права грађанских никакве промене нечине.

§. **150.** Како пунолетност детета настане, таки и родитељска власт престаје. т. ј. кад деца 21. годину наврше, онда мушко може изићи, из куће, и за себе на своју руку радити, нити га родитељи задржати могу, као што и оно не може се противити, ако га родитељи отпуштају испод своје власти: такође и кћи од 18. година може се удати, нити јој родитељи забранити или на пут стати могу.

§. **151.** Но ако би нужда изискивала, да дете и у пунолетности под родитељском влашћу остане, може га отац задржати; но ако би се дете суду потужило, дужан ће бити отац, узроке тога задржања навести и доказати, које ако учинити не узможе, губи власт родитељску. Узроци такви важни само се у недостацима телесним и душевним полажу, и онаковим осведоченим поступцима, који показују, да дете без надзирања својим пословима управљати није кадро, и само на погибао своју и имања свога дела предузима. У том случају остају таква деца под родитељском влашћу донде, докле се год ови узроци уклонили не би.

§. **152.** Но деца могу пунолетност добити и пре законога рока. И ово бива, кад на захтевање младолетника, који треба да је 17. годину навршио, и његова родитеља, суд одобри. За важне узроке опредељује се: кад би мушко ожењено било,

на своју руку кућу држало, занат или трговину уредно водило, или службу јавну са платом добило.

§. **153.** Девојка још младолетна удата излази испод родитељске власти, и ступа у одношај супружничких права и дужности супруга свога и његове родбине или задруге. Ако ли би муж још за време младолетности њене умр'о, онда она остаје под родитељском влашћу мужевљих родитеља, у пређашњем одношају његове родбине; осим ако сама не би се тога одрекла: у ком случају опет потпада под власт родитељску својих родитеља.

Код овог параграфа додато је ово објашњење:

Законика грађанског §. 157. који гласи: »Заступник, ако скупа о личности и имању бригу носи, зове се тутор, ако ли се само о имању стара зове се старатељ« поставља јасну и разговетну разлику*) између тутора и старатеља и њихних односних дужности, по којој је једно старање над личношћу и друго над имањем малолетника а код законика грађанског §. 153 каже: »девојка, још малолетна удата, излази испод родитељске власти« — говори он о самој личности удате малолетнице, која по даљем тексту истог §. ступа у одношење супружничких права и дужности супруга свога који се (§. 109) сматра као глава и старешина куће и родбине, и кога је дужност поглавито, за снабдевање своје супруге по могућству старати се, њу од сваке напасти бранити, и на сваком месту заступати, но по чијој смрти за времена њене малолетности, она по још даљем тексту реченог §. 153 наравно опет у смотрењу саме исте личности своје, »остаје под родитељском влашћу мужевљих родитеља, у

*) Ова разлика не постоји више по закону о старатељству (в. Зб. XXV. ст. 19.) види чл. 112. 113. и 114. закона о старатељству.

прећашњем одношењу његове родбине; осим ако сама не би се тога одрекла«, у ком случају опет подпада под власт родитељску својих родитеља.

Што год дакле говори §. 153 о удатој малолетници говори он у одношењу к самој личности њеној, где се у оскудици или законој препреци родитеља, по самој природи ствари, и по грађанског законика §. 156. подразумева заступник, по §. 157. тутор.

Што се пак тиче другог одношења удате малолетнице, сиреч имања њеног, почем јој ово к необходно нужној сигурности њеној §. 157 преко старатеља, или у случају њеног за времена њене малолетности обудовљења §. 153 преко тутора, у заштиту узима, и сила овога никаквим другим §. зак. грађанског не само не ограничава се, но и у припознатом интересу удатих малолетница не треба да се ограничава, предмет је овај истим § 157 савршено исцрпљен и само к полезном и јаснијем разумљењу тутора и старатеља и практици објашњава се одношење њихно к удатој малолетници тим, да њима при пуном упражнењу законом прописаних им дужности и права стоји у власти, ако у честитости и имању мужа удате малолетнице за осигурање имања њеног, §. 776 довољно јемства нађу по полученом одобрењу суда, мужу, коме по §§. 766 767 и 771 уживање мираза жениног принадлежи, поверити га.

Што год се пак овде о мужу говори, разумева се о мужу пунолетном; ако ли је муж малолетан, то за времена његове малолетности, малолетна жена у вопросним одношењима ступа под власт родитељску или заступничку, свога мужа малолетног.

(Решење од 25. Октобра 1852 год. В№ 1041. Збор. VI. стр. 210).

§. **154.** Из важних и довољних узрока може се одредбом судском власт родитељска над децом од

оца и одузети. Такови би узроци били: кад би отац с ума сишао, и у зграпило или лудило пао; кад би због учињена злочинства на дуже од једне године дана у тамницу дошао; кад би се некуд степао, и за годину дана ни гласа ни трага му било не би; кад би он као распикућа, пропалица и скитница судски оглашен био. Но ако би ове препоне престале, онда би и родитељска власт опет настала, и своју пређашњу силу добила.

§. 155. Ако би отац децу злоставио, или би их на зао пут живота упућивао, или васпитање њихово са свим пренебрегавао, то ће се моћи не само деца, и мати, но и сродници и старешине и добри људи суду потужити; и ако се нађе, да је тужба основана, таковоме ће се оцу власт родитељска одузети, а за децу сходна наредба учинити.

ГЛАВА IV.

Туторство и старатељство.

Ова глава, која обухвата §. §. 156. до 181. укинута је законом о старатељству од 25. Октобра 1872. године Зб, XXV. стр. 17.

ЧАСТ ДРУГА.

О ПРАВИМА СТВАРНИМ.

ГЛАВА I.

О стварима и правима на ствари.

§. **182.** Под именом ствари разумева се у законом смислу све оно, што није човек, или није лице, а на потребу човеку служи.

§. **183.** Ствари, које на потребу човеку служе, могу се у разном виду сматрати, и по томе, ради јаснога појма и законе употребе, деле се на разне родове, који се овде определити морају.

§. **184.** Ако такве ствари у очи и остала чула падају, зову се *телесне*, као што је земља, кућа, виноград, воћњак, халат, плод, одело и пр. ако ли под чула не спадају, зову се *безтелесне*, као н. п. право ловачко, риболова и пр.

§. **185.** Ствари оне, које се не могу с једнога места на друго кренути, или преместити, а да се у својим саставним частима и изгледу не наруше, јесу *непокретне*. Које се пак у целости својој могу преместити, оне су *покретне*.

В. и §. 51. и 52. закона рударског. Збор. XIX. 91.

§. **186.** Ствар може по себи покретна бити, и опет у законом смислу као непокретна сматрати се

које бива, кад се или законом определи или сам имаоц ствари уреди, да она као придодатак непокретној ствари буде; и онда се такав придодатак као и сама ствар за непокретну ствар држи. Тако је припатак и прираштај, докле је год неоцепљен од ствари, тако и све оно, без чега се ствар употребити не може, или је закон или имаоц за непрестану употребу ствари определио.

Види и §. 25. и 53. рударског закона. Збор. XIX. 92.

§. **187.** Трава, дрва, плодови, и све што земља издаје, непокретно је добро, докле се год од земље не одвоји. И саме рибе у води, и дивљач у шуми постају тек онда покретним добром, кад се риба улови и дивљач ухвати или убије.

§. **188.** Она храна, дрво, пића, стока лес и тежачки халат, и сви занатски или фабрични и рукоделни халати, који су за обичну употребу ствари или домоводства потребни, сматрају се као њихов придодатак, следовательно као непокретна ствар.

§. **189.** И она се свака ствар за непокретну сматра која је са главном ствари скопчана тако, да се без квара главне ствари од ње одвојити не би могла; тако су све куће и остале зграде и зданња тако и све, што је у земљи укопано или узидано, или прилепљено или уковано, као: казани, узидани равови, и све, што је за обичну потребу целога определено, као: ђерам, кабао, уже, ланац на бунару, и т. д.

§. **190.** Права се сматрају као покретне ствари, ван ако нису са непокретним добром скопчана.

§. **191.** Више ствари скопчаних под једним именом чине једну само ствар, и сматрају се као једно цело.

§. **192.** Ствари које се могу употребити да се не потроше, називају се *непотрошне* које пак без потрошка користи обичне не чине, зову се *потрошне.*

§. **193.** Којих се ствари цена испитати и определити може по вредности других ствари, оне се зову *процениве,* иначе су *непроценине* или *безцене.*

§. **194.** Кад се вредност једне ствари определи, то се зове њена *цена* која је *обична* ако се узме обична корист по месту и времену у расуђење, ако ли се и друге особите околности, својства и угодности личне у призрење узму, онда постаје цена *ванредна.* Где друго што уговорено није, разумева се цена обична.

§. **195.** Ствари оне, које ником не принадлеже, но које свачије бити могу по томе, ко их пре заузме зову се *пусте* или *ничије.* Ствари, које сви употребити могу, и нико никога искључити од њих не може, зову се *свачије,* као друмови, путови, реке, обале река. Што је за општу потребу народну опредељено, оно је *народно добро.*

§. **196.** *Приватна* су добра она, која припадају појединим лицима. За појединo лице узима се и народ у скупу, и правитељство у призрењу својих сопствених добара. Од ових се разликују

добра општинска која на употребу општине служе и *општинска каса* која на подмиривање општинских потреба служи.

§. **197.** Права на ствари могу бити таква, да се само па ствар односе, не узимајући у призрење оно лице, чија је ствар, и та су права *чисто-стварна* која у себи закључују право државине (притежања), право баштинско (сопствености), право залоге, службености, и наследства. Где се пак код права на ствари узима у призрење и лице, чија је ствар она су права *лично-стварна*.

ГЛАВА II.

О државини, и праву држања.

§. **198.** Кад једну ствар држиш, и воље имаш задржати је код себе, и то згодним знаком означиш и покажеш, ти си држаоц или притежаоц такве ствари.

§. **199.** Тако ћеш од покретне ствари, као новца, хране, марве и т. д. држаоц или притежаоц бити, кад то у рукама својим имаш, у својој кеси, вређи, у кући и т. д. и то држиш као своје, и то ће бити твоја државина. Од непокретне пак ствари, као куће и кућишта, њиве, и ливаде, воћњака, винограда, баште, воденице и т. д. онда си држаоц

пли притежаоц, кад заузмеш, обележиш, као: заградиш, окрчиш, засадиш, израдиш и т. д.

Ако су ствари безтелесне, као права, онда ћеш држаоц или притежаоц бити, кад их уживаш у своје име.

§. **200.** Државина онда је тврда, и има силу и важност, кад је правична, т. ј. на праву основана, које ће онда бити, кад туђа права с тим остају невредима, нити се нарушавају.

Тако ствари које нису ничије, сваки слободно и правично заузети може. Ако ли су ствари туђе, без воље онога чије су, или без судске пресуде, или одредбе закона, не можеш их заузети ни правично држати.

§. **201.** Кад једну ствар *правично* држиш, имаш права држати је, и другога одбити и искључити. Ако ли ти имаш право на државину или притежање, а други ствар држи, то силом ниси властан онога из државине избити и искључити, него ћеш од суда помоћи тражити.

§. **202.** Где се распра о праву на државину дигне, па се сумња роди, онда се држи, да је на онога страни право, који управо ствар држи. Онај коме то драго није, и противослови, нека противно докаже.

§. **203.** Који једну ствар држи као своју, незнајући да је туђа, онај поштено мисли, и јест поштен или савестан држаоц или притежаоц. Који пак зна или по околностима дознати може, да је

она ствар туђа, и опет је непуштa, онај поштено не мисли, и јест непоштен или бесавестан држаоц или притежаоц.

В. Решење од 4. Августа 1852. год. В№646, по коме за несавесног притежаоца сматра се и онај који на своје име купи за неког страног поданика какво непокретно имање. Збор. VI. ст. 139). —

§. **204.** При враћању и накнади разлика се чини по закону између савесног и бесавесног држаоца или притежаоца. Онај т. ј. савесни враћа ствар, па више ништа; за оно што је употребљавао, уживао, трошио или потрошио ствар није дужан одговарати; јер њему припадају сви плодови већ сабрани, и све друге уживане користи за време свога притежавања; шта више, њему припада и накнада за трошак поради обдржавања и веће плодородности учињени, у колико је с тим цена исте ствари порасла. Преко тога он има права и ону цену коју је за ствар дао, натраг захтевати. Овога свега призрења бесавесни притежаоц лишава се; јер он не само све изгубљено покрај ствари накнадити, но и ону корист, коју би први притежаоц имати могао, попунити мора по обичној процени вештака.

§. **205**. Ако ли је бесавесни притежаоц још преко тога забрањеним или злочиним начином на државину туђе ствари дошао, онда ће по оној цени, коју сам притежаоц из особита за себе уважавања полагао буде, накнаду учинити дужан бити. У

призрењу пак особитог трошка за добро ствари учињеног сматраће се као онај, који се без налога и пуномоћства за туђу ствар заузео.

§. **206.** Кад задружна кућа, или дружина заједничара, или општина једна, или и само правитељство што туђе држи, онда се савесност или бесавесност оних у призрење узима, који именом њиховим држе, и који су зато задрузи и осталим заједничарима под одговором.

§. **207.** Ако ко и савесно једну ствар држи опет од онога дана, кад је од правог притежаоца судски на враћање опоменут, сматра се као и бесавесни притежаоц, и одговара за све као и овај.

§. **208.** Где год твоју ствар нађеш и познаш можеш је натраг искати; и теби се твоје вратити мора. Али силом да не узимаш, осим ако није на обрани или на гоњењу. Иначе, ако ти други не пушта ствар, да га судом имаш патерати.

§. **209.** Кад се два или више њих препиру о томе, коме државина ствари једне припада, до пресуде причуваће је суд, или онај, чијим именом когод ствар држи.

В. Уредбу о депозитима од 6. Новем. 1847. год. В№ 1743. Зборн. IV. 143; Објашњење њено од 24 Јулија 1848. год. В№782. Зборн. V. 41. и додатак првој уредби од 28. Фебр. 1852. год. В№155. Зборн. VI. 86.

§. **210.** Како ствар изгубиш или оставиш, твоја државина престаје. Али право зато не престаје, но стоји, докле год воља траје. Јер ако се ствар нађе,

или се такав (господар) на своје врати, опет државину добија, нити смета, што употребљавао и уживао није, осим случаја застарелости.

ГЛАВА III.

О својини т. ј. праву сопствености нарочито праву баштинском.

§. 211. Све ствари, добра и права, која србину принадлеже, јесу његова својина или сопственост, које ће рећи, да је сваки србин савршени господар од својих добара, тако да је он властан, ова по својој вољи уживати, с њима по вољи располагати, и свакога из тога искључити, наравно по пропису закона.

Код овог параграфа и §-а 872. 873 и 874. додато је ово:

»Да судови у будуће могу пренос дугом оптерећеног непокретног добра одобравати и таније потврђивати без питања интабулираног повериоца, осим што ће суд дужан бити пре него што таниј купцу изда у интабулациони протокол исто добро на име купца пренети с назначењем од кога га је купио и назначити какви терети на њему постоје како би се они, којих се тиче могли код суда известити, да ли и какви терети

на добрима купца постоје, о чему ће суд и купца кад му таџију предао буде протоколарно известити.

Исто тако суд ће у интабулацијоном протоколу приметити, где је исто добро на име продавца интабулирано, да је то добро на другог и ког по имену с теретом прешло.

При оваковом преносу дугом оптерећеног добра, продавац добра, у колико је лично за дуг обвезан, остаје и даље за исти одговоран: но ако се он жели те одговорности ослободити и своје обвезатељство које спрам повериоца има, на купца пренети тако, да поверитељ у будуће купца интабулираног добра за свог дужника призна и њега од тог ослободи, то се он има с поверитељем и купцем договорити па како они угоде онако нека им буде.« (Решење од 24. Октобра 1860. год. Вр 177. Зборн. XIII. страна 151.

В. и §. 17. крив. законика. —

§. **212.** Право сопственост на производе сила човечијих, и остале покретне ствари, које се силама човечијим придржавају, оснива се на самој природи, следователно већ је то законом природним определено; право пак сопствености на непокретна добра, као земље засађене и нарочито незасађене, обезбеђена је уставом земаљским и законом грађанским.

Ово право сопствености на непокретна добра, назива се *право баштинско*, или једном речју *баштина*.

В. чл, 25 Устава Зборн. XXII. стр. 52.

§. **213.** Како год што су спахилуци, тимари и зијамети укинути у Србији, тако нити их има, нити се у напредак увести могу, но сваки је србин од свога добра (махала) савршени господар, или прави баштиник, у ком се законом обезбеђава и заштићава.

В. примедбу §. 212.

Сравни закон на повраћај земаља који овако гласи:

1. Сваки србин има право своју земљу засађену или незасађену, путем правице на суду тражити. И судови дужни су такве тужбе примати, ствар извиђати, и обе стране преслушавши пресуду по правди изрицати.

2. Сваки садашњи притежатељ такве земље сматрати се мора као прави и савршени господар, нити се без суда и пресуде судске лишити такве може. Који мисли да на ову или ону земљу јаче право од садашњега притежатеља за себе има, мора суду своју тужбу предати, доказима подкрепити, па пресуду ишчекивати и по њој се владати. Сам себи судија бити, и у силу без суда себе намиривати, да се под строгим одговором нико не усуди.

3. Као год што никакав закон нема силе повратне нити се по њему прећашња дела и права мерити могу: тако се и при овима тербама на повраћај земаља, она права и одношења у призрења узети морају, која су онда суштаствовала, кад се случај парнични догодио. И тако:

4. Што је год до почетка године 1816. кад је друга у Србији судија била, учињено или пресуђено, оно се сад судити не може и сматрати се мора као застарило; нити се тужба таква уважити, нити тужитељ у прво стање поставити може.

5. До године 1833. 26. Октобра кад је ферман царски месеца рецепа 1249 (1833) силу своју за Србију по-

лучио; којим су границе Србије опредељене, данак пресечен, и свеза спахијска у Србији престала, само се они за праве сајбије својих земаља држати могу, који су тапијама обезбеђени били; сви остали били су само прости иритежатељи и уживаоци почем су земље стајале под спахијом или мукадом и еминлуком, који су прави и савршени господари били.

6. Од године 1833. 26. Октобра кад је свеза спахијска у Србији престала, постали су сви Срби праве сајбије својих земаља и изравнали су се са онима, који тапије на земље имају. И зато, како је који онда што притежавао, и где се који у оно време затекао, онако је оно постала његова сопственост, која је морала бити невредима, нити се правично без редовног иследовања и суда одузети могла. И ово се право простире и на синоре сеоске и општинске; зато се они синори као закони и основни сматрају, који су се у оно време (1833 год. 26. Октобра) затекли.

7. Притежање земаља до године 1833. Октобра 26. било је променитељно и правом свезе спахијске опредељавано и с једног на другог пренашано. Зато основи старијега притежања од год. 1816 до 1833. ако би који тужитељ наводио, не ће се на суду уважити, нити ће се таква земља, била код староседеоца или насељеника тужитељу као пређашњем притежатељу безусловно повратити моћи.

8. У случајима од године 1833. Октобра 26. овамо мора се старије притежање уважити, но томе што је такво од онда добило силу тапије, на коју сваки притежатељ право има.

9. Тапија тужитељева против садашњег притежатеља уважити се мора на суду од године 1816. овамо.

10. У шест отргнутих и повраћених окружија, како тапије тако и старије правично притежање против садашњих притјажатеља, уважиће се на суду само у слу-

чајима од године 1833. Октобра 26. кад су иста окружија присаједињена.

11. У којима је предметима парничним од год. 1816. а у повраћеним окружијама од год. 1833. терба на суду већ била, и пресуда изречена и у извршење доведена оно је стално и непремењено, нити се порицати и на ново судити може: осим догађаја јавне и очевидне неправде и насиља под видом суда, кад би тужитељ доказао да је који власник или судија такву земљу сам заузео и на своју ползу употребио; јер никакав власник ни судија ни кмет, ни капетан нити икакав старешина, нити је могао нити може сам себи и за себе судити, а још мање без пресуде силом власти што заузети и себи присвојитп; или кад тужитељ нове основне доказе покаже, који пре на суду били нису, нити му је могуће било такве предложити. Оваквп случаји да се на суду уваже и тужитељ да се у прво стање постави.

12. Догађало се случајева, да је сироче после очине смрти заоставше, или за матером у другу кућу, или у најам одлазило, а његова баштина остала, те су је други или староседеоци или насељеници заузели; зато ако би се такво сироче, нигде друге баштине недобивши, на своју очевину повратити хтело, то само човечност изискује и налаже да се таква тужба уважи, и оно ако је пунолетно, да се намири, ако ли је малолетно, да се судски обезбеди, или повраћајем исте баштине, ако то без уштрба и заплета бити може, или подобном накнадом у другој земљи састојећом се. И овакви случај пре извршења свагда да се има поднети попечитељству правосудија на расмотрење и правично расположење.

13. Тужбе и докази у предпоменутим догађајима поради чистих земаља, као њива и ливада, уважиће се без условија и повратиће се као што леже.

14. Тужба поради воћњака уважиће се равно као и поради њива и ливада, ако повраћају тапија за основ

служи: у другим случајима уважиће се онда, ако садашњи притежатељ није га преко половине умножио и приновио, или онде се са кућом и стајама наместио; у ком случају добија тужитељ равномерну накнаду с тим, што ће му садашњи притежатељ дужан бити затечена дрва по процени судској исплатити задржавајући воћњак као своју сопственост, као што у противном случају ако предреченим начином умножен није, враћа се тужитељу, који ће садашњем притежатељу приновљено исплатити морати.

15. Тужба поради винограда остављеног уважиће се ако није 7 година прошло, од како је исти виноград остављен, којим временом садашњи притежатељ против тужбе па суду себе заштитити и као застарелошћу ползовати се може, по томе, што би такав остављени виноград без радње упарложити се и пропасти морао.

16. Што се тиче осталога имања, као: кућа, стаја, воденица, дућана, зграда, стоке, робе, новаца и осталих ствари и права, то ће се по праву сопствености као и добра тапијом обезбеђена обичним путем судским тражити, истеривати и уважити.

На послетку, што се само по себи разумева, приметити ваља, да онај, који је шта својевољно коме поклонио, за дуг или иначе уступио, продао, у промену дао или иначе правичним начином на другога пренео, не може натраг искати ни повратити, нити ће се таква тужба уважити моћи.

(Закон од 28. Јулија 1839. год. В№627. Зборник I. страна 106).

Овај је закон протумачен први пут овако:

Намера је свега закона на повраћај земаља та, да се оно, што је у пређашња времена од кога неправедно и самовласно одузето, путем законим опет натраг врати. И будући да оно, што је турска управа као законо учинила, сад се потресати путем судским не може, а разумно се предостављати морало, да пре почетка 1816.

године, док је турска власт са добрима располагала, ништа се мимо ње самовласно заузети или отети није могло; зато је и почетак 1816. године као рок, од којега се неправедно заузимање туђих добара почиње, опредељен. Тога ради 9. точка поменутог закона тако се разумети мора, да при свакој парници, где би се ко на суду са тапијом од кога му драго времена за добро какво против садашњега притежатеља појавио. испитати ваља да ли је овај са тапијом право своје сопствености тражећи пре почетка 1816. године добра онога лишио се, или после; па ако је пре, онда се држи да је праведно и законо истог лишен, почем то на турску управу спада; ако ли је после почетка 1816. године добра истог лишен и самовласно, онда тапију такову уважити треба и таково му добро повратити.

Ово се тако разумно предпоставило; следователно по основу и духу истога закона, ако би се преко свега тога са јасним доказима какав непредвиђени случај и штогод пре почетка 1816. године појавио, да је од кога добро сопствено самовласно и неправедно одузето, то би се и овај тако сматрати морао, као да се после почетка 1816. године догодио; почем би га основ и дух закона заштитио. И будући се доцније заиста показало, да се такав случај већ од почетка Августа месеца 1815. године а имено од оног времена, кад је уговор на Белици учињен, дакле на пет месеци пре одређеног рока догодити могао, зато да би се и у напредак свако разногласно толковање на суду избегло, узаконьени рок од почетка 1816. године још на пет месеци раније простиремо, и до почетка Августа месеца 1815. године односимо сходно духу и основу поменутог закона који наравно свагда речима закона притиче и смисао допуњава. И ово толковање сходно духу и основу учињено има силу и важност, као и сам закон, од дана издане поменуте уредбе, т. ј. од 28. Јулија 1839. год.

(Решење од 2. Марта 1843. год. В №329. Збор. II. стр. 206.).

Потом је протумачен овако:

Попечитељство правосудија 26. Јануара 1844. године А№ 3602. од пр. год. саопштило је савету, изјављене му апелацијоног суда примедбе, да му се чини, да је точка 11. о повраћају земаља, недостаточна, а 12. точка да са 5. истога закона у противуречију стоји.

Законодавна власт узевши у расмотроње побуђења апелацијоног суда, на којима је он своје горенаведене примедбе основао, нашла је: да она немају места пошто је 11. точка која исцрпљава и опредељава све оно, што је законодавна власт намеравала одредити, савршено пуна и достаточна. У њој је у почетку назначено правило, за пресуде изречене и у извршење доведене, да су сталне и непремене: затим назначено је, какви се догађаји од онога правила неузимају; следователно, што годје у изузећу назначено и изузето није, оно спада под правило. Закон пак овај назначује и изузима, осим догађаја очевидне неправде и насиља под видом суда, само још оне пресуђене догађаје, у којима би тужитељ нове основане доказе показао који пре на суду били нису нити му је могуће било такве предложити: следователно и суд само такве догађаје може у призрење узети, и новом иследованју подврћи, а онај догађај, кад би ко недостатак редовнога иследованја показао, не може се у то призрење узети. Јер што закон не изузима оно ни судија изузети не може, но ваља такав случај да однесе под правило. А шта законодавна власт при опредељиванју реченога закона и недостатак редовнога иследованја у изузеће ставити није хтела, у томе је свој узрок и основ имала, кога сталност и сад стоји, а то је: што у оно време, кад су се онаки случаји догађали, редовнога иследованја прописаног није било, на које би се ко позвати могао; следователно и

редовност таква само се по томе судити дајс, кад се дозна, јесу ли докази основани на суду били или нису. — Овде се ради објашњена примећава и то, да како год што изузеће не може се на више догађаја распростирати, него што је назначено, тако се само по себи разумева, да поравнења, која су помирљивим начином учињена, и у извршење доведена, било без суда, било пред судом, пред кметовима, среским старешинама, или другим властима земаљским учињена, остају стална, нити се више у ново иследованье узимати могу.

Што се пак застарелости тиче, таква је определења у законику грађанском. А у оно време за ове наведене случаје наротито и особито време застарелости определити, и тако пресећи, власт законодавна није хтела нарочито зато, да не би на једанпут оптеретили судове са навалом оваквих потраживања.

А што се тиче 12. точке наведеног закона, ова не стоји ни с петом ни са којом другом у противуречију, почем она за себе стоји, и сматрати се мора, као особито изузеће од свију определених правила. Нити се у њој законодавном влашћу пресеца ствар; но само се у особитом случају на човечност призрење узима, и старање чини за сирочад, која се за своје добро нису старати могла, и за коју се и онако особито само правителство бринути морало, како да се изван судским начином обојим странама задоста учини, путем неким изравњења, да не би се ни једна страна оштетила, зато се упућује и суд предходно на централно правленије, т. ј. попечителство да оно расмотри и расположење сходно учини, како би се такво изравнење без уштрба и заплета у дејство привело. Следователно при овом члану строго право нема места, но само призрење човечности и расположење политично.

(Решење од 12. Маја 1844. године B№617. Збор. II. страна 558.)

Даље има ово тумачење истог закона:

Законодавна власт нашла је за нужно протолковати неке точке предпоменутог закона о повраћају земаља на следујући начин:

1. Точком 11. опредељено је, да што је у пређашњим окружијама од године 1816. а у новодобивеним од године 1833. у смотрењу земаља суђено, то да остаје стално и непремено; изузимајући само случај очевидне неправде и кад се покажу нови основни докази, који пре на суду нису били нити је могуће било такве показати. Овде је дакле главно и основно то да остане стално све, што је у пређашња времена суђено. Но поред овога главног правила нађено је за благоразумно поставити два изузећа, а то су случаји очевидне неправде и показиваље нових основних доказа. Као што се је законодавац на ова два изузећа ограничио, тако треба да се и судови свога ограничења строго придржавају и да ова изузећа не распространавају даље него што их је законодавац за добро судио пространи. Законодавац под именом очевидне неправде разуме само оне догађаје, кад је који судија или властелин себи штогод од другога под видом суда преотео и заузео; а све што су или судије или макар који чиновници на ползу другога пресудили и наредили, то спада у број оних суђења, која остају стална и непромена. Под именом пак нових основних доказа само се такви докази разумеју, који ствари сасвим други вид дају, и који да су у време суђења познати били морала би се ствар сасвим другчије пресудити; н. пр. кад би се једној страни добро какво досудило због тога, што противна страна није могла достовернije писменим доказима право своје доказати, пак би сада ова оштећена страна поднела суду све пужне доказе с тим уверењем, да је у оно време немогуће било исте доказе изнаћи и показати и т. д.

следовательно главно је правило то: да штогод је до обнародовања устава или судом или каквим чиновником пресуђено, или наређено то остаје стално и непромено осим ова два случаја: 1. Кад је штогод себи под видом суда присвојио; и 2. Кад су се у суђеној ствари показали нови тако важни докази да би се иста ствар морала другче пресудити, да су ти докази у време суђења познати били. У оваквим дакле само случајима да се ствари у ново суђење предузимају, но јединствено у оваким а не друкчијим, јер нико не може изузећа закона простирати даље, него што их је законодавац прострео. —

2. Точка 16, каже, да ће се куће, стаје, воденице, зграде, стока, роба, новци и остале ствари и права по праву сопствености, као и добра тапијом обезбеђена, обичним судским путем тражити ислеђивати и уважити. Точка ова написана у оном истом духу и намери у коме и 11.-та тако треба да се разуме, да се новом суђењу не подвргавају само оне ствари које пре тога на суду нису биле. А где год је у смотрењу ових добара од стране судија или других чиновника до времена обнародовања устава каква пресуда или наредба издана, ту новом суђењу места нема, изузимајући само ова два случаја која су у 11-тој точ. у изузеће стављена, т. ј. случај очевидне неправде и појављења нових основних доказа; у којима ће се случајима поступати онако као што је и за парнице у земљама прописано, т. ј, ствар ће се у ново суђење предузети. Но у овим предметима, да се изузеће не простире даље од ова два случаја.

3. Судови да се точно овога толковања придржавају и по духу истога да суде сва по овом предмету потраживања која у напредак пред њих дођу, или се у течењу пред њима налазе, а још нису коначно пресуђена. Пресуде пак у подобним предметима од времена обнародовања устава изречене, како тод што новом толковању не подлеже, тако се такве парнице пресудом коначном ре-

шене, ни под каквим видом на ново ислеђивати и пресуђивати не ће моћи, но пресуде речэне остају сталне и непремене.

4. Да би се оваквим потраживањима једаннут крај учинио, и колико оштећени у праву своме заштитили, толико с друге стране и притежатељи у своме притежању обезбедили, опредељује се рок застарелости од једне године дана, т. ј. до 1. Јулија 1846, год. за које време сваки право своје на повраћај оваковых добара судским путем тражити има, јер у противном случају по истеку реченога рока оваково право застариће, нити ће се тужба на суду примити, почем ће се сваки притежатељ у притежању своме застарелошћу одбранити и заштити.

(Решење од 16 Маја 1845 године. В№569. Збор. III. стр. 33).

Потом је трећа точка сад напоменутог решења од 17. Маја 1845 В№569 замењена са следујућом:

»5. Судови да се точно овога толкованја придржавају и по духу истога да суде сва потраживања, која по више изложеним предметима пред њих дођу, или се пред њима налазе а јошт нису коначно пресуђена. Пресуде пак које су у подобним предметима од времена обнародованја устава изречене, спадају у категорију или ред осталих после устава изречених пресуда«. —

(Решење од 18 Октобра 1845 године. В№1569. Збор. III. стр. 94).

Попечитељство правосудија 13 Априла 1849. А№693 јавило је савету, како се при њему ради прегледања налазе акта парнице, која између два села због упарложених винограда постоји, од којих једно село, које је имало своје винограде у атару другог села, и пре 15. године их напустило, сада хоће на ново да их наслеђује, а оно му друго село у кога се атару виногради налазе, то чинити не допушта, јер хоће та места за сеоски испуст да задржи. — У овој парници, јавља даље попечитељство

изрекли су судови пресуду на основу 15-те тачке закона о повраћају земаља, која прописује да се тужба за остављени виноград после 7 година противу садашњег притежатеља поднешена не ће уважити, ако је упарложен виноград садашњи притежатељ предузео обделавати и тако га од пропасти сачувао, или је на упарложеном месту нову лозу засадио. Но како нема прописа, шта ће у оном случају с тужбом ради обновљења упарложеног места виноградског бити, ако упарложени виноград није ником другим заузет после 7 година, а првашњи притежатељ желео би на том месту нови виноград засадити: то је попечитељство предложило савету да реши: хоће ли се поменута 15 точка и на последњи овај случај однети?

У следству тога законодавна власт решила је следујуће:

Будући да се предпоменута 15 точка, не односи на овај случај по томе: што оно друго село, у кога се атару виногради налазе, није за наведено време винограде те, које су сељани првој села запустили, одржало, чим би само оно на земље, на којима су ови виногради били право на ове земље после 7 година по смислу те 15-те точке, могло добити и имати, то да се по предмету овом суди по општим законима о земљама и сопствености, с призрењем на постојеће правило о притежавању земље у години 1833.

(Решење од 20 Јунија 1849 године B^v 812. Зборник V. страна 3[3]).

Но јошт има старије правило за откупљивање турских земаља:

1. Турци, који се налазе у Србији и своје земље за продају имају, да понуде најпре преко суда нашег онога који на њиховој земљи живи, да он исту земљу одкупи, како се овај по томе не би изговарати могао да му није била позната намера сајбије са истом земљом

па ако он не хтедне, или се не погоде, онда да је може турчин продати, коме хоће.

2. Они пак турци, који изван Србије живе и добара у Србији имају, и који не би хтели или не би имали кад у Србију доћи, да не буду дужни ни уживаоце својих земаља куповином пудити; но да се при поступку томе не би учинила неправда уживаоцима таквих земаља, то ће се њима посредством надлежних власти заказати, да се старају најдаље до Петровадне идуће 1844. године исте земље одкупити на ако се термином овим не ползују онда сваки има право земље исте одкупити.

3. По себи се разуме, да ће турци моћи продати само ону земљу, која није била чифлучка, и на коју они достоверну и силну тапију пред надлежном влашћу показати, и да су они земље такве прави миљк-сајбије, посведочити кадри буду.

(Решење од 16. Декембра 1843. године. В№1385. Зборн, III стр. 168.

Даље је изишло решење ово:

16. Декембра 1843 год. В№1385. прописан је начин, који се има набљудавати при продаји и куповању турских земаља, да би се тако предупредили заплети и неповољности, које су се до сада догодиле.

Но 4 Маја 1845. год. П№1851. јавило је попечитељство внутрених дела савету, да се сада догађају заплети отуда што су §§. 670 и 673 грађанскога законика дошли у противуречије са претпоменутим решењем.

По расмотрењу више означених параграфа, видела је законодавна власт, да они не говоре о онима који какво добро под кирију или под аренду држе, као што је предпоменуто решење на те само случајеве ограничено; по чему ће оно решење, као стално и пуноважно служити и у напредак за правац поступка у предмету откупљивања турских земаља.

А да би се разна злоупотребљења, која се при продаји и куповини турских земаља ласно догађати могу предупредила; то је решено: да се она наредба по којој нико не може какву турску земљу дотле откупити, докле се право притежања продаваца на исту не исследи, на ново пооштри, и тим још допуни, да попечитељство иностраних дела, које ово у дужности има чинити у сваком случају, пошто је извидело уредност и познало истинитост тапије или буди какве законите исправе на земљу, коју турчин као своју сопственост србину продаје, још и средством надлежне власти и достаточним сведочанством оних људи, којима је ствар позната, исследи: је ли оно право на земљу, које продавац турчин својим документима показује, доиста основано, или да нема ко што противно овоме доказати, на тек пошто се оно овако о истоме праву сопствености увери, да се земља надлежно откупи.

(Решење од 1. Августа 1845. године В№ 1214. Збор. III. страна 86).,

Потом је издато ово:

»Да ће се свака куповина турских земаља, која није закључена и учињена исправно, или по свој надлежности, по дотичним уредбама о куповању турских земаља, а нарочито по вишеизложеним правилима решења од 1 Августа 1845. год. В 1214. за неуредну и потом беснажну сматрати.«

(Решење од 22, Јулија 1847. године В№ 1059. Зборн IV. страна 37.).

Као на законима основана у скупу ствар представљајући, и код судова употребљаван, ставља се овде и овај распис попечитељства правосудија:

Да би судови при изрицању пресуда у смотрењу турских земаља, које срби сада притежавају, а турци траже да их као своју сопственост продаду, знали каквог им

се основа придржавати треба, поучитељство правосудија нашло је за нужно описати стање земаља у Србији у оно време, док још нису били истекли хатишерифи о правима српских народа, и после по добитку таквих.

У време оно док још нису били истекли хатишерифи о правама српског народа гласећи, све су земље у Србији биле: или под спахилуцима, тимарима, зијаметима и мукадама, или су биле слободна притежања — миљкови. Кад је српски народ права своја добио, онда му је висока Порта и тимаре и зајамете и мукаде и остале овог рода земље уступила, и тако овим начином постао је народ српски господаром ових земаља, а сва одношења турака на овакве земље, које су они имали и изван места пребивања свог, било то под видом притежања било пак под видом уживаоца, или ма на какав начин, престала су и укинута по пуном праву: за слободна пак притежања — миљкове — закључено је хатишерифима на народ српски упућеним, да их турци могу продавати.

Како су дакле овим начином укинути и забрањени у Србији чифлуци, турци не могу имати својих земаља по сезима, осим само у оном месту где који живи; а што су неки такве земље и чифлуке држали по селима до изласка свога из Србије, то је било на силу и по злоупотребљењу турака.

Ако је турчин узимао господарско на ону земљу, која је на атару другога села а не онде где је он живео, и кад село постоји на оној земљи, такова се земља сматрати мора за чифлук, и такву земљу турчин, почим није његово слободно притежање — миљак — нема права сад продавати. Ако је под зијаметом земља била, на којој је који турчин живео, и отуд не следује, да он мора на исту земљу право сопствености имати, и по томе не може ју ни продати; јер сваки зијамет има више села, а свако село има свој атар, и житељи једног села не могу се мешати у атар другог села, ако и јесу под јед-

ним зијаметом. Има и таквих зијемета, који имају више села, и свако село у другој нахији и зијам има на свако једнака права; али за то и сељани имају своје право на свом атару, бити спахија или зијам може давати њихову земљу коме другом са стране, јер они дају царски данак на њу. Но преко свега тога, спахије су против благе воље царске, на штету царске раје чинили са дарованим им тимарима, злоупотребљене и давали су другим турцима на различите начине, а многи су, који су јачи били, или заштиту од власти имали, и отимали од спахија њиве и ливаде по селима. И од ових су неки косили ливаде, неки пак давали србима под кирију, као своје миљкове, и узимали на њих господарско; просто рећи: они су себе начинили чифлуке без да су плаћали и једну пару и данак цару или спахији десетак но то је све раја давала и плаћала, а они само насилно глобили и узимали господарско без икаквога на то права, јер чифлук-сајбија плаћа цару данак и све проче трошкове, што спадају на његову земљу, а његове чифчије не дају ништа осим арача, и ово је уредан начин држања чифлука. Напротив тога овдашњи су се турци договарали са спахијом те им је он за нешто новаца издавао таније, на које парче земље у његовом селу, силом које се они потоме учинили господарима над готовим сељанима, ником никакве дације недавајући, које нити је пређе смело постојати, нити сада опстати може. Што сепак спахијских тапијатиче, спахије су могли такове издавати својим сељанима, или ако је ко од њих имао одвише празне земље, коју сељани његови нису могли обделавати, он је такву и другима могао дати, да му десетак на њу дође. Но такве тапије кад други спахија на оно село дође, немају никакве важности и силе, ако их и он не потврди, чему је узрок тај што ни један спахија није наследни господар од дарованог му тимара, јер су тимари царски а спахије су

само аманецији и уживаоци истих тимара док цара служе а како то престане, или он умре, онда се тимар даде другом и тако непрестано иде.

По предизложеном постоји то, да је народ српски, кад му је цар право дао, и по томе и тимаре и зијамете и мукаде и проче, ступио у право спахија, којим ползујући се не мора признавати прошастих спахија тапије, које су издане турцима не живећим у оном селу у ком су они држали какве земље по таковој тапији; јер оне земље остају сеоске; а бине, воћно дрвеће, или виноградско чокоће, могу турци као своју сопственост продати ,ако су их имали и изван атара места пребивања свог које се тим потврђује што спахије имају власти, не дати да онај у његовом селу земљу какву држи, који у њему не живи које и само искуство нас учи, да су се срби из једног села у друго или турци из села у варош пресељавали, па у том случају онај спахија, чија је земља остављена, није давао, да је онај, који ју је оставио, и у напредак као свој миљак држи, него је на такву одмах, чим се један с ње иселио, другог населио, да му даје спахијске данке, по чему се сад то још мање дозволити може будући да турци не могу имати непокретна добра у Србији.

Напротив тога правитељство српско признаје све оне тапије, биле оне спахијске или војводске, или чије му драго, које турци имају на земље лежеће у атару онога места, где су они живели, до изласка њихног из Србије; шта више, кад се догоди и докаже да је какав турчин у месту пребивања свога неку земљу притежавао на баш и да нема тапије на њу, правитељство му дозвољава такву земљу продати, судећи да је он њен сајбија по самом уживању, а не по злоупотребљењу, као они који живе у варошима, а хоће да држе земље по селима

(Распис попечитељства правосудија од 15 Априла 1844. г. А№1244). —

В. још и решење о куповини турских земаља од 13. Октобра 1862. год. №862 (Зб. XV стр. 222) које овако гласи:

Да се првостепени судови при потврђивању (тапија) преноса оних непокретних добара, која би у следству најновијег решења цариградске конференције из Србије селећи се турци србима продавали, и која су они до сад у Србији по праву сопствености држали, придржавају општих прописа, који постоје за пренашање непокретности у Србији између житеља српских, с тим једним додатком, што ће у сваком случају преноса речених добара захтевати од продавца турчина потврђење његове надлежне турске власти, да је речено добро заиста његова сопственост, или да га је он властан пуноважно на другога пренети.

У осталом прописи највиших решења од 16 Декембра 1843. године / В№1385 (Зб. III. стр. 86.) и 1. Августа 1845. године В№1222. (Зб. III. стр. 168.) остају и| даље у важности за одкупљивање оних земаља, које би у следству ранијих наређења иселивши се турци, хтели продавати.

§. **214.** Ограниченост права сопствености никад се не предпоставља, но који би такву потврђивао, мора је доказати.

§. **215.** Ствар једна покретна или непокретна може и неколицини принадлежати, и онда се они на целу ствар односе као једно лице. И право њихово бива право заједничко, ако није коме од њих особити део назначен, који искључиво њему и принадлежи.

§. **216.** Ко је господар од ствари какве, тај има права и употребити и уживати је, и сваку ко-

рист од ње вуħи; а и по својој вољи не употребити, не уважити, са свим или од чести на другога пренети. Ко је томе противан, или ко то себи присваја, мора доказа имати, или у закону, или у изјашњеној вољи господара.

В. §. 57. Шумске уредбе Зборн. XIV. стр. 73. и уредбу о дошљацима из Турске Збор. XIV. стр. 79. и додатак у Зборн. XV. стр. 56.

§. 217. Нико не сме натерати другога, да своју ствар, или своју баштину или једну част уступи било бадава било у промену или за новце. Само ако би општенародно благо изискавало, и то би Књаз у сагласију са саветом за добро и право нашао, да се чије добро на опште благо земље и народа употреби, мора појединi житељ опште благо своим сопственом предпоставити, и своје добро држави уступити, пошто потпуну накнаду за то од државе добије.

Види додатак §. 20, овог законика, и његове примедбе.

§. 218. Ако твоју ствар код другога нађеш а познаш, а ти је нисси уступио, имаш права искати на суду, да ти се твоја ствар изда.

Код овог параграфа и §, 219 и 221 има ово решење:

У следству престављења попечитељства правосудија савету 18 ов, м. А.№1079 у смотрењу том учињеног: да ли су дужни они, којима би украденим новцима исплаћени били дугови од дужника, или којима би се за ствар какву од купца крадени новци издали, примљене суме повратити или не? решено је: да се на она попечитељством учињена питања особито правило не може поставити,

зато што је и у питању стојећа ствар исцрпљена у §. 221. законика грађанског, будући да се истим §. и то објашњава, у који ред ствари спадају новци, и кад ће суд осудити кога, који је од другога крадене новце, као и крадене ствари примио, натраг издати оштећеном.

(Решење од 28 Марта 1849. год. В.№436. Зборн. V. стр. 19).

Даље има ово решење:

По §§. 218. и 219. законика грађанског, кад когод било какву своју ствар код другог нађе и докаже, да је његова, а он је уступио није, мора му се од оног, код кога ју је нашао, повратити, па и ако је овај поштеним начином до ње дошао, дакле ако је купио, не знајући да је крадена и да продавиц није прави господар од ње: јер ако је купац непоштеним начином такву туђу ствар себи прибавио, он онда осим ствари, још и сву штету и изгубљени добитак мора господару ствари попунити. Ова правила за све без разлике ствари, које између људи пролазе законом тако изложена, постоје без изузећа и за стоку и за сваку производа земаљску струку, као: храну, коже, лој, восак и т. д.

Изузима се пак од тог правила §. 221. у случају поштеног прибављања туђе ствари од стране оног, код кога се она нађе, ако је он њу купио на јавној лицитацији или од оног коме је иста ствар под каквим год видом од господара поверена била, или од трговца, који обично с таквим стварима тргује, дакле и тако и стоку само ако је од онаквог купио који објаву од стране правитељства има ако трговац са живом стоком, или од власти на јавној лицитацији, или од оног, коме је господар исту своју стоку било под каквим видом поверио био; а други производ земаљски такође у ова два последња случаја, и осим ових само онда, ако је купац од оног купио, који као признат и јаван трговац и шпекулант од таквих производа с њима ради.

Даклс без овога свега, ако ко купи стоку какву, или производ какав од кога, па после докаже други, да је његова, и од њега украдена, она се мора, као и свака друга ствар у таквом случају, по смислу §. 218. и 219 законика грађанског правоме господару од купца вратити, или ако је међу тим потрошена цена њена од истога купца издати му се, а купцу остаје, обратити се на оног, од кога је купио и своје овоме издате новце од њега повратити, или од оног, на чије јемствовање да је продавац властан ствар продати, он је њу од овог купио.

(Решење од 24. Јулија 1849. год. В№ 739. од 1848. г. Збор. V. ст, 39.)

§. **219.** У том случају мораћеш на суду доказати, да је ствар твоја, и код кога се налази; које ако јасним знацима покажеш, ствар ћеш твоју добити.

В. Примедбу §. 218.

§. **220.** *Ако се докаже, да је купац покретне ствари имао основа посумњати се о поштењу продавца, било то по личним својствима продавца, било по његовој радњи или по редкости и особености ствари, или по ниској цени или по времену месту и начину продаје, или по другим околностима или купац не зна да именује лице од кога је купио, или каже да је купио од кога који је умр'о или је у свет отишао, и не може да се испита, а куповину и не може доказати, — дужан је не само ствар повратити без накнаде њеном пређашњем господару, него ће и сву штету и изгубљени добитак накнадити као бесавестан купац.*

А ако је купац покретну ствар прибавио од лица и на начин по коме се он није могао посумњати о поштењу продавца, онда као савестан купац дужан је ствар, но само тако повратити, ака би му сопственик накнадио оно што је за њу дао и на њу потрошио.

(*Измена од* **5.** *Маја 1864. год. Зборн. XVII. ст. 228.*)

В. и §. 175. војено судског законика (Зб. XVII. стр. 202). —

§. **221.** Но ако би такав тужени, код кога се туђа *покретна *)* ствар нашла, доказао, да је он ту ствар купио или на јавној продаји, или од трговца, који обично с таквим стварима тргује, или од занатлије, који такве ствари прави, или од онога, коме је господар исту ствар на послугу, или на оставу, или у залогу дао, или коме би ствар иста под каквим год видом поверена била тако, да купац о њима није могао зла помислити, или о поштењу њиховом посумњати; онда тужитељ ту ствар ако је тужени својевољно не пусти и с накнадом се од својих предака не задовољи, судом добити неће. него ће право имати накнаду тражити од оних, који су одговарати дужни.

В. Примедбу §. 218. и 220.

§. **222.** Што се не да разликовати и распознати оно се не може као своје ни тражити; него се само накнада онога, који је зато одговарати дужан, путем судским искати може.

§. **223.** Сваки, у кога се рукама, или у чијој се државини ствар једна налази, држи се за поштена држаоца. докле се год противно не докаже Само доказано јаче право може кога из држања ствари једне избити. У случају равног права првенство припада притежаоцу ствари.

---

*). Реч *покретна* додата је 5. Маја 1864. год. (Зб. XVII. стр. 229).

§. **224.** Ако оптужени траг ствари замеће, говори: да ствар није код њега; или је иста ствар код њега била, а како је тужитељ тужио, а он је њу уклонио, или од себе одметнуо; он се већ зато свакога призрења лишава, и ствар се од њега одузима, и тужитељу као правом господару предаје.

ГЛАВА IV.

О прибављању ствари.

§. **225.** Да ко постане господар какве ствари, мора је законо себи прибавити.

§. **226.** За свако законо прибављање ствари једне ипште се пуноважан основ и законит начин.

§. **227.** Као што су ствари различитога рода и реда, тако су и начини, којима се исти прибављају, различни.

§. **228.** Неке ствари, које ни у чијој власти нису, може сваки заузети и задржати, и тим самим оне прелазе у његову сопственост, и он постаје њихов господар.

§. **229.** Пуста места нису ничија, и таква сваки заузети и освојити може.

§. **230.** За пусто место држи се и оно, које је ко својевољно оставио, с намером да се не врати натраг. И ово се држи: а) ако правога господара за 10 година нема, нити му се за то време трага

ни гласа зна, осим ако му није могуће било вратити се или јавити се; б) ако је толико времена протекло, да је место запуштено у лугу обрасло, и зато се на ново крчити морало; в) ако је прави господар оставио; па дознавши да је други заузео, за годину дана противан показао се није, а могао је.

§. **231.** Само онај луг, који се по одредби правитељства за крчење определи, може сваки почем окрчи, себи присвојити; и онда да му је крчевина у баштину.

Види §. 5. 57. шумске уредбе (Зб. XIV. стр. 59.); Објашњење о употребљењу бара (Зб. III. ст. 148.); Решење од 26. Јунија 1857. год. B№954. Збор. X. стр. 39 и решење од 1. Априла 1859. год B№1300. Зб. XII. стр. 27. и 28. —

§. **232.** Забранити луг ради крчевине, и том забраном или захватином себи присвојити, није слободно, нити се то без особита и нарочита допуштења надлежне власти чинити може.

В. §. 231. овог законика.

§. **233.** Крчити дозвољену честу пређе је суседу него другом. Између два успоредна суседа дели се крчевина на поле дуж границе његових земаља; а тако и са суседом са зачеља или увратина. С крчевином у бок туђе земље нико да не заилази. но сваки да се држи свога премачеља, осим ако му сусед дозволи.

§. **234.** Што је год свима житељима земаљским или једне целе општине на уживање опредс-

љено, оно појединa лица немају права заузети, ни сасвим ни од чести.

§. **235.** Дивље звериње шумско, као: медведи, курјаци, (вуци), зечеви, дивљи вепрови и т. д. онога су, ко јих ухвати или убије; а тако и дивље птице, биле ове за јело или не, онога су ко их ухвати или убије. Кад и где није слободно ловити, опредељиће се особитом уредбом.

В. §. 379. казн. законика.

§. **236.** Дивљач ухваћена или припитомљена донде је наша, докле се у нашој власти налази; како пак природу дивљачине на себе узме, и испод власти наше изиђе, престаје бити наша, и припада ономе, који је први ухвати или убије.

§. **237.** И риба се сматра за шумско звериње, онде где особитом уредбом право риболова није забрањено, или коме уступљено.

§, **238.** Животиња питома, као: коњи, волови и т. д. гуске, патке, кокоши, ћурке и т. д. ако и испод власти наше изиђу, опет остају наше, и право нам припада на повраћај, и сваки је дужан издати.

§. **239.** Ројеви домаћи и голубови наши су тако као и друга питома животиња.

§. **240.** Рој од твога преседа твој је; и ти имаш власти устонце вијати га, и где год нађеш, узети га. Но ако ти њега за 24 сахата вијати пренебрегнеш, престаје бити твој, и припада као и друга дивљач ономе, који га ухвати.

§. **241.** Рој шумски у грму сматра се као ствар ничија, и припада ономе који га први нађе и грм закрсти.

§. **242.** Ствар изгубљену туђу ако нађеш, није твоја. Ако се по знаку каквом позна чија је, да је одмах ономе вратиш; ако ли се не позна, па је ствар мале вредности од једног двадесетака до 12 да јавиш месној власти; која ће по обичају свакоме обзнанити, не били се како господар исте ствари нашао; ако ли би ствар више од 12. двадесетака вредила, онда ћеш морати јавити срезком или окружном началнику, који ће својим начином по потреби и преко новина објавити.

§. **243.** Ако би после објављења нађене ствари прилично времена протекло, и господар се ствари показао не би, онда ће се речена ствар или код находника, ако би безбедно било, оставити, или код суда, или код кога другог причувати; ако ли се иста ствар сачувати не би могла, онда ће се јавно продати, и цена уставити и причувати.

§. **244.** Ако се господар ствари покаже, и своје право јасним знацима докаже, онда ће се нађена ствар, или цена исте њему издати, и он ће дужан бити све учињене због ствари његове трошкове платити, и још 20 од стотине вредности као награду находнику дати.

§. **245.** Ако се господар ствари за једну годину дана не покаже, онда ће се ствар нађена или цена предати находнику, који ће бити властан њу као

савесни притежалац употребити, и њом користити се; тако, да он дужан буде ствар или цену, ако би се господар за три године показао, њему натраг вратити, задржавши ползу и корист за себе; ако би се пак господар ствари тек после три године јавио, да већ ни за саму ствар одговарати дужан не буде, осим случаја непоштена мишљења или преваре, која варалици не треба да не помаже.

§. **246.** За непоштено мишљење узима се и оно, кад находник наведене предписе чинити пренебрегне; у ком случају је и за сва штетна следства одговарати дужан, нити му икаква награда припада, но шта више, овакав и под казну сразмерну подпада.

В. §. 229. крив. законика.

§. **247.** Ако је њих више једну ствар заједно нашло, то њима свима једнака права и једнаке дужности припадају. Да је ствар једну заједнички нашао, држи се и онај, који је први опазио и за њу се машио, макар да би је други пређе добавио.

§. **248.** Што је год по природи својој или по уредби земаљској општенародно или правительствено добро, оно нико себи присвојити не може, као што су: реке, острва, обале руде, неке шуме и њихов род и т. д. што се особитим уредбама опредељује.

В. §. 2. 3. и 4. Шумске уредбе Зборн. XXIV. стр. 59.; и §. 3 и 4 рударског законика Збор. XIX, стр. 74 —

§. **249.** За изгубљене ствари узимају се и оне, које су закопане, узидане, или како другче сакри-

вене, да им се правог господара не зна, с којима кад би се нашле, онако исто поступати ваља, као и са изгубљеним и нађеним стварима по горе изложеним прописима.

§. **250**. Ако би се такве закопане, узидане, или друкче сакривене ствари састојале у новцу, злату или сребру, у накиту, драгом камењу, или другим драгоценостима, које су тако дуго сакривене лежале, да се њихов господар дознати и пронаћи не може, онда се такове ствари изнађене зову *сокровиште* (закопано благо), ово мора се јавити начелништву окружном, откуда ће извештај учинити се врховној власти.

§. **251**. Од оваквога нађеног сокровишта припашће једна трећина правитељственој каси, једна трећина ономе, који је нашао, а једна трећина ономе, на чијој се земљи нашло. Ако је пак ово двоје у једном лицу скопчано, онда ономе обадве ове трећине припадају.

§. **252**. Ова трећина не припада оном, који би на тражење сокровишта најмљен био, или који би нађено притајао, на би се после дознало; јер у првом случају најамници добијају најамну награду, а у другом случају трећина припада ономе, који би за таквога находника подказао, или ако таквога не би било, припада општенародној каси.

§. **253**. Но ако радници најмљени случајно на сокровиште наиђу, онда њима као находницима једна трећина припада.

§. **254.** Каково ће право ко на плен од непријатеља добивени имати, определи ће се у војено-полицајним законима.

§. **255.** Који тућу ствар покретну од пропасти спасе, онај само има права од господара, који ствар прима, захтевати накнаду за трошак учињени, и саразмерну награду за труд. Тако:

§. **256.** Овца моја, коју ти од вука отмеш, није твоја, но моја, ако ти труд наплатим и штету, коју си ти претрпео, накнадим; који не може више изнети од вредности овце.

§. **257.** Који из пожара што изнесе није себи пзнео, већ ономе, чије је, и из разбијене лађе спасено онога је, чије је било. Али за труд и штету приnада плаћа и накнада, наравно која не може бити већа од спасенога добра.

ГЛАВА У.

Пайбављање ствари с прираштајем и припатком.

§. **258.** Све оно, што из једне ствари проистиче или се само собом њој прилаже тако, да од другог кога не долази, зове се *прираштај* или *припатак* исте ствари. Ово бива или самом природом, или рукотворином (художаством), или и једним и другим

§. **259.** Сви производи или плодови земље, као: траве, гљиве, јагоде и т. д. које земља без труда и радње човечије издаје и избија, принадлеже наравно ономе, чија је земља.

§. **260.** Тако и сав приплод и добитак, који од животиње једне долази, као: теле, јагње, вуна млеко и т. д. принадлеже ономе чија је животиња.

§. **261.** Мушко животно при приплоду не узима се у рачун; нити господар животиње мушке, од које је приплод зачет, дела тражити може, осим случаја, особите погодбе.

§. **262.** И острово на речици, које постане сматра се као прираштај оних земаља које дуж обе обале леже. И у том случају господари земаља према новопосталом острву лежећих, ижају права по мери дужине својих земаља исто острво, ако би на средини лежало, поделити; ако ли би исто острво на једној страни ближе једној обали постало, онда господар исте обале има право цело острво задржати. Острва на бродопловним рекама постала, принадлежаће правитељству, и са дунавским и савским новопосталим острвима поступаће се по смислу јавних трактата.

§. **263.** У случају кад вода једна пресуши или се на више кракова или рукава расцепи, и тако се острва начине, или се земље полију и поплаве, онда пређашње право господара оне земље мора остати невредимо.

§. **264.** Кад вода једна своје корито остави онда они суседни господари, који би се таквом про-

меном оштетили, имају права из остављенога корита штету своју накнадити; а после ће се с њим онако поступати као и са новопосталим острвом.

§. **265.** Она земља коју би вода мало по мало на једну обалу нанела, припашће господару исте обале.

§. **266.** Она пак земља, коју би вода силом од једне обале откинула, и на другу пренела, не ће припасти одмах господару обале, куда је однесена но само у оном случају, ако би пређашњи господар њу оставио; које се разумева онда кад за њу годину дана радио, или њом користио се не би.

§. **267.** Сваки онај, чију земљу вода рони или односи, властан је такву против урона утврдити: но само у толико, у колико би нужно било да своју земљу спасе и сачува. И зато којекакве зграде метати дрва засађивати, и тако ток реке променити којим би се пловидби, воденицама, риболову, и другим туђим правима штета нанети могла, не ће смети. Зато такво што без допуштења среског и окружног начелника не ће се предузимати.

§. **268.** По овим основима судиће се и случај кад се брдо срони, или водојажом однесе, на туђу земљу нанесе. Ако би горња земља сроњена доњу тако поклопила, да она пређашњи вид свој изгуби губи се и припада оном, чија је земља доња; ако ли задржи свој пређашњи вид, остаје пређашњег господара, но овај је дужан ономе штету накнадити по процени вештака.

§. **269**. Онај, ко би туђу ствар прерадио, њу са својом саставио, спојио, смешао, не добија с тим право на туђу ствар.

§. **270**. У случају такве смеше, ако се ствари смешане или састављене одвојити или раставити, и тако у пређашње стање поставити могу, ствари ће се о трошку онога, који је смешу учинио, поделити, и свака ће се своме господару повратити.

§. **271**. Ако се пак ствари смешане не би у пређашње стање повратити могле, онда по мери смешаних ствари имаће сви, чије су ствари смешане, заједничко право донде, докле се исто не определи и не растави.

§. **272**. Ако би се та смеша без знања и воље господара ствари учинила тако, да би помешач на превару ишао, и онога оштетити намеравао, онда помешана ствар припашће невиноме. И кривцу никакво друго право не приприда, но накнаду по мери најмање цене захтевати, која ће му се и пресудити; но и сразмерну казну за превару своју избећи не ће.

§. **273**. Не ће ли невина страна целу смешану ствар да задржи, онда има права накнаду од кривца по мери највеће цене, и саму штету, или корист, коју би имати могао, захтевати.

§. **274**. Ако би обе стране у томе невине биле, и та би се смеша или случајно догодила, или би други ко без њихова знања учинио, и ствари се смешане, састављене, или спојене не би раставити и оделити дале, онда остаје право ономе чија је ствар

скупоценија, или ствар смешану задржати, и другога по правој вредности његове ствари исплатити, или се подобном наплатом своје ствари заловолити.

§. **275.** Који туђу ствар на своју потребу употреби тако да само своју ствар оправи или поправи, па се не би она оделити могла без порушења, онда онај не може добити ствар своју, но само њену вредност, коју ће му овај, ако је навалице учинио двоструко наплатити, ако ли је нехотице или у незнању учинио, само једноструко; осим ако поправка, није веће вредности него сама ствар, — онда наравно ствар уступа поправци.

§. **276.** Који туђу ствар на своју потребу употреби тако, да она са свим други, и то скупоцени вид добије, то ће он онда дужан бити, ако је хотимице учинио, двоструко, ако ли у незнању, једноструко вредност њему накнадити.

§. **277.** Ако ко на својој сопственој земљи здање какво или зграду од туђе грађевине сагради и то учини у незнању, онда истина такова зграда припада њему, чија је земља, али мора ономе, чија је грађевина, платити по цени, као што је међу људима; ако ли је то знајући да је грађевина туђа, или и против воље онога чија је, учинио, онда ће морати исту грађевине цену двојином платити, и сву штету, ако би коју господар грађевине трпио, накнадити.

§. **278.** Здање, које би ко од своје грађевине на туђој земљи сградио, иде такође за земљом,

и припада њеном господару, само је овај дужан, ако је овај то у незнању учинио, њему по обичној цени здање исплатити; ако је онај то знајући или и хотећи, или и против воље овога учинио, онда му на вољи стоји, или по обичној цени задржати, или ако му није на корист нагнати га да грађевину своју крене, и њему штету накнади. Но ако би господар земље онога, који би не знајући такво здање градио, гледао и опоменуо не би или би дозволио, и почем је саграђено, после противио се, губи то право, и онај може му место његово обичном ценом исплатити, и заједно са здањем задржати.

В. §. 45. 136. и 137. рудар. закон. (Збор. XIX 123); и §. 3. и 4. и 22. закона о експропријацији (Збор. XIX. 190.)

§. **279.** Који би с мојом грађевином на туђој земљи здање градио, тај је дужан мени грађевину, ако је знајући учинио, двојином цене, ако је не знајући, једноструком ценом наплатити, а здање остаје оном, чија је земља, па ће се поступати по пропису преднаведеног члана 278.

§. **280.** Што се тиче особитог случаја где је са знањем и уговором од прећашњих времена ко здање на туђој земљи саградио, за такав постоји и особита Уредба од 3. Апр. 1840. КВ № 227. / С № 387.

Уредба та, на коју се исти §. позива, овак гласи:

»1.) Ако између господара земље или места и господара здања какви уговор има, био писмени или усмени, био самим дужим употребљењем утврђени, такав

остаје снажан, нити се порицати нити произвољно од једне или од друге стране кварити или преиначавати може. И тако: 2) какав је рок уговором опредељен, и каква је цена годишња за кирију одређена, онако мора остати. Тако ако уговор гласи на свагда, он остаје онакав за свагда, ако ли је рок за неко извесно време стављен, трајаће до истека истога времена, ако ли рока опредељенога нема, онда се разумева да траје до коначног порушења здања, у ком случају господар здања без допуштења господара земље из темеља здање понављати не ће смети. 3. Ако би се при наплаћивању кирије у призрењу течаја новаца распра породила, то ће се ова по оном течају наплаћивати, којим је по уговору, који је свагда последњи ако је поновљен, наплаћена била; где пак уговора ни првог ни поновљеног, ни писменог ни усменог, нити самим делом означеног и утврђеног нема, онда се мора наплата чинити по оном течају новаца који је онда био кад се плаћати почело, с том примедбом, да се такво определење при расправама само на плаћање за у напредак односи, а никако дејства ни следства на доондашње плаћање кирије имати не може. 4. Уговор заједно са ценом опредељеном, коју господар здања плаћао буде господару земље, остаје снажан не само између оних, који су га закључили, но прелази и на њихове пријемнике и наследнике, почем је везан за земљу и здање тако, да се ни наслеђем, ни куповином и продајом, ни мењањем ни закупом, ни најмом или киријом уништити и преиначити не може; јер господар земље кад би другом земљу своју продао, само са учињеним поменутим уговором, који и његов пријемник држати мора, исту продати може; а тако и господар здања своје здање са уговореним бременом на другога преноси, на које и овај обвезан остаје. Шта више 5.) овај сајуз између господара земље и господара здања на истој земљи лежећега, даје првенство на

откупу случају продаје, тако, да ако би један од ових своје добро другом коме продао, или уговор поради продаје без знања и понуде учињене ономе, с којим у сајузу притежања стоји, закључио, такви уговор да нема силе ни важности, но да се на тужбу једнога или другога, који понуђен био није, судски уништи, и њему за исту уговорену цену уступи. За овакву тужбу оставља се рок од 8 дана од оног времена, кад му је речена продаја до знања дошла. Понуда пак треба да буде пред сведоцима, или пред надлежним судом. Но ако је на речени уговор једнога од поменутих господара земље и здања други као сведок потписан, сматра се као да је и судски понуђен, и у том случају противстати истом уговору не може. 6.) Ако се обе стране из каква му драго узрока у заједничкој свези даље остати сагласити не би могле, онда долази случај деобе или дељења, по коме сваком своје имање припасти мора. Но будући да се здања од земље без повреде оцепити и оделити, и тако сваки у свом праву на тај начин обезбедити се не може, зато долази случај откупа. 7.) У случају откупа свагда ће онај првенство имати, којега добро већу вредност узима. Вредност ће се пак иста по процени вештака, које ће суд не само као веште но као чесне и безпристрасне познате људе одређивати, определити. И тако ако земља више узвреди него здање или бина, то ће господар земље исплатити господара здања, ако ли здање веће вредности буде него земља, то ће господар здања имати право исплатити господара земље. 8.) Ако би се догодило, да по процени учињеној једнака вредност испадне, онда припада првенство на откуп ономе, чија је земља или место. 9.) Ако ли по учињеној процени господар здања са ценом определеном за земљу, премда мањом него што је здања вредност, не би задовољан био, то му остаје на вољи или исплатити и земљу откупити, или здање своје дигнути

и на друго место пренети, у ком случају наравно не може захтевати накнаду за порушење и штету претрпљену. 10.) Тако и у оном случају, кад господар здања не би задовољан био са проценом здања, која би мања од вредности земље испала, и тако господару земље право би на одкуп здања припало, господару здања остаје на вољи или процену за здање примити, или здање дигнути; у ком случају такође нема права какву накнаду захтевати. 11.) Цена ће се и земље и здања узети она, која у време процене и откупа међу људима буде, а не она, која је у оно време била, кад је здање грађено.«

(Решење од 3. Априла 1840. год. В№ 227. Зб. I. ст. 210.)

Види и примедбу §. 278. —

§. **281**. Ако ти твојим семеном туђу њиву засејеш, плод није твој, но онога чија је њива; само ако си не знајући учинио добићеш накнаду за семе и радњу, ако ли си знајући и навалице учинио, губиш и семе и радњу. Тако исто ако твојим сађеницима туђу земљу засадиш, нису твоје, но онога, чија је земља, ако су већ жиле пустиле. Ако ли туђу њиву туђим семеном засејеш, или туђу земљу туђим сађеницима засадиш, одговараш и оном чије је семе и оном, чија је земља, по смислу §. 279.

§. **282**. Онога је воћка или дрво, на чијој је земљи стабло, ма се жиле и у туђу земљу пустиле, или гране над ову надвеле. Само је сваки властан жиле туђега дрвета у својој земљи пресећи и гране над своју земљу надведене скресати. Дрво, којега стабло на међама стоји, јест опште онима, чије су међе.

§. **283.** Плод, ако с гране на туђу земљу опадне, господар дрвета да није властан тражити га, нити за то суседа прети.

§. **284.** Ако се стране у преднаведеним случајима друкчије поравнају, које ће свагда саветно и добро чинити, онда нека им онако буде.

ГЛАВА VI.

О прибављању ствари предајом.

§. **285.** Ствари оне, које већ имају господара, могу се прибавити, кад законим начином од једнога пређу на другог, и овоме се предаду.

§. **286.** Ово бива, или кад два или више њих међу собом уговор учине, или кад ко наредбу учини на случај смрти, или кад судија тако реши, или кад закон сам тако опредељава.

§. **287.** Оне покретне ствари, које се предати и узети могу, прелазе на другога онда, кад се из руке у руку другоме предаду.

§. **288.** Оне пак покретне ствари, које се не могу из руке у руку предати, као што су дугови, товари велики, дућански еспапи, предају се знаком каквим сходним, као што су: писмени докази, кључеви од дућана или од магазе еспапске и т. д.

§. **289.** Покретна ствар прелази на другога и онда, кад онај, кои је пре ствар какву у своје име

као своју сопствену држао, изјасни се савршено, да ће у напредак у име другога, који ствар исту прима, држати.

§. **290.** Ствари покретне, ако се послати примцу морају, онда су његове, кад их овај прими, ако он није наредбу учинио, како да се пошљу: јер ако је он наредио како да се пошљу поименце, постају његове одмах', како се из руке прилици предаду, и ако тако пропадну, њему ће пропасти.

§. **291.** Ствар покретна постаје онога, коме је господар њен најпре преда; а ако би исту ствар и другом обећао, или дати му изјаснио се, то ће он зато одговарати.

§. **292.** Као што је опредељено, да се непокретне свари у књиге баштинске код судова окружних уводе, тако ће при свакој промени господара морати на новог баштиника исто непокретно добро пренети се, и уписати.

Код овог параграфа и §. 298. има ово решење:

Попечитељство правосудија имајући у виду, од какве је велике користи завођење баштинскх књига како за сигурност имања и кредита, тако и за финансијалне мере, као што су ове књиге у свима европским добро уређеним земљама, заведене, и као што је наша законодавна власт у грађанском законику §§. 292 и 301. овом многоважном заведењу посветила, 27. пр. Фебруара А№ 794. представило је да се законодавним путем претпише, да у напредак никакво пренашање непокретних добара не ће силу и важност имати, ако такво није у баштинске књиге уведено.

На ово представљење решено је да се нареди, да поред тога, што у напредак не ће моћи пренашање, непокретних добара имати силу и важност, ако се такво није у баштинске књиге увело, одсад сваки, који мисли себе својим правом сопствености, по смислу уставног и грађанског закона, обезбедити, свако добро, које на себе и на своје име пренаша, у баштинске књиге завести не пропусти. Но да би се ова правна безбедност још и више у народу распространила, поред тога је закључено, да се даље народу саветовна напомена од стране правитељства отпусти, да сваки Србин ускори добровољно своја непокретна добра, која притежава, у баштинске књиге завести, и о њима се обезбеђивим писмом надлежне власти, т. ј. уредном тапијом снабдети, како би тим сходно пропису земаљског устава и грађанског законика, своја права на иста добра за себе и своје потомство, уредно обезбедио. Уједно је и то решено: да се од сад из јавних земаљских и општинских каса, такоје поради нужне њихне законе безбедности само на она непокретна добра новци на зајам издају, кад су ова његова добра у баштинске књиге заведена.

На послетку наређено је: да се један пут, кад се буде све потребно с више изложеним определило и обнародовало, и форма баштинских књига устроји и пропише; по чему ће се очекивати, да попечитељство и пројект ове форме и правило о вођењу баштинских књига, ради надлежног увиђења и поступка законодавној власти поднесе.

(Решење од 16. Априла 1850. год. В № 571. Зборн. V. стр. 126).

Даље има ово решење:

Да, до установљења баштинских књига у отачаству нашем, судска потврђења тапија и других уговора о преносу права притежавања имају ону исту правну важност, коју и убаштињења по овим §§-ма законика имају.

(Решење од 13. Јулија 1850 године Вр. 1197. Зборн. V. стр. 259.)

В. примедбу §. 641. овог законика.

§. **293.** Сваки, који на другога добро какво непокретно, као: кућу, њиву, ливаду, виноград, воћњак и т. д. преноси, мора сам господар или баштиник од истога добра бити; иначе пренашање такво нема силе ни важности.

§. **294.** Да се непокретно добро на другога преписати може, нужно је да господар добра, по учињеном уговору или изјашњењу, сам суду лично предстане, и на то саизволи. У случају немогућности или немоћи мораће то чинити или преко довољно на то опуномоћенога лица, или ће пред два из суда изаслата члана своју вољу изјаснити, и писмено закључење предати, који ће то суду доставити.

§. **295.** Ствар непокретна, као: кућа, виноград, њива, ливада, која се на другога преноси, мора тачно назначена и опредељена бити, тако, да се разликовати од свију других може као: место назначити, где лежи, границе и међе означити, суседе уписати; преко тога назначити и место и време закљученога посла.

§. **296.** Ако би се промена таква, или пренашање на другога, оснивало на пресуди судској, или дообном писму, или на тестаменту, то се и такви докази приложити и навести морају.

§. **297.** Ако ко довољнога и јаснога доказа за увод у књиге баштинске нема, а њему би на срцу

лежало у књиге увести се, то он може међу тим захтевати, да се уведе под условом: ако своје право не покаже суду, да се опет избрише, — које ако би он по пропису доказао, онда првенство добија као прави господар од дана условног увођења у књиге.

§. **298**. Који пре на једну ствар непокретну у књиге јавне уведен буде, онога је ствар.

В. пр. код §. 292.

§. **299**. Са увођењем новог господара у књиге јавне баштинске он и закону државину добија, која се по обичају и получава.

В. примедбу код §. 292.

§. **300**. Како је ко ствар примио и добио, он и сва права с њом скопчана добија, с којима нетреба смешати права на саму личност предавача односећа се; она следују за лицем.

§. **301**. Тако исто и бремена са ствари скопчана на јавним књигама оснивајућа се, прелазе на новога господара заједно са ствари. Зато ко ствар какву прима, ваља добро да се извести и о правима и бременима с њом скопчанима; иначе следства сам себи нека припише.

Види додатак код §. 211.

§. **302**. Сопственост ствари губи се: или кад је таква воља господара, или кад закон прописује, или кад пресуда судска тако гласи. И онда непокретне ствари преписују се на другога, коме исте ствари по основу реченом припадају.

§. **303.** Начин пак, који при пренашању ствари, нарочито непокретних код суда набљудавати ваља, зависиће од особитог прописа и упућења.

§. **303.** *а. Кад дужник своје ствари, било покретне или непокретне, на другога пренесе у намери да своје онога времена повериоце оштети, пренос пада, ма да је и судом утврђен, и повраћа се у пређашње стање, и то ако је пренос у виду поклона по §. 565., а ако је у виду теретнога уговора, само онда, ако је онај, на кога су ствари пренешене, био бесавестан.*

Бесавестан прималац одговара и за вредност покретне или непокретне ствари, ако ју је престао притежавати, а такође и за друге користи, по основима овог законика.

Под преносом ствари, разуме се и пренос права и примање обвеза.

О томе, да ли је дужник преносом покретне или непокретне ствари имао да своје повериоце оштети, као и о бесавестности онога, на кога су пренешене, суд ће, у недостатку других непосредних доказа, судити по околностима, нарочито по природи посла, по основу и начину отуђења на који је то закључено, по стању и до личним односима у преносу учествујућих лица.

Не важи пренос покретних или непокретних ствари између родитеља и деце (предака и потомака) између другара и између мужа и жене, у колико је на штету поверилаца преносиочевих онога времена учињен.

Застарелост између ових у последњем одељку именованих лица, нема места, догод они заједно живе. Но пренос како између ових тако и других лица остаје сталан, нити се против њега поступати може, ако га у званичним новинама три пут огласе, и нико против тога за шест недеља, од дана последњег огласа у новинама, не протестира.

(Додатак од 5. Маја 1864. год. Зб. XVII. ст. 229.)

ГЛАВА VII.

О Залози.

§. **304.** Ствар она, на коју зајмодавац такво право има: да ако дужник по обвези на време њега намирио не би, он себе из ње намири, зове се *залога*.

В. §. 10. закона о механама Зб. XV. стр. 337; закон о црквеним властима §. 43. т 7. Зб. XV. стр. 170; закон о каванама § 4. Збор. XVII. стр. 242; и зак. рудар. §. 152. Зб. XIX. стр. 131.

§. **305.** Свака ствар, која год међу људима пролази, и овима је на потребу, може служити као залога. Ова ако је покретна, рађа залогу покретну, ако ли је непокретна, рађа залогу непокретну, и свака своју природу задржава.

В. приметбу §. 304; војено судског законика §. 175. (Зб. XVII. стр. 202); и §. 7. и 8. закона о насељавању странаца (Зб. XVIII. стр. 12)

§. **306.** Свака залога предпоставља дуг. Но сваки дуг не води за собом право на залогу. Ово право мора бити или већ законом опредељено, или на уговору или посљедњој вољи господара основано, или тек пресудом судском добивено.

§. **307.** Покретна ствар онда је у залози, кад је управо већ предана; а непокретна онда, кад је као и друга сопственост у књиге судске уведена.

§. **308.** Покретне ствари, које се не могу предати из руке у руку, предају се као и код права сопствености сходним или уобичајеним знацима.

§. **309**. Право на залогу може се и међу тим прибележити у књиге, које бива као и при условној прибелешци права баштинскога.

§. **310**. Ко има залогу какву, тај може исту опет другом у залогу дати, ако му од његовог заложиоца није нарочито забрањено.

§. **311**. Тако и на залогу нешокретну може други безбедности ради за себе право заложно прибавити, ако својим путем исто у књигу судску уведе.

§. **312**. Ко залогу има, онај права има на одређени рок, ако дужник дуг не исплати, ценом залоге себе намирити; ако што претече, вратиће дужнику.

В. §. 843. овог законика и чл. 3 и 5 повластица за прву српску банку од 6. Јуна 186). Збор. XXII. ст. 40; чл. 2. повластице за Београд. кредитни завод и Смедеревску и Пожаревачку кредитну банку Зб. XXIV. ст. 6. —

§. **313**. Ако је залога у треће руке, као *назалога*, прешла са знањем господара исте, онда овај не може дуг свој исплатити без знања трећега, у чијим се рукама залога налази.

§. **314**. Сваки само своју сопствену ствар заложити може. Залога на туђу ствар не важи ништа, и уништава се на тужбу господара ствари, коме припада право на повраћај своје ствари, коју онај издати мора, имајући право накнаду од заложиоца тражити.

§. **315**. Право залоге на ствар садржава у себи и право на плодове ствари, и све што из ње

произилази. Само сабрани и одвојени већ плодови не сматрају се као са стварју скопчани.

§. **316.** Ко има право залоге, па би се показало, да је вредност залоге т. ј. заложене ствари тако малена, да се дуг из ње намирити не може, онда тај има право искати од свога дужника другу довољну залогу за свој дуг.

§. **317.** Онај, ко добије залогу за сигурност свога дуга, дужан је ствар заложену позорљиво чувати, да се не би како изгубила, или порушила и покварила; јер у том случају он ће за кривицу своју или небрежљивост одговарати, и залогу накнадити морати. Само ако би заложена ствар са свим случајно изгубила се или порушила и покварила, он се од одговора и накнаде ослобођава.

§. **318.** Заложену ствар зајмодавац употребљавати, и њом се служити није властан; осим ако није то од господара заложене ствари нарочито дозвољено.

§. **319.** Ако би држалац залоге ствар заложену другоме у залогу дао, онда он у случају кад би заложена ствар пропала, или се порушила и покварила, свакојако зато одговара и онда, кад код њега иста ствар не би пропала, порушила се или покварила.

§. **320.** Ако би време одређенога рока за исплату дуга прошло, и дужник зајмодавца намирио не би, нити би залогу искупио, онда овај има право

са знањем суда заложену ствар продати, и себе намирити.

В. чл. 2 закона о датим повластицама Београдском кредит. заводу, Смедерев. кредитној банци, и Пожаревачкој банци Зб. XXIV. ст. 6; и чл. 30. закона о штедијоницама Зб, XXIV. стр. 106

§. 321. Ако би се заложена ствар скупље продала, него што дуг износи, онда ће се сувишак издати дужнику; ако ли цена од продане залоге не би залегла, онда зајмодавац може остало, што још недостаје, од свога дужника тражити.

§. 322. Ако би господар заложене ствари за време, док још залога траје, исту ствар на другога пренео, то овај није дужан пустити је из руке донде, док њега дужник не намири.

§. 323. Ако ствар заложена пропадне, или се зајмодавац права на залогу одрече, или је безусловно дужнику поврати, онда и залога престаје, премда дуг и после остаје.

§. 324. Ако је залога на неко опредељено време ограничена била, онда како исто време протече, престаје и право на залогу.

§. 325. Кад се дуг исплати, престаје залога, тако, да како год што је дужник дужан дуг платити, тако је и зајмодавац одмах дужан залогу издати, нити је властан задржати је због другог каквог дуга. Он у том случају може себе само с тим обезбедити, што би заложену ствар у судске руке предао, и захтевао, да се сигурности своје ради

задржи, и узапти, да не би међу тим његов дужник њу упропастити могао.

§. **326.** Право залоге на непокретна добра, које се *хипотеком* или *баштинском* или *мирачком залогом* назива, добија се, кад се дуг, или писмена исправа, на којој се дуг оснива, у књиге судске својим путем уведе, т. ј. убаштини (интабулира).

Код овог §-фа има ова најновија Уредба о интабулацији:

I.

Шта је интабулација и какву силу она подаје опредељено је у грађ. зак. §§-ма 326—330. Основи пак, на којима се право залоге у опште, а тим и интабулације, добија, изложени су у §-у 306. истог законика.

II.

Као што је право законе залоге у опште самим законом обезбеђено; и по томе за удејствовање обезбеђења његовог особити прописи нису потребни; тако овде само о начину удејствовања обезбеђења права заложног на непокретна добра, т. ј. интабулације, проистичућег из уговора или последње воље господара или из пресуде судске, прописују се правила.

III.

Ко хоће интабулацију да захтева, мора имати пуноважну писмену исправу из које да се види, да он заиста на предизложеним основима има нешто тражити од онога, на чија добра он интабулацију тражи.

IV.

Ова писмена исправа може бити:

1. уговорна, као: формална облигација, вансудско поравњење, или други какав уговор, или друго какво по-

тврђење каквог дуга н. пр. извод трговачких књига, од дужника признани и потписани, и овим подобна.

Писмена овог рода, на којима нема потписа дужникова, не могу бити предметом интабулације.

2. на последњој вољи господара основана, као: тестаменти и кодицили.

3. Судска, као: судска, извршном поставша пресуда и поравнење, пред судом учињено.

V.

Писмена исправа у којој не би сума новчана и у каквоћи и количоћи изложена била, не може бити предметом интибулације.

VI.

Интабулација се може удејствовати само код првостененог суда, и то оног округа, у ком се непокретна добра дужникова налазе, на која се интабулација потражује, и мора захтевана бити.

VII.

Захтевати интабулацију може или поверилац, т. ј. онај који интабулацију потражује, или дужник, т. ј, онај на чија се добра интабулација иште, или могу обадва заједнички и то, или посредством писмене прозбе, или усмено.

Првостепени је суд дужан, усмено овако захтевање узети на протокол.

VIII.

Ако сам поверилац захтева интабулацију, и писмена му је исправа уговорна, у §. IV. под 1. изложена: то таква писмена исправа може само онда бити предметом интабулације, ако је у њој дужник изречно казао, да он дозвољава интабулацију исте исправе на своја непокретна добра; ако ли таквог дужниковог изречног дозвољења у исправи нема, онда се исправа интабулирати не може.

Ако ли дужник сам, или заједнички с повериоцем, захтева интабулацију: то онда није нужно изречно дозвољавање интабулације у уговорној исправи.

Дужнику стоји на вољи или назначити поименце своја непокретна добра, на која интабулацију дозвољава или само у опште рећи, да је дозвољава на своја непокретна добра. У последњем случају моћи ће се интабулација ставити на сва дужникова непокретна добра; у првом пак само на оно, која је дужник у својој писменој исправи именовао.

Ако ли је писмена исправа на последњој вољи господара основана, у §. IV. под 2. назначена: то је она безусловно предмет интабулације, ако се по грађ. зак. §-фу 482. против исте нико није за 8. дана после саопштена му тестамента или кодицила код суда изјаснио, или ако су после таквог протестирања тестаменат или кодицил судски коначно за пуноважне проглашени.

Ако ли је на послетку писмена исправа судска, у § IV. под 3. назначена: то она без сваког дозвољавања дужниковог може бити предметом интабулације.

IX.

У захтевању мора опредељиво назначено бити оно непокретно добро, на које се интабулација захтева.

Ако ли је више оваквих непокретних добара, на која се захтева једна и иста интабулација: онда сва та непокретна добра морају редом опредељиво назначена бити.

Захтевање без опредељивог назначења непокретног добра има се одбити.

X.

Прозби мора писмена исправа или у оригиналу, или у судски одостовереној копији прикључена бити.

XI.

За деловодство интабулација дужан је сваки првостепени суд водити особита три протокола:

1. Деловодни протокол интабулација и прибележја.
2. Интабулацијони протокол.
3. Протокол интабулираних или прибележених писмених исправа. (Ова је тачка укинута закон. решењем од 11. Дец. 1861. В № 2477. Збор. XIV. стр. 204).

Формулари ових протокола следују ниже прикључени под истим нумерама 1. 2 и 3.

XII.

На сваком захтевању интабулације, било писменом било усменом, мора председник или ако би он препречен био, члан суда — његов местозаступник, сопственоручно ставити дан примљења истога, који мора бити онај исти, у који је прозба поднешена, за чега јемство дужан је на примљењу потписати своје име.

Прозба има се истог дана увести у деловодни протокол интабулација и прибележја, и протокол овај мора се непремено свагда при концу оног дана, у ком је што у њега ушло, закључити потписом председника, или овог заступника и протоколисте.

Просиоцу пак дозволиће се, уверити се лично о дејствителном и исправном стављењу дана примљења, и на захтевање даће му се писмено уверење, да је његова дотична прозба истог дана заиста примљена.

XIII.

Суд ће при расуђењу предмета иследити: да ли су услови горњим § §-ма прописани испуњени, или нису? и према томе ће решење издати којим захтевање интабулације одобрава или одбија.

XIV.

Суд ће решење о интабулацији, најпре у деловодни протокол интабулација и прибележја ставити, и исто и повериоцу и дужнику доставити.

Достављење решења има бити сходно смислу суд. поступ. глави XX.[1]) с том примедбом да се оно свагда у сопствене руке дотичне стране, или њеног *законог* пуномоћника, а никако у руке фамилијарних чланова, учини.

XV.

Страна, која није задовољна оваквим решењем, има право у смислу суд. пост. §§. 611. 612.[2]) и посљедујућих, рекурирати на касацијону власт.

XVI.

Ако ни једна страна није изјавила незадовољство, или је изјавила, но је од великог суда одбачено, онда ће суд одобрену интабулацију у интабулацијони протокол увести, и уједно наредити, да се на исправи, која је по чл. X. уредбе о интабулацији прозби прикључена, назначи да је дана Н. године Н. под нумер. Н. на добра дужника Н. Н. на страни Н. интабулацијоног протокола интабулирана, и то ће назначење суд потписом својим потврдити и од просиоца за то таксу наплатити, а документ у акта оставити.

Онај, који би по чл. X. уз своју прозбу оригиналну исправу поднео, дужан је поред оригинала и копију прикључити. Интабулацијони протоколиста, пошто копију са оригиналом сравни, преписаће са оригинала на ову оно назначење судско, по коме је оригинал интабулиран, и пошто све то својим потписом одостовери, копију ће у акта оставити, а оригинал надлежном лицу повратити.

(Измена од 11. Декембра 1861. год. В№ 2477. Збор. XIV. ст. 204.)

XVII.

На једно и исто непокретно добро може се и више дугова интабулирати.

---

[1]) Садашњег грађ. поступка Гл. XIII.

[2]) У смислу §. 322. садашњег грађ. поступка.

Право првенства оваквих интабулација рачуни се по дану кад су оне суду поднешене, и у деловодном протоколу интабулација и прибележја по претпосланом §-у XII. назначене.

Ако ли би више повериоца различите писмене исправе ради њихног интабулирања на једно и исто добро једног и истог дана поднели: то све ове интабулације на једно и исто добро стављене, имају између себе једно и исто првенство; и како ово заједничко првенство тако и односителне суме новаца, имају се нарочито назначити како на решењу сврх прозбе интабуцијоне, тако и у протоколу интабулацијоном.

По томе дакле грађ. зак. §. 330 који о првенству интабулације говори, има по овом §-у ове уредбе разумљен бити.

XVIII.

Што је год довде о интабулацији говорено, говорено је о првоначелној, т. ј. оној интабулацији, која има место непосредствено између повериоца, и дужника непокретног добра притежаоца.

Но може се на једну већ постојећу интабулацију поставити друга интабулација на корист трећег и оваква интабулација зове се надинтабулација.

Као што је надинтабулацији правни основ један исти који је и интабулације: тако опредељења прописана за интабулацију, имају у свему своме пространству важити и о надинтабулацији.

XIX.

Интабулација има своју силу донде, докле се не истабулира

Просилац у интабулацијама, основаним на исправама уговорним (§. IV. I.) има прозби о истабулацији прикључити, сходно грађ. зак. §-у 898, или оригиналну

писмену исправу, на добро интабулирану, или признаницу повериочеву; у интабулацијама пак основаним на исправама, у §. IV. под 2 и 3 изложенима има просилац прозби о истабулацији прикључити судски одостоверену признаницу.

Суд пак има у предмету решење издати, и ако је ово одобравајуће, истабулацију у протокол интабулацијони увести.

XX.

Као што је у суд. поступка глави XIV. под B,[1]) дозвољено, да се и прибележје у тамо изложеним случајима на непокретна добра ког дужника ставити може; које кад се оправда, по §-у 561[2]) добија силу интабулације: тако у смотрењу заступања при захтевању прибележја, увођења његовог у протоколе, надбележја, првенства и истабулирања његовог, имају се сва она опредељења на прибележје однети, која су у оне уредбе §§-има IX. X. XI. XII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. и XIX. о интабулацији постављена с том примедбом, да оно што је у §-у X о писменој исправи казано, има при прибележју важити само онда, ако просилац писмену исправу има, и да првенство прибележја по ове уредбе §-у XVII. има важити од дана пријављења а не по судском поступку §-у 516[3]) од дана дозвољења.

XXI.

Протоколиста је дужан на захтевање свакоме дозволити, у протоколима лично известити се о свакој интабулацији или прибележју, и то бесплатно.

---

[1]) Под Б. тачка I. Главе XIV. садашњег грађ. поступ.

[2]) По §. 397. садашњег поступка.

[3]) Овај параграф не важи ни према §. 381. сад. грађ. поступ.

Суд пак дужан је на захтевање тичућим се странама издати изводе протокола о каквој интабулацији, прибележју или истабулацији, и за достоверност извода дужан је на њему ставити свој потпис и печат.

Издавање извода и односителних уверења подложно је плаћању таксе од 1. цв. од сваког комада. [3])

XXII.

Ова уредба има ступити у дејство 1. Јануара 1855. године и њом се замењује уредба о интабулацији од 29 Новембра 1853 године. К. В. № 1148. / С. № 1182.

(Види раније уредбе о интабулацији Зборник I. стр. 122. Зборник II. стр. 163. Зборник V. страна 59. Зборн. VII. стр. 121. и Зборник VIII. страна 2.)

(Уредба од 19. Новембра 1855. године В № 1054. Зборник VIII. страна 29.)

В. још и Зборник XIV. стр. 73. и 79. и Зб. XV. стр. 170. §. 43. точка 7. —

§. **327.** Кад је дуг какав у књиге судске уведен, и на непокретно чије добро уписан, или убаштињен (интабулиран), он је онда тако за оно непокретно добро везан, да ово свагда за подмиривање истога дуга служити мора без призрења на особу, чије је или у чијим се рукама налази исто добро.

§. **328.** Ако се такво под баштинском залогом (интабулацијом) налазеће се добро на другога пренесе, то оно и дуг уписани са собом носи. Ко такво добро исплати, а не мотри, да ли дуга на

---

[1]) Види о томе и 8. тачку §. 513. садашњег грађ. поступка.

њему убаштињенога (интабулиранога) нема, сам себи нека припише, кад исти дуг плаћати морао буде.

§. **329.** И ово добро остаје донде за дуг убаштињени (интабулирани) подвезано, докле се год истиње дуг из судских књига својим путем не избрише.

§. **330.** Кад више дугова на једном добру непокретном убаштињених (интабулираних) има, онда се исти дугови оним редом наплаћивати морају, којим су уведени, тако да онај дуг првенство има, који је пре уведен. Први се дугови такви морају потпуно намирити, ако другима познијим и ништа не достигне.

ГЛАВА VIII.

О службеностима (сервитутима).

§. **331.** Службеност у опште неко је бреме којим се уживање чијег права сопствености (имаовине) ограничава тако, да је овај дужан на корист другога, коме право припада, у својој ствари нешто трпети, и ономе допустити, или не чинити, што би иначе чинити право имао.

§. **332.** Свака службеност по својој природи везана је за ствар које право сопствености ограничава, нити се са променом господара ствари мења; но истим правом и бременом прелази с једног на другог.

§. **333.** Ако ли би само на неко лице, коме би право на ограничење чије имаовине припадало, ограничавало се, онда то нарочито мора изражено бити.

§. **334.** Службености такве или леже на пољском добру, као: њиви, ливади, и служе на удобност другом пољском добру; или леже на кућама и кућним земљама, и служе на удобност другој кући или кућној земљи.

§. **335.** Пољске службености обичне и главне бивају следујуће:

1) На туђој земљи држати стазу, путању за стоку или за кола, и њима се за своју удобност служити.

2) С туђег бунара или извора воду носити, ту стоку појити или воду одводити.

3) Стоку на туђој земљи држати и пасти.

4) Дрва туђа сећи, сухо грање купити, огранке кресати, жир купити, и лист брати.

5) На туђој земљи дивљач ловити, птице хватати и рибу ловити.

6) Камен вадити, песак копати, креч палити.

§. **336.** Кућне службености обичне и главне јесу:

1) Имати право, своје здање на туђе наслонити.

2) Греду, рог или другу градљику у туђ зид увући.

3) Прозор у туђем зиду отворити, било то због светлости, било због изгледа.

4) Стреху или натремак над земљом или кућом свога суседа надводити.

5) Дим кроз димњак суседа пропуштати.

6) Кишницу са своје стрехе на туђу земљу наводити и проводити.

7) Свакојаке течности на земљу суседа свога проливати, и тамо пропуштати.

И ово су све такве службености, којима један право има штогод на земљи суседа свога предузимати, што овај трпети мора.

§. **337.** Друге су опет кућне службености такве, којима је притежалац служеће земље обвезан штогод не чинити, што би му иначе по пространству појма права баштинскога чинити слободно било, као што су:

8) Да ја због угодности другога, коме то право припада, немам власти кућу моју на више подићи.

9) Да не могу кућу моју нижом начинити, него што је.

10) Да не могу ништа на мом кућишту подизати, чим би другога здању, коме право то припада, светлост или ваздух одузети могао, или

11) Чим би се изглед његов заслонио.

12) Да кишницу са стрехе моје куће не могу од земље суседа, коме би иста на заливање баште или другим начином на корист служила, одвести.

И ово су службености обичне, које су за ствар везане, и прелазе с једне особе на другу.

§. **338.** Но бивају службености и такве, које се само за особу једну вежу, и не прелазе на другу. Такве су обичне: кад ко право добије да ствар туђу употреби, да ужива, или да у кући туђој обитава.

§. **339.** Бива пак често, да службености ове одступе од своје природе тако, да оне, које су за ствар везане, само се лицу једноме дају, или се само на неизвесно од воље зависно време опредељују. Но онда у случају сумње или распре свагда се одступање такво доказати мора.

§. **340.** Свака службеност или се оснива на закону, или на уговору, или на последњој вољи или на пресуди судској, или на застарелости.

§. **341.** Закон ограничава право сопствености чије само у оном случају, кад други своје добро или са свим или од чести употребити не би могао, н. п. кад ко на њиву своју не може другојаче доћи, ако преко туђе не пређе, онда овај по закону мора путању преко своје њиве ономе допустити.

§. **342.** Службености прибављају се оним начином, као што се у опште сопствености различних ствари или добара добијају.

§. **343.** У опште при испитивању и суђењу о службености ваља се држати главнога појма, по коме онај, коме служеће добро принадлежи, није обвезан што чинити, но само је дужан допустити

другоме, да овај какво право ту има, или је дужан штогод не чинити, што би иначе као господар у својој ствари чинити право имао.

§. **344.** По томе се и питање о обдржавању и оправљању ствари служеће решава, т. ј. обдржавање и оправљање ствари служеће спада на онога, који исту употребљава, дакле по реду на онога, коме право на службеност припада. Но ако би исту ствар и онај, чија је, употребљавао, то и он по мери употребљавања и к трошку притећи мора.

§. **345.** Који права на службеност има, он истина то по вољи може употребити на онај начин, који се њему најсходнији види; али му никако не припада право службеност распрострети на даље; но мора се задржати у границама оним, које су или по самој природи, или по израженој вољи господара служећега добра опредељене.

§. **346.** Службеност свака, која је за ствар једну везана, остаје постојана: она се не може по вољи од ствари оделити, нити на другу ствар или на друго лице пренети. И тако се свака службеност држи за нераздељиву зато, што право оно, које ко на служећој ствари има, не може се ни преиначити ни поделити, ма се иста ствар умножила или умалила, или искомадала.

§. **347.** Једна ствар може не само једном но и неколицини служити, само ако онај, који је право исто пре добио, с тим уштрба нетрпи.

§. **348.** И по овим основима ваља судити и опредељивати односаје права код различних родова службености. Тако:

Који на свом зиду, стубу, или дијреку, суседа свога здање наслоњено држи; или ко у своме зиду, стени (дувару), дијреку, туђу греду увучену трпи; или туђ дим кроз свој димњак пропушта; тај мора од чести исти зид, стуб или дирек и димњак и оправљати. Али се од њега никако захтевати не може, да он и господареће здање подупире, или греду или димњак суседов оправља.

§. **349.** Онај, коме само припада право на прозор, може само светлост и ваздух имати, а нема уједно право и на изглед. И зато господар служећег добра може све оно у своме добру чинити, што само светлост и ваздух суседу не одузима, шта више он може захтевати, да се на такав прозор решетка метне, у колико светлости и ваздуху не смета јер изгледа не треба да има.

§. **350.** Ко год има право на прозор, на онога спада и дужност и пробој (прозора) такав обдржавати; и ако то не буде чинио, па би отуда штета произшла, мора за исту одговарати.

§. **351.** Онај, који има право на капање стрехе, може кишницу са своје стрехе на туђу стреху пустити, било само по себи, било на олуке да тече, Он може своју стреху и подићи, али на тај начин да његова кишница служећем здању не падне на већи терет него пре што је било. И будући да би многи

снег нагомилан на већи терет био, него кишница, зато мора овај њега почистити за времена. Такође и олуке за отицање воде треба да обдржава у добром стању, да се не би квар служећем добру учинио.

§. **352.** Који има право кишницу са суседне стрехе на своју земљу или башту наводити, онај мора и олуке, и све зато одређене згоде и направе о свом трошку обдржавати.

§. **353.** Равним начином ако би за провод течности нужни били јендеци и водојаже, то такве мора онај начинити, коме господарећа земља принадлежи; он их мора, ако потреба собом доноси, и покрити, и чистити, и тим терат служећој земљи олакшати.

§. **354.** Који има право на стазу на туђој земљи, онај може преко туђе земље ићи, или и друге људе пуштати, да к њему туда долазе. Али јахати или возити се не може.

§. **355.** Који има право, да путањом преко туђе земље своју стоку прогони, онај може истом путањом и колица терати. Али тешка бремена туда вући не може.

§. **356.** Који има право само на пут на туђој земљи, онај може туда кола возити с два, четири или и више коња, волова, бивола и т. д. а и марву везану проводити; но марву или стоку пуштену напором преко исте земље претеривати не може.

У свима овим случајима мора се овај строго опредељене стазе и путање држати, а не веругати

и нове путове правити, и нарочито на то мотрити, да не би марва или стока пролазећа штету служећој земљи чинила.

§. **357**. Путове, мостове и прелазе службености подложне морају сви сразмерно обдржавати, који се год њима служе; следовательно и онај, коме земља служећа принадлежи у онолико, у колико се истима користи.

§. **358**. Ако би се ови путови и прелази каквим случајем, н. пр. изливом, бујицом, одхроном покварили, онда се мора друго место за то определити, док се они не обнове и у пређашње стање не поставе.

§. **359**. Који има право с туђег бунара или извора воду захитати, тај мора имати право и доћи до бунара.

§. **360**. Који има право, воду са туђе земље на своју наводити, или са своје земље на туђу одводити, онај мора имати и право нужне олуке, чункове, и уставе о свом трошку правити и намештати. И ово све у толико, у колико земљи господарећој све то на опредељену корист служи, а служећој земљи већег уштрба не чини.

§. **361**. Ако би ово право воду наводити не једном, но неколицини допуштено било, па би се оскудост у води показала; онда је пре оном, који је пре то право добио; или ако су заједно добили, па једнако право имају, онда ће се сразмерно између њих вода поделити.

§. **362.** Ономе, који права на попашу има, припада право своју стоку на туђу земљу нагонити, онде држати и пасти, наравно тако, да се квар самој земљи не чини, и да господар служеће земље може обичним начином слободно и неограничено земљу своју обрађивати и њом се користити. И у овом случају ако није опредељено, каква стока и колико комада, и кад и докле пасти може, мора се онако држати, као што је за време застарелости исто уживање мирно и ненарушиво било.

Иначе ако се и по томе определити не може, но још би сумња остала, онда ће следујућа правила за правац служити:

§. **363.** Под правом на попашу као службеност разумева се, да сваки род теглећих животних, и говеда и оваца пасти може, само не свиње и пилеж, а тако и козе у младим шумама. Нездрава пак и туђа марва са свим се од ове паше искључује.

§. **364.** Ако није опредељен број, колико комада стоке да пасти може, онда се мора онај број држати, који је за време застарелости (10 година) био; ако ли се ово мењало, онда се морају три прве године узети, и средњи број држати. Ако ли би и то непознато било, онда треба гледати на то: колика је и каква је паша, па по томе број определити. Но у сваком случају не треба да се допусти више стоке на пашу земље служеће, него за колико на господареној земљи пиће за зимницу добити се може. Подмладак на сиси у овај број не спада.

§. **365.** Стока на пашу служеће земље не може се изгонити свагда, но само у опредељено за такву пашу време, које је или уговором означено, или како је где уобичајено. У случају сумње узима се свагда за правац то, да се пољском уредном обрађивању не би препреке с тим чиниле, или да се не би против каквих у том призрењу постојећих уредаба поступило.

§. **366.** Право ово ограничава се само на пашу. следовательно нити овакав, коме право на пашу припада, може траву косити, нити господара служеће земље искључити може, да и његова стока заједно не пасе, нити саму земљу кварити сме; шта више он је дужан служеће добро од сваке штете и квара чувати, и зато на стоку пастира давати.

§. **367.** Но ни господар служеће земље не треба ништа да предузима, чим би се уживање права службености попаше ограничити могло. И ако би се случајно паша умалила, онда се сразмерно ограничење учинити може.

§. **368.** По изложеним основима судити се мора и обично узајамно допуштење, да сусед један на другога земљи у одређено време своју стоку пасти може; које за избећи распре, могу и села једно другом допустити, а и срезови и окрузи међу собом уредити.

§. **369.** По предњаведеним основима и прописима морају се судити и случаји осталих службености, као: право на сечење дрва, жировницу, брање

листа, на лов и риболов, на вађење камена, копање песка, паљење креча.

§. **370.** Од овога права на службеност какве ствари, разликовати ваља право саучешћа у сопствености, које по основима смеснишћа судити ваља.

§. **371.** Од ових службености разликују се личне службености, при којима није једна ствар другој на корист опредељена, но ствар је за корист лицу каквом назначена. Ово бива од три струке, кад једна ствар каквом лицу само: а) на употребљење, б) на уживање, в) за обитавање служи.

§. **372.** Ко има права једну ствар употребити, онај може према своме стању без призрења на своје остало имање истом ствари користити се по потреби, која се узима од оног времена, кад је право речено почело. Но саму ствар такви не може изменити, нити на другога пренети.

§. **373.** У осталом сва друга корист принадлежи господару ствари, који је дужан све терете са ствари скопчане носити, и исту у добром стању обдржавати. Само у колико би корист ова мања била него терет, мора онај, који право на употребљење има, додати, или од употребљења престати.

§. **374.** Коме припада право на уживање туђе ствари, онај може туђу ствар, само суштину њену не нарушавајући, без сваког ограничења уживати.

§. **375.** Свака ствар мора се по својој природи употребити, и уживати. Тако и потрошне ствари, као

што су готови новци, морају се потрошити, да се употребе, па се само у вредности враћају; осим ако је где новац под лихву дан, онда се само лихва искати може.

§. **376**. Који има права службености на уживање, ономе припадају сви приходи од једне ствари и обични и изванредни, у најпространијем смислу. Изузима се сокровиште, ако би се у земљи, која за уживање служи, нашло: које господару земље припада по прописаним опредељењима.

§. **377**. Но он и све редовне и изванредне трошкове, без којих се плодови имати не могу, као и бремена, која ствар давати има, носити мора; осим случаја, ако би ова бремена плодове чисте превазишла.

§. **378**. Он је дужан саму ствар као добар домаћин чувати, и обдржавати, ништа неумалити нити утаманити, и ако би шта угинуло, попунити, да у своје време у истом стању, у ком је примио ствар, врати.

§. **379**. Ако би по случају нужно било, ново здање подићи, или старо опало са свим обновити, то ће зависити од особите погодбе између уживаоца и господара земље; јер нити је овај дужан бадава градити, нити је оном, ако самовласно такво подигне, дужан овај безусловно накнаду учинити. Нужда и потреба к опредељеном уживању у овом случају служиће за основ пресуђивања.

§. **380.** Но у сваком случају, ако се господар ствари са уживаоцем у призрењу накнаде трошкова на повишење користи учињених не би поравнати могао, не може му онај на пут стати, да без нарушења ствари исте трошкове оцени, или ако то није могуће, судским путем проценити даде.

§. **381.** У каквом је стању уживалац ствар примио, у онаком мора и господару вратити. Зато при предаји нужно ће бити ствари за уживање тачно описати и назначити; које ако није учињено, онда се држи да је уживалац све ствари у добром и употребљивом стању примио.

§. **382.** Сви плодови и све користи збране, или само од ствари одвојене, припадлеже при враћању уживаоцу; незбрани пак и неодвојени припадају господару ствари; само је дужан трошкове на исте плодове учињене уживаоцу накнадити у оном случају, ако овај није при примању ствар заједно са плодовима без накнаде примио.

§. **383.** У случају ако би самој ствари опасност упропашћења предстојала, може господар ствари захтевати, да уживалац или употребилац ствар обезбеди, да пропасти не може.

§. **384.** Ко има права обитавања у чијој кући, онај може у кући живети, и што је за обитавање употребити, т. ј. не само собе, но и кујну, таван, подрум; али не и дућане, магазине, хамбаре, котарке и т. д. но за то изискује се особито опредељење

§. **385.** У сваком случају господар здања има права своје добро надгледати, и о оном искључиво располагати, што к обитавању не принадлежи.

§. **386.** Као год што свако, који мисли да има права на службеност чије ствари, може такво од господара ствари захтевати, и ако му овај не допусти, путем судским тражити; тако и господар ствари има права, неправедног присвајача из службености своје ствари искључити, и ако овај не ће да одустане, путем судским њега из ствари своје избити.

§. **387.** Службености, као с једне стране права, а с друге обвезе, престају оним начином, којим у опште и остала права и обвезе престају. Нарочито пак престају:

§. **388.** Кад или господареља или служеља земља пропадне, онда престаје и службеност. Но ако би се земља или здање обновило, и у пређашње стање поставило, онда, и службеност се у пређашње стање враћа, и своју пређашњу силу добија.

§. **389.** Ако се господареља и служеља земља састави, и припадну обе једном господару, онда и службеност, као у сопственој ствари, престати мора. И кад би господар дочније једну од ових земаља на другога пренео, опда зависи службеност од његовог саизволења и нових услова; јер њему припада неограничено право са својим добром располагати.

§. **390.** Ако је ономе, који је право службености уредно, само то привремено принадлежало, или и

иначе на неко извесно време опредељено, онда како оно време истече, и службеност престаје сама по себи.

§. **391.** Кад би службеност, наравно лична, коме год донде само дана, док не би други неке одређене године достигао, н. п. кад би удовица добила право у кући живети донде, докле син пунолетан не буде, онда ово престаје, ако би он и пре пунолетности умр'о.

§. **392.** Службености личне, т. ј. које су за лице какво везане, престају, ако исто лице умре. Ако би службеност таква на наследнике гласила, онда у случају сумње само се под тим први закони наследници разумевају. Ако ли на целу породицу гласи, онда се односи и прелази на све чланове исте породице. Ако ли је дана једној задрузи или општини, онда таква траје, докле год иста задруга или општина постоји.

§. **393.** Годишњи ужитак ако је наследнику или другом коме постојано определен, па се ни из речи посљедње воље или уговора, нити из смисла определенога права, нити по прилици потребе и мере определити не може, да је на јединствено лице исти ограничен, онда ће се и на све наследнике пренети моћи.

ГЛАВА IX.

О наслеђству.*)

§. **394.** После смрти житеља српског, добра његова, и права и обвезе, осим чисто личних, прелазе као наследство на другога, кога по реду закон опредељује, ако он уговором или завештањем није другојаче наредио.

§. **395.** Наследство по закону припада најближим сродницима по крви редом у следујућим члановима определеним.

В. објашњење §. 328. и 507, (Зб. VI. стр. 103.)

§. **396.** Деца мушка умрлога и њихни мушки потомци добијају први наследство; они искључују сестре, оца и матер и све претке њихне и њихово потомство или побочне сроднике.

§. **397.** Колико мушке деце, на толико се делова дели имање родитељско, и свако дете мушко добија раван део. А женској деци у овом случају припада уживање, издржање, снабдевање и пристојно удомљење по постојећем обичају.

§. **398.** Разлика се не чини између деце мушке, родила се она за живота, или после смрти очине, само ако је у законом времену.

§. **399.** Унучад мушка без оца заостала при наследству представљају оца свога, и добијају његов део, т. ј. онолико, колико би он добио, да је жив, ма њих колико било. Тако и праунучади мушкој припада део својих умрлих родитеља.

*) Види таблицу о степенима сродства на крају овог законика.

§. **400**. Ако нема мушке деце, но само би женске деце било, онда женска деца наслеђују заостало имање очино све на равне части.| Женско потомство дели са женскима по праву представљања.

В. допуну §. 408.

§. **401**. Ако по смрти србина не би остало ни мушка ни женска потомства, онда имање његово наслеђује његов отац.

§. **402**. Ако нема оца, онда припада браћи рођеној и њиховој деци, начином определеним; ако ли ни ових нема, онда матери и сестрама.

Браћа и сестре само по оцу или само по матери, учествују само у њиховом делу.

Код овог §. има ово тумачење:

»Ако нема оца, онда наследство припада браћи рођеној и њиховој деци, начином определеним, то јест ако има деце мушке, мушкој, §. 397; ако ли нема деце мушке, оно припада женској, §. 400. и то, по праву представљања, §. 403; то јест: примајући сви скупа, били мушки, били женски, део очин, то јест онолико, колико би отац добио, да је жив, ма њих колико било; ако ли ни мушке ни женске деце нема, онда припада матери и сестрама, на равне делове, по главама.

Браћа и сестре само по оцу, или само по матери, учествују у њиховом делу, то јест браћа умрлога по оцу, сматрају се као браћа рођена, и искључавају и рођену сестру, и сестру по оцу, као и браћу и сестре по матери, из наследства братьева, и деле ово на равне делове с браћом рођеном; сестре по оцу искључавају браћу и сестре по матери из наследства братьева, и деле ово са сестрама рођеним на равне делове; браћа по матери искључавају сестре по матери; кад нема браће по

матери, онда наслеђују сестре по матери.— У сваком случају пак, где би дотични брат или сестра раније умрли били, учествују у овом наследству њихови потомци мушки; ако ли нема ових, онда женски, по праву представљања.«

(Тумачење од 29. Маја 1853 г. Вр. 523. Зборн. VII. стр. 52).

§. **403**. У овом случају ако брата не би жива било, или сестре, но било би њихног потомства, онда би потомци по назначеном реду учествовали у наследству по праву представљања, то јест примајући сви скупа један очин део.

§. **404**. Ако нема ни мушке ни женске деце, ни оца ни браће ни њихна потомства, ни матере и сестара, онда наследство прелази на деда по оцу, и ако овога нема на његово потомство, т. ј. стричеве по праву представљања, и ако ових не би било ни њихова потомства, на тетке, с којима на дсо долази баба (као мати са сестрама), и њихово потомство: наравно разумевајући свуда потомство најпре мушко, па кад овога нема, женско.

§. **405**. Ако не би било деда по оцу ни његова потомства, онда прелази наследство на прадеда по оцу, и његове потомке, најпре мушке, па ако ових не би било, на женске и њихно потомство.

§. **406**. Ако ни ових не би било, онда наслеђује прапрадед по оцу и његово потомство мушко, и ако овога нема, женско.

§. **407**. Ако ни ових нема, онда наследство прелази на очина чукундеда или другог прапрадеда и његово мушко, и за овим женско потомство.

§. **408.** И ако ових нема, онда прелази наследство на материн род овим истим редом и начином до колена шестога.

»*А ако ни материног рода по реду до овог (шестог) колена не би било, онда прелази наследство на заоставшу удовицу.*«

(Допуна од 21. Октобра 1850. год. В № 2085. Зб. V. ст. 293).

Овим највишим решењем узаконјено је још и ово:

»Да добро једне прњаворске фамилије само онда може, и има припасти манастиру, кад сва ова фамилија изумре, не оставивши после себе никог свог, па дакле не само ни кћер, него ни удовицу, и по томе, где је од које прњаворске фамилије остала или само кћи, или само бесчедна удовица, онде да добро те фамилије наследи заостала кћи већ по §. 400. грађанског законика, или заостала удовица по аналогији §. 416. истог законика, по коме муж наслеђује женино имање, кад њених законих наследника не би било.«

(Решење од 21. Октобра 1850 г. В№ 2085. Збор. V стр. 292).

§. **409.** Деца изван брака рођена добијају право на наследство као и други закони наследници само онда, кад би познијим браком законим она позаконјена била.

Иначе ванбрачна деца као незакона не могу имати права законога на наследство ни очино ни материно, но само са изјашњеном вољом оца или матере.

§. **410.** Дете усвојено има право на наследство поочима или поматере своје. У случају његове смрти без деце и потомства не само од поочима и пома-

тере наслеђено, но и оно, што сам стече и приложи, прелази на потомке поочима и помајке. Ако ли ових нема, онда је у тековини и приплоду његовом преча његова него поочимова и помајчина родбина. Наслеђено пак добро од поочима и помајке прелази на родбину њихову по законом реду, а не на родбину његову.

В. примедбу §. 400.

§. **411**. По смрти ванбрачнога непозакоњенога детета без деце и потомства законога, његово имање не наслеђује родитељ, но хранитељ. Моћи ће истина и отац и мати наследити, но то као хранитељ и хранитељица.

§. **412**. Као год што је муж дужан своју жену за живота свога хранити и издржавати, тако се та дужност и после смрти његове простире на удовицу, докле име његово носи.

Код овог параграфа има ово решење:

Будући да грађанског законика §.§. 412. 413. 414. 415. и 523. обезбеђавају удовици бестестаментално умрлог мужа до смрти или преудаје њене право уживања добара мужевљих; где се она уравњава са самим најближим наследницима његовим, — законом децом његовом; шта више на садржање њено муж и после смрти своје обвезује се; чим је истима §§-има постављен правни основ за обезбеђење њено и у случају смрти тестаменталне мужа: то у сајузу с §. 477. грађанског законика, који само једној законој деци код завештавајућих родитеља закони део обезбеђава; по опстојатељству, што горњим §§-има у случају бестестаменталне смрти мужевље осигурана права удовице на случај тестаменталне његове смрти ничим нису осигурана; шта више, наспрам грађанског законика

§. 476. стоје у опасности, по потреби, касајуће се §§-е грађанског законика довести у сагласије; на основу мерила грађанског законика §. 414., који удовиди на уживање опредељава раван део с тамо изложеним, и самим најближим законим наследницима његовим, поставља се законо правило: да осим законог дела, који по §. 477. на случај смрти мора остати законој деци невредим, на случај смрти мора остати невредимо и законој супрузи удовичко уживање, на равном делу с мушком, или, ако ове не би било, са женском, или, ако би завештатељ (§. 478) женску децу с мушком изравнао, с обојима, или, ако ни мушке ни женске деце не би било, с родитељима или с браћом, или сестрама његовим, (набљудавајући при браћи и сестрама законом усвојено право представљања), или, ако свију ових, §. 414. означених наследника његових не би било, на оном делу имања његовог, који §. 447 у име законог дела законој деци обезбеђава, и то све под набљудавањем изузећа, у смотрењу удовице §. 417 прописаних.

Ако ли завештатељ у тестаменту не назначи за наследнике она лица, која су §. 414. законом на то позвана, но даља, истим §. позвана, или не назначи сва, која су законом позвана, но само нека, или само једно лице од оних, §. 414 назначених, определи за наследника: онда удовица дели с таквим или таквима тестаменталним наследницима мужевље имање у уживање на равне делове ако ли би завештатељ нека од лица, §. 414 назначених, заједно с некима од лица, §. 415. позваних, или и с другима, која никаква права за наследство немају, тестаментом за наследнике оставио: онда удовица дели горњим начином мужевље имање само са онима наследницима, који су § 414. на наследство позвани; у оба случаја пак не може бити тестаментом назначен већи број §. 414. изложених наследника, него што би био број истим §. 414 позваних законих наследника; — остали пак наследни-

ци наслеђују тек по смрти или преудаје удовице. Ако на послетку, завештатељ тестаментом остави за наследника таква лица, која су у даљем сродству, него што га §. 414 опредељава, или ни у каквом сродству нису, онда удовици мора остати половина целог мужевљег имања у уживљење до смрти њене или преудаје.

(Решење од 2. Марта 1855. г. В№ 210. Зборн. VIII. стр. 57).

§. **413.** Жена дакле по смрти мужа остаје као удовица на уживању добара мужевљих и ужива заједно са онима, који су и за живота мужевља учествовали; нити у томе разлике има, била она у првом или другом или трећем и т. д. браку, и зародила се она с њим или не зародила.

§. **414.** Ако удовица, по смрти мужа на уживању добара мужевљих са децом мушком или женском, или са родитељима његовим или браћом и сестрама заоставша не би се сложити могла, па би или она или наследници ови деобу захтевали, то у таквом случају припада њој на уживање раван део са истим законим наследницима, којима ће такви после смрти њене, или у случају преудаје припасти.

Код овог §. додато је ово:

Будући да законика грађанског §. 414. који о кући инокосној говори, и гласи: »Ако удовица, по смрти мужа на уживању добра мужевљих са децом мушком или женском, или са родитељима његовим, или браћом и сестрама заоставша, не би се сложити могла, па би или она или наследници његови, деобу захтевали: то у таквом случају припада њој на уживљење раван део са истим законим наследницима, којима ће такви после смрти њене, или у

случају преудаје припасти«, не опредељава изречно, да ли је и уколико је, таква удовица такође на издржавање заоставших у фамилији девојака, и у опште свију оних лица, дужна притицати, која год какво право на уживање тих добара имају, и да ли ће, и у колико ће, она к опреми и удомљењу девојака притицати? то на основу опште правице, изјављене грађ. закон. §. 24. који каже: »Ко право какво ужива, мора и бреме, с њим скопчано, носити. Више учесника права једнога деле равномерно и бремена, с њим скопчана,« допуњава се речени грађ. законик §. 414. следујућим додатком: »Но таква удовица дужна је, по општим правилама о деоби, и по постојећем обичају, од свога дела на издржавање заоставших у фамилији девојака, и уопште свију оних лица, која год какво право на уживање тих добара имају, као и к опреми и удомљењу девојака, притицати.«

И будући да грађанског законика §. 527. који о кући задружној говори и гласи: »У случају наследија и деобе у задрузи ваља поступати по општем пропису наследија и деобе«, неизражава за свачије поимање довољно јасно да ли удовица, у задрузи заоставша (§ 523) може користовати се правима удовице у инокоству, §. 414 опредељенима, то се лакшег ради разумљења предмет овај тим објашњава, да и удовица у задрузи заоставша, (§ 523) у случају деобе и наследија има користовати се правом удовици инокосној §. 414 дарованим.

На послетку, полезног ради разумевања о подобнородном предмету дејствујућег §. 525. примећује се овде: да исти § не говори о удовици у задрузи, која би деобу захтевала, но која би се преудала, или родитељима својим вратила, где у случају ако би се родитељима својим вратила, зато јој не пристоји издржавање из мужевље куће што она не испуњава дужности, §. 523 себи прописане речима: »Но и она је дужна по могућству задрузи припомагати.«

(Решење од 6. Јунија 1853 г. В№539. Зборн. VII ст. 54.)

Даље има ово решење:

Поводом питања, које је један од првостепених судова у том смотрењу учинио: оће ли удовица дужна бити ону част имања мужа свог, из које би она, по закону имала право уживања до преудаје или до смрти, надлежно обезбедити, ако жели имати првенства над поверитељима мужевљих наследника, или она није дужна то чинити, будући да то ни §. 414. законика грађанског, који о уживању удовичком говори, па ни толковање истог §. од 6. Јунија 1853 године. $\frac{\text{К. В. № 210}}{\text{Сов. № 162}}$, не опредељава, — попечитељство правосудија 7. Марта тек. год. А№ 4254. од прошле године молило је за решење по овом предмету, придодавајући своје мњење, да би сходно било, да је удовица дужна обезбедити своје удовичко уживање, и ово да би јој изречним опредељењем закона у дужност ставити требало.

На ово је решено, да се предизложено предложење попечитељства не уважи, но да се до времена, докле се баштинске књиге не заведу, и овај предмет свестрано не уреди тако, да све посмртне масе под суд долазе, и да се право сопствености наследства судским путем на наследнике преноси, смисао § 414. грађанског законика има разумети тако, да удовица у смотрењу свог удовичког уживања има прећутну или закону хипотеку на заоставше посмртно имање свог мужа, и по томе, да га није дужна спрам његових пунолетних наследника прибележијем или интабулацијом судски осигуравати, па следствено томе, да се оптерећавање и пренос од стране наследника оне части посмртног имања, која жени по закону или завештању њеног мужа припада, и које је без њеног знања и саизволења учињено, код суда не уважава.

(Решење од 17. Априла 1858. године. В№ 451. Зборник XI. страна 65.

§. **415.** Ако ових назначених наследника мужевљих (§. 414.) не би било, то удовицу до смрти њене или преудаје нико из мужевља целога имања кренути не може. После смрти пак њене или после преудаје прелази цело мужевље заостало имање, које је жена као удовица уживала, на његове законе по реду наследнике, ако он другојаче расположио није.

§. **416.** Оно добро или имање, које жена мужу ради лакшега живљења принесе, сматра се као њена сопственост, и само приплод од њега спада под потрошак, за који муж није дужан одговарати; а оно после смрти женине прелази на њене законе наследнике по одређеноме реду. И ако ових не би било, онда наслеђује муж, и мужевљи закони наследници.

В. примедбу код §. 400.

§. **417.** Ово се разумева код мужа и жене, који по закону у браку живе; јер ако су растављени судом, ако је жена свога мужа вероломно оставила, ако је муж по жестини срца жену од себе отерао или је њу вероломно оставио, па се некуд степао, онда и ово право у смотрењу уживања и узајамног наследства њихног престаје.

§. **418.** У колико се од ових постановљених општих правила у задрузи одступа, опредељено је у Глави XIV.

§. **419.** Вољни убица убијенога добро да не-наследи. И ако је са знањем само жене муж убијен,

жена да нема ужитка нити дела за ужитак из добра мужевљих; она губи у том случају и писани дар. И ако муж убије жену или је свирепо избије, да она од боја умре, муж нема наследства у њеном миразу; а и оно, што би деца младолетна у том случају од матере наследила, не ће држати такав отац, но најближи способни сродници. Нити ће овакво наследство после дечије смрти, ако законога потомства имала не би, на оца или очин род, но ће само на материн род прећи.

§. **420**. Ако су отац или мати вољно причинили смрт детету, губе право на наследство. Сами случај не лишава их тога права.

§. **421**. Случај убиства на обрани у нужди не сматра се као убиство, нити доноси са собом лишаваље права наследних.

В. §. 54. казнит. законика.

§. **422**. Као год што се због злочинства и преступа не може ничије добро конфисцирати, тако се у казну не може нико ни права наследства конфискацијом лишити.

В. чл. 29. устава земаљског (Зб, XXII. стр. 53.)

§. **423**. Кад, како, и који инострани житељи наследити добра српскога житеља могу, оснива се на политичним одношајима са страним државама, и по њима ће се наследства оваква опредељавати, и судити.

Код овог §-а има ово:

У § 423 законика грађанског гласи: »кад, како, и који страни житељи наследити добра српског сажитеља могу, оснива се на политичним одношајима са страним држа-

вама, и по њима ће се наследства оваква опредељивати, и судити.« —

У овом смотрењу српско је правитељство водило са аустријским преписку о томе: да се сажитељима Србије не само од аустријских поданика завештане им испоруке — легати — издају, него да се и онима, који у свези сродства са аустријским поданицима стоје, и сама нетестаментална наслеђа издају, почем је и српско правитељство, из призрења на саму човечност, у више таквих прилика, где су наследници српског сажитеља аустријски поданици били, овима како завештане делове, тако и нетестаментална наследства издавало, и такве и данас издаје. и то правило узајмности наслеђивања да се од аустријског правитељства тим пре прими, што се такво и између аустријске државе и књажества Влашке и Молдавије већ упражњава.

Следство ове преписке и договарања било је закључење то: да, докле год српско правитељство аустријским поданицима издаје она имања, која би им овим начином припадала, и аустријско правитељство према сажитељима Србије, који би што из Аустрије наследити имали, подобно и узајмно поступа; но како страни поданици ни у Аустрији ни у Србији добра непокретна притежавати не могу, то ће се и у напредак правило набљудавати и у случају кад би аустријски поданик непокретно добро од овдашњег наследити имао, такво ће се најпре на јавној лицитацији продати, и њему у место непокретног добра, новци за таково добијени издати.

Ово закључење српског и аустријског правитељства саопштавајући попечитељство суду као правило при расправљању маса умрлих српских поданика, налаже му да се по том у касатељним догађајима управља.

(Распис од 1. Декембра 1850 год. А № 6134. којега нема у Зборнику.)

ГЛАВА X.

О тестаменту или завештању.

§. **424.** Тестаменат, завештање или последња воља таква је наредба, којом ко на случај смрти расположај чини о свему имању или само о једној чести имања свога.

§. **425.** Дакле ако се два лица једно другом ма на случај смрти обвезују, оно спада у уговор и по пропису за уговор суди се.

§. **426.** Ко нема свога сопственога имања, или нема власти с њим располагати, не може ни тестамента снажна начинити; и ако начини, не вреди ништа.

§. **427.** Ко год разума и воље нема, тај ни последње воље имати не може.

Дакле који нису при свести, као: згранути, бесомучни, луди, распикуће судски за такве проглашене, младолетни млађи од 15. година, не могу правити завештања, и ако начине, нема силе ни важности.

§. **428.** Сва остала лица, била мушка била женска, могу правити тестаменат, и биће снажан, ако је иначе у свом реду, и по пропису начињен, да закону достоверност има.

§. **429.** Закон допушта, да може на више начина завешталац тестаменат правити, како је коме згодније, и по томе тестаменат може бити или писмени или усмени, пред судом и судским лицима, или пред другим сведоцима начињен.

§. **430.** Ко зна и може писати, најбоље је да сам својом руком напише и потпише своју последњу вољу. Добро је и да назначи дан и годину и место где је писано, да се лакше избегну распре премда тестаменат и без тога постоји.

§. **431.** То се исто разумева и о додатку к тестаменту (кодицилу), који се тестаменат или допуњава, или изјашњава, или особита каква наредба чини, не обарајући главну наредбу, и опредељење наследника.

§. **432.** Ако завешталац не зна или не може писати, онда може и другом казивати да напише, које ће он потписати ако може; иначе умолиће другог да име његово потпише, а он ће свој печат ударити, ако га има.

§. **433.** Уз то треба да призове три способна сведока, који ће сведочити да је оно завештаочева последња воља. Ако сведоци знају писати, они ће име своје на тестаменту потписати, и ако печат имају, и печат ће ударити; ако ли ко не зна писати, он ће поред имена свој печат ударити, а ако печата нема, он ће поред имена свога крст назначити својом руком, а име моћи ће и један од сведока написати; но свагда треба да се назначи, чијом је руком име написано.

Сведоци треба да буду сви заједно, а не сваки о себи при потписивању.

§. **434.** Ако је завешталац сам писао и потписао тестаменат својом руком, онда није нужно,

да се пред сведоцима исти чита, нити морају они знати шта у њему пише; доста је да они знају из уста завештаочевих, да је оно, на што се они потписују, његова посљедња воља; само треба да се они потпишу на сам тестаменат, било на исту страну под састав, било на другу страну на састав.

§. **435.** Ако завешталац није сам писао и потписао, нити је сам читати знао или могао, онда ће му се исти тестаменат пред сведоцима од једног сведока прочитати, и он ће се изјаснити, да је то његова последња воља, које ће се и назначити, да је њему читано, и да је то његова последња воља.

§. **436.** Коме није згодно овако писмено тестаменат правити, и овај пропис набљудавати, онај може усмено последњу вољу изјаснити. И ово да опстане, мора пред пет способних призваних сведока, бити, од којих бар тројица морају заједно бити.

Сведоци овакви истина не морају, али ће тек добро и мудро учинити, ако такву усмену посљедњу вољу написмено ставе; јер они могу заборавити, а и умрети.

§. **437.** Сведоци на писменом тестаменту потписани не морају се заклети; њима се на потпис и печат и савест верује; осим ако из важних узрока суд пресудом за добро нађе и определи, да се закуну.

§. **438.** Сведоци усменога тестамента на захтеваље ма једног, кога се тиче, морају заклетвом своје казиваље потврдити. И ако сви пет не могну,

или нису живи, бар тројица морају бити и заклетву положити.

§. **439.** Завештаоцу свакоме стоји на вољи, и на судској сведоцби своју последњу вољу основати и утврдити. Ово бива, кад завештalац тестаменат својом руком писан или бар потписан, био сведоцима утврђен или не, суду надлежном преда, затворен или отворен, с тим изјашњењем, да је оно његова последња воља. И суд ће то у протокол увести, и тестамент у свој завој завити и својим печатом затворити, и одозго назначити, чији је тестаменат, и кад је суду предан. И по том издаће истом завештаоцу признаницу, да је, и кад је тестаменат предао, и под којим се бројем чува.

§. **440.** Завешталац може и усмено на суду тестамент начинити, и онда ће један писар пред два судије или члана његову последњу вољу написати, њему прочитати, које ће он ако писати зна потписати, ако не зна или не може, а оно ће писар потписати, а његовим печатом утврдити; на исто назначити, које ће два судије са својим потписима, или ако писати не знају са печатима утврдити, затворити и у суду чувати.

§. **441.** У особитом случају нужде или незгоде могу иста два судије са писаром и к завештаоцу доћи, и онде његову последњу вољу реченим начином назначити, и са извештајем, кад и где је речени тастаменат начињен суду предати, где ће се чувати.

§. **442**. Тестаменат овако начињен остаје у суду донде, докле смрт завештаочева повод неда, да се исти за правац наследника отвори; који се наравно свагда у присутности оних, којих се тиче, отвара. Но док је жив завештalац, на захтевање његово мора му суд тестаменат издати, назначивши време, кад му је издан, и узевши од њега признаницу, да је натраг примио.

§. **443**. За сведоке при тестаменту ваља узети људе, колико је могуће, зреле, здраве, поштене и разумне. С ума сишавши, слепи, глухи, неми, и они који завештаочева језика не разумеју, варалице и крадљивци, који су судом као такви осуђени, не могу сведоци завештања бити.

§. **444**. Ни онај, коме је што у тестаменту остављено, не може за себе сведочити, па ни њихов најближи род, као родитељи, деца и браћа, као ни својтина у том степену.

§. **445**. Тако коме се што у тестаменту оставља, не може ни писати тестаменат.

§. **446**. Ни жене, ни момци млађи од 17. година, као ни монаси да се не узимају за сведоке, осим особите нужде, н. п. на бродовима где је опасност потопљења, или на месту где куга мори, или друга зараза влада.

§. **447**. У оваким случајима довољна ће бити за достоверност и два сведока; но кад већ таква нужда мимоиђе, онда такви тестаменти само три месеца дана после тога важе, а после ваља

их или променити или по пропису закона утврдити и са нужном сведоџбом снабдети.

§. **448.** Завештaлац докле је жив може своју вољу на случај смрти мењати. Тестаменат од завештаоца уништен губи своју силу и важност. Доцнији тестаменат обара првашњи, баш да први није уништен, осим ако се у последњем завештаоц не позива на првашњи, у ком случају у онолико и онај први опстаје, у колико с другим у противречности не стоји.

ГЛАВА XI.

О садржају, смислу и тумачењу тестамента.

§. **449.** Сваки тестаменат ваља у оном смислу узети, као што гласи. Зато речи и изразе ваља онако узимати, као што је завештаоцу узимати у обичају било, т. ј. као што се онде узима, где је прављен тастаменат.

§. **450.** Ако се сумња роди, у ком ће се смислу која реч или израз узети, онда треба онако тумачити, како се са осталом наредбом сложити може, или како мање одступа од закона опредељеног реда наследства.

§. **451.** Ако је завештaлац једном наследнику све своје имање без разлике оставио, онда ће његово бити све.

§. **452.** Ако ли је казао, да једном наследнику једна само опредељена чест, н. п. половина, трећина и т. д. припадне, онда ће све остало припасти законим наследницима.

§. **453.** Ако је завешталац њих више наследника именовао, којима своје имање оставља, не опредељујући ништа даље, онда ће сви на равне части делити.

§. **454.** Ако је завештатац више наследника назначио, и њима неки опредељени део оставио, па преко онога још претече, онда оно што претече, припада законим наследницима.

§. **455.** Ако је завешталац више наследника именовао, и њима све своје имање оставио, онда ће њима све и припасти, баш да би у бројању свога имања што изостало; опет не ће оно законим наследницима припасти.

§. **456.** Ако завешталац њих више наследника наименује, па за једне одреди неки опредељени део од целога н. п. трећину, четвртину, петину и т. д. а за друге не одреди ништа поименце, онда ће овима све остало, што претече, припасти, и они ће делити на равне части.

§. **457.** Но ако за ове наследнике неопредељено наименоване по учињеној деоби непретече ништа, онда ће се од оних делова што одузети, да се и овима што подмири, бар толико, колико је најмање, што је једном од оних припало, да се воља завештаочева испуни.

§. **458.** Ако је завештaлац више наследнпка назначио, и имање своје њима оставио, не рекавши колика чест коме да припадне, или је тек рекао да буду наследници сви на једнаке делове, па један од њих одбаци, и не ће наследство да прими, онда његов део прелази и припада осталим наследницима.

§. **459.** Ако ли завештaлац једног или више њих наследника тако напменује, да определи чест, која ће да им припадне; а друге опет тако да не определи чест, па један одбаци, и не ће да прими свој део, онда његов део припада онима, за које није измерен и опредељен део.

§. **460.** Ако завештaлац једног или више наследника напменује, и одреди свакоме поименце шта ко добити има, па један одбаци, и не ће свој део да узме, онда његов део не ће припасти осталим у завештању именованпм, него законим наследницима.

§. **461.** Ако завештaлац наследнпка тако напменује, да на случај, ако овај не дође на наследство да други наследи, и ако овај не наследи, да на трећега, и тако даље, пређе, онда ће у случају назначеном право наследства на оног прећи, који на ред дође.

§. **462.** И овај случај узеће се у оном смислу, како га завештaлац назначи.

§. **463.** У том случају иде наследство заједно са бременом својим на другог наследника, ако није управо изражено, или се из околности видети може, да су бремена само на једно извесно лпце ограничена.

§. **464.** Ако би завештaлац одпределио, да назначени му наследник по смрти његовој дужан буде наследство његово на друго определено лице пренети, то се само тако разуме, ако би наследник онај умр'о, не имајући личне способности за прављење тестамента; н. п. ако би умр'о као с ума сишавши, бесомучан, или младолетан, или би премда способан умр'о без тестамента и без законог потомства.

§. **465.** Ако би пак један завештaлац определио, да његово извесно имање н. п. кућа, њива, ливада, баштина и т. д. на више колена у родбини његовој остати мора, нити се без ванредне нужде на другог пренети може, то ће остати стално и прелазиће по опредељењу његовом, или на прворођеног, или најмлађег, или најстаријег од фамилије.

§. **466.** Ово расположење само ће онај чинити моћи, који је сам оно имање стекао и себи прибавио; следовательно ако би други ко тако исто уредио тестаментом, нема силе ни важности.

§. **467.** Ако завештaлац назначи да овако остављена заветина (фидејикомис) свагда најближем у породици припадне; онда ће се под тим онај разумети, који би по законом реду наследства од мушког потомства најближи био. А ако би више њих једнако најближи били, онда ће се уживање поделити.

§. **468.** Ако завештaлац заветину овако назначену порече, и беснажном учини; и ако у оно време кад је поставио, није имао мушког законог наследника, па о њему никаква спомена нема, а после га

добије, пада заветина у његовом имању; јер прелазп на законо дете, на које он онда мислно није.

§. **469**. Кад завештaлац у своме тестаменту, или дометку једну или више ствари поименце остави једном или другом, н. п. баштину, кућу, њиву, ливаду, покућство, коња, вола, краву, лес, рушадину, накит, серсан, оружје, или оволико или ополико новаца и т. д. онда се та ствар сматра као поклон или особита испорука или легат.

§. **470**. Ако завештaлац такву ствар опредељену остави наследнику свом назначепом, онда наследник преко свога наследног дела добија и назначену ствар.

§. **471**. Ако ли завештaлац такву ствар остави другом ком, који није наследник, онда ће наследник дужан бити из наслеђеног имања као особиту испоруку испоручити.

Код овог §. додато је ово:

»О испоручењу пак испорука ових има се приметити, да се оно из посмртног имања, или из дотичног дела истога, дотле удјејствовати не може, док се год налазило буде лица, којима из истог имања у опште, или из дотичног дела истога, уживљење законом пристоји.«

(Решење од 2. Марта 1855. г. В№210. Зборн. VIII. стр. 57.)

§. **472**. Ако завештaлац назначи више њих наследника, па све своје имање остави њима, определивши да на равне делове поделе, па после изброји поименце, и свакоме особити део назначи, онда с тим завештaлац одредио је и начин, како да се по-

деле, и премда је поименце назначио, опет сматра се као наследство, а не као поклон, или испорука (легат); јер је тако његова воља.

§. **473.** Ако је наследник, или испорукопримац (легатар) умр'о пре завештаоца, то остављени део не прелази на њихове наследнике, ако им иначе то право не припада.

§. **474.** Ако завешталац остави шта коме под неким условом, па је тај услов такав да се не разуме, или га није могуће испунити, или је безаконп, или сраман и недозвољен, онда се сматра као и да га и нема, па се и не узима на ум; но наредба стоји у сили и важности.

§. **475.** Ствар коју завешталац оставља, ваља точно у оном смислу узети, у ком се обично код људи узима, и у ком је завешталац узети морао.

Тако ако остави све миљкове своје коме, разумеју се сва непокретна његова добра по природи, као: кућа, стаје, воденице поточњаче које нису на силавовима (т. ј. осим дунавске, савске, моравске и дрпнске), дућани (без еспапа), баште, виногради, воћњаци, њиве, ливаде, празна места за куће и дућане, и свака друга земља.

Под *баштином* разумеће се њива, ливада, воћњак, башта (која није с кућом скопчана), виноград, и све ограде и зграде овима припадајуће.

Под *кућом* разумеју се здања за обитавање са свима зградама око куће, оградом и баштом уз кућу. А не разумеју се, нити кући припадлеже ду-

ћани оцепљени од куће, или кои се одељено држатп могу, или нису под једним и истим кровом с кућом.

Под *покућством* разумева се све, што год кућној потреби принадлежи, као: кућно посуђе, кућни и собни намештај, простирачи и покривачи. — Казан ратило или лес, судови виноградима и воћњацима принадлежни, алат (као секира, мотика, брадва, тестера, кесер бургија и рендета), накит и готови новци, облигације, рухо или хаљине, кошуље или преобука, платно, или постава и без, рушадина (веш) оружје, серсан коњски, кола, храна, вино, ракија, сено и сва остала храна и пића, као и еспап и што трговини принадлежи, под покућством не разумева се, но свако о себи иде.

ГЛАВА XII.

О том, како завешталац о свом имању располагати може.

§. 476. Све имање, било оно од предака наслеђено или прибављано и стечено, сматра се као сопственост, с којом сваки располагати може по својој вољи.

К овом параграфу и §-у 447. припада ова уредба која опредељава како архијереји нашег отачаства могу са својим имањем располагати на случај смрти:

Како се осетила потреба за правило, по ком би архијереји нашег отачаства знали колико су они и на какав начин власни својим имањем на случај смрти последњом вољом или тестаментом располагати, и у ком би надлежне власти пропис нашле, како ће масе оних архијереја, који би се без тестамента преставили, расправити и средити: тако је на учињено о овом предмету представљење од стране више духовне власти и од попечитељства просвете следујуће опредељено:

I. Касателно масе архијереја, који је умр'о без тестамента.

1. Да се све покретне ствари, које су од покојника набављене, приберу и попишу, па од истих да се само оне за епископију задрже, којима ће се попунити моћи оне такве ствари, које је он затекао у епископији, па које су се за живота његовог сасвим поквариле или којих је нестало, а остало сво покретно имање покојниково да се распрода.

2. Сваки приновак, који је покојник на непокретном добру епископији и пре принадлежећем начинио, као и оно, што је он к том добру докупио или прибавио, остаје с овим добром у принадлежност исте епископије, остало пак непокретно имање његово да се прода и у масу преобрати.

3. Округ архијерејски, принадлежећи к њему крст и књиге, које служе епископу за његово чинодејствовање остају епископији; а друге књиге припадају такође овој за њену библиотеку.

4. Што се од поменутих покретних ствари и непокретности (1. и 2.) јавном продајом у новац учини, и што се у новцу од готовости и на дугу после покојника нађе, то је његова маса.

5. Од ове масе најпре да се одвоји, што се за потребе покојниковог погреба није исплатило; затим да се намире његови неисплаћени служитељи и они, којима је

он што дужан остао, и најпосле да се све оно, што се од старог домаћег прибора, који је он у епископији затекао и примио, за живота његовог после искварило или чега је нестало попуни, ако се то оним стварима, које је он набавио, није могло учинити. (1).

Заоставша пак маса да се на три једнаке части подели, па једна да се преда вишој духовној власти, да је она на цркве и манастире расположи, друга да главном фонду школском припадне, а трећа да се родбини покојника по закону изда; но ако оваке родбине не би било, онда да се и та трећа част, као и оне прве две, на цркве и на школски фонд расположи.

II. О том како ће архијерej својим имањем тестаментално моћи располагати.

6. Архијерej само оно имање за своје сматрати и држати може, што је он сам стекао или набавио, и од тога што епископији не припада. (1—2)

7. И од таковог свог имања може архијерej тестаментом завештати једну трећину, коме и како год хоће; а друге две трећине дужан је оставити на цркве, на манастире, на училишта, на сиротињу и на сиротинска заведења; но колико ће и како ће што он од туда на ова богоугодна и општеполезна заведења оставити, у том се његова воља не ограничава.

(Уредба од 10. Маја 1847 год. В№ 624. Зборн. IV. стр. 22).

Има још и ово решење:

Да султански нишани ивтихари по смрти архијереја припадну дотичној епископији и да се у истој у натури на сахранение оставе заједно с дотичним царским бератима, и то к предупређењу сваког могућног у овом предмету заплетења да буде без икакве накнаде из оних части, на које се архијерejско посмртно имање по уред-

би од 10. Маја 1847. — В№ 624 / С№ 203 — делити има.

Ова наредба имаће се такође и на остале дарове царске прострети, које би који архијерej на украшење — декорацију — буди од кога цара или владатеља добити удостоио се.

(Решење од 2. Октобра 1852. год. B № 947. Зборн. VII. стр. 143.

Даље има ово:

Да имање по смрти јеромонаха оставше по каноничним правилама манастиру припада, а да сродници у манастиру живећи јеромонаха не могу ништа насљедити после њи, развје оно, о чему би овакав јеромонах собственом вољом пре ступљења у манастир расположење учинио. Питање пак о наследију у манастиру, умрлих јеромонаха, да подлеже духовном, а не грађанском суду.

(Решење од 9. Маја 1849. год. B № 393. Зборн. V. стр. 23 и 24).

§. **477.** Само закони део на случај смрти мора остати законој деци како мушкој ако их има, тако и женској ако мушке нема, невредим, који се састоји у половини дела онога, који би им по закону припао, кад завештаочева расположења не би било.

В. примедбу §. 476.

§. **478.** Премда закон у наследству мушкој деци првенство даје над женском, опет је отац властан (или мати о свом имању), завештањем између деце своје расположење учинити какво хоће, и тако и женску децу или изравнати са мушком, или им особити део оставити; које мора остати снажно, нити нарушење законога дела у том случају места имати може.

§. **479.** И тако закони део нарушио би се онда кад би завешталац половину законога наследства на корист другога кога, а не женске деце, окрњио.

§. **480.** Завештaлац без особитих законом опредељених узрока дете своје мушко, или ако овога не би било, ни женско, из законога дела искључити неможе. Узроци су пак такви само следујући: а) ако дете остави свој православни хришћански закон; б) ако је дете оца у беди и невољи без помоћи оставило; в) ако се на харање и крађу и друга злочинства дало; г) ако се блудном и раскошном животу предало и опомену̀то није хтело одустати од тога.

§. **481.** Остали по реду законом назначени наследници немају права на закони део, и зато није ни завештaлац спрам ових дужан невредимост таквога набљудавати, нити узроке какве искључења из наследства наводити.

§. **482.** Који би мислио, да му је завештaлац са последњом наредбом неправду или уштрб против закона учинио, онај за 8. дана после саопштена му тестамента треба против тога да се изјасни, а најдаље за пола године да своје доказе суду предложи иначе остаје наредба по тестаменту стална.

§. **483.** Ако су сви они, којих се ствар тиче, са наредбом завештaоца задовољни, онда тестамент остаје у важности, баш да и није по прописаним правилама начињен, или да би баш и преко власти своје завештaлац замашио,

§. **484.** За младолетне изјасниће се тутор и мати, за одсуствујуће, или с'ума сишавше, и друге који своје воље изјаснити не могу, изјасниће се особити од суда наређени заступник или бранилац.

ГЛАВА XIII.

О попису заосталога имања.

§. **485.** Нико немора наследство примити или заузети без пописа судског; а ако прими, сам себи следства нек припише.

§. **486.** Суд надлежни, од преживелог супружника или од наследника, или тутора и других лица којих се тиче, позван, одмах к попису добара заосталих да има надлежним путем и начином приступити.

§. **487.** Непозван суд да се у пописе имања не меша, осим случаја где деца младолетна без оца и матере и без свакога старешине остану.

§. **488.** Ако пунолетни наследник наследство без пописа својевољно прими, онда он без свакога изузећа и изговора све дугове и терете умрлога носити мора, не сматрајући, залеже ли имање умрлога или не; где у случају пописа само је на толико обвезан, колико по попису имање умрлога залеже.

§. **489.** Који би нарочито штогод од заоставшег имања затајао, ако је наследник или учасник губи право на затајано добро, и оно припада искључително осталим наследницима. Ако ли није участник у ономе, што је затајао, онај ће се сматрати и судити, као и други крадљивац.

§. **490.** Будући да сви дугови умрлога на његовом имању леже, и отуда се исплатити морају, зато ће се онда тек право имање умрлога имати, кад се сви дугови одбију, и управо исплате.

§. **491.** Наследник или извршилац завештања може захтевати, да се определи једно рочиште, и да се на то распис учини, и у том сви зајмодавци завештаочеви позову, да се имају са дуговима на рок јавити, и своја права доказати, иначе да губе своје право, ако би други исцрпели заостало имање осим ако немају особиту залогу за своју сигурност.

ГЛАВА XIV.

О деоби.

§. **492.** Наследницима стајаће на вољи, или поделити се, или у заједини неподељени заостати.

Код овог параграфа има ово решење:

»Да се задруге не раздвајају због маловажних узрока као н. пр. због свађе, заваде, која је случајно и од скора међу задружницама постала; а кад је мрзост већ укорењена међу задругарима да свађа дуго траје и т. под. онда пак да се задруга може раздвојити.«

(Решење од 22. Јунија 1846 г. В№ 270).

§. **493.** Ако пунолетни наследници са младолетнима у заједини заостану, онда су дужни, или њихов део с одобрењем суда осигурати, и до пунолетности њихове као добре старешине сачувати и младолетнике обдржавати, или по природи задружне смесе у свему приплоду и добитку на равне делове по размеру права и дела њихова и њих учасницима учинити.

§. **494.** Ово јединство живота и имања ако се оснива на уговору, принадлежаће од чести к сменишту имања или ортаклука, од чести пак к одношајима задруге, и по томе ће се мерити и судити.

§. **495.** Ово јединство не може се држати на штету трећега. И у том стању дужни су заједничари у свима одношајима, која се само строго лица не тичу, један за све и сви за једнога одговарати.

§. **496.** Наследници како се сви сложе, могу делити се или сами међу собом, или пред призваним одабраним људима, или пред својим судом или судијом.

§. **497.** Најпре ће се ставити, ако је жена мужа преживела, њен мираз, и писани дар ако га има, за њу.

§. **498.** После ће се све пописано покретно и непокретно по умрломе заостало имање тако на равне части поделити, како ће свакоме од назначених учествујућих наследника једнак део, како у покретним тако и непокретним, и осталим правима, припасти.

В. Уредбу о деоби ортачког имања, кад су по смрти једног ортака остали малолетни наследници (Зб. IX. ст. 77.)

§. **499.** Ако је ствар једна таква, која се сама собом (у натури) згодно поделити не да, онда ће се или проценити, па ће ствар један задржати, ако се остали сагласе, и ове проценом исплатити;

ако ли се не сагласе, а оно ствар продати, и новац поделити.

§. **500.** Поклони за живота од оца или матере детету једном учињени, као сину у трговину његову, занат, или другу какову радњу, или кћери у мираз и свадбарину, треба да се при деоби узму у рачун, ако нису родитељи нарочито изјаснили се, да се ови у рачун не узму. Но плодови и хасна од таквога поклона припада свагда даропримцу, и не улазе никада у рачун.

§. **501.** Трошкови на храну, одело, васпитање учињени не треба никако у рачун да уђу. Но оцу и матери, који су те трошкове чинили, од воље је, расположај учинити и такав, да се и то у призрење узме, и осталима у толико накнада учини; али родитељи треба то бројем да назначе, колико је.

§. **502.** За младолетника мора при деоби бити тутор његов, а за одсуствујућег мора бити заступник или бранилац од суда опредељени.

§. **503.** По учињеној деоби сваки има право свој део заузети, и њим управљати и по својој вољи располагати.

§. **504.** За тврђу права деобнога дела, сваки један за другога добар стајати, одговарати, и у случају уштрба накнаду другом учинити мора.

§. **505.** Који би мислио, да му је том деобом неправда и уштрб учињен, онај може се на суд обратити за једну годину и дан, и захтевати, да се деоба исправи. Ако је који међу тим свој део об-

новио и знатно побољшао, то ће он само првашњу вредност у деобу дати дужан бити.

§. **506.** Прође ли година и дан, или онај, који нову деобу захтева, не би довољно неправду доказао, онда престаје сваки говор, и деоба остаје стална.

ГЛАВА XV.

О наследним правима и односајима у задрузи.

§. **507.** Задруга је онде, где је смеса заједничког живота и имања свезом сродства или усвојењем по природи основана и утврђена.

Задруга зове се и *кућа* или *кућа задружна* за разлику од инокосне.

В. Додатак §. 57. и објашњење §. 395 и §. 528.

§. **508.** Што је год имања и добара у задрузи, није једнога но свију; и што год који у задрузи прибави, није себи но свима је прибавио.

§. **509.** Ствари неке, које на потребу и послугу једноме искључиво служе, принадлеже искључиво ономе. За такво држи се рухо или одело, накит женски, простирка сопствена, преобука, сукно, рушадина, платно или постава или без.

§. **510.** О задружном добру без сагласија свију пунолетних и ожењених мушких глава један или други није властан располагати, као ни продати или за-

дужити. И сам старешина само може управљати чељад домаћу, и за кућу поради радње и уживања наредбе чинити, али отуђити што или задужити сам својевољно не може; но ако баш он што сврши, па за годину дана од времена, кад су други дознали, они не противслове ни на суду ни ван суда, оно остаје стално и неопречно, као да је с почетка свију воља била.

§. **511.** Што је ко у задрузи живећи, но од задруге удаљен својим трудом или срећом и случајем себи прибавио, оно ће остати његово само, ако се он само с тим задовољи, а од свог сместничког дела оступи.

Код овог §. има ово решење:

Задругар, који је у задрузи живећи, но од задруге удаљен, својим трудом, или срећом и случајем што себи прибавио, никако не може изгубити право за сместнички део, који је као главно његово у задружном имању остао, почем је ово његова права сопственост, па ни законодавац није могао, нити је хтео, таквога задругара лишити ове његове сопствености, него је само хтео, да у таквом случају, кад један задругар оно, што је он осим задруге прибавио, за себе задржава, и остали задругари, њега искључујући, који су при задружном добру остали и око истога радили, да задрже сав приплод, који је добивен међутим, докле је онај одсуствовао и за себе прибављао. Тим начином смисао вишереченог 511 §. по духу закона на приновак само од задружног имања односећи, а не и на део од главнога, који задругару као његова сопственост припада, као што је и у §. 513 јасно казано, шта задругар, који је самовољно задружну кућу оставио, губи, предпоменути 511 §. јасније овако се има разумети.

Што је ко у задруги живећи, но од задруге удаљен, својим трудом или срећом и случајем себи прибавио, оно ће остати његово само, ако се он само с' тим, као својим тецивом задовољи, а од смесничког дела у приновку, који је за то време, докле је он одсуствовао, на задружном имању добивен, оступи.

(Решење од 7. Фебруара 1847. год. В № 1787. Зборн. IV. стр. 5).

§. **512.** Који се одели, и свој део узме, па на своју руку радити почне, онај ако у заједини остане, за себе се сматра, и нема никаква права на добро задружно, као ни на добитак или плодове смесничког добра; ако нису при деоби другојаче уговорили, које им на вољи стоји; и онда ће се владати по уговору.

§. **513.** Онај, који би самовољно без сагласија задружног кућу оставио, и за годину дана повратио се и кућу потпомагао не би, губи право на сав приплод за време одсуства добивени, а и штету за то време догодившу се дужан је носити, нити ће кућа за то одговарати.

§. **514.** Који би задругар место помоћи штету или дуг против воље задруге чинио, онога имају право остали од себе оцепити, давши му његов део по процени вештака, или ако им је воља и у натури.

§. **515.** Задругар у смеси живећи само свој део задужити може; и зајмодавци, који су једном без знања дружине зајам чинили, само се из његовог дела намирити могу; а на друге делове права не-

мају, осим ако докажу, да је тај зајам у кућу унешен, да су сви зато знали, и да су скупа уживали и трошили.

§. **516.** Смрт старешине, или кога другог из задруге, стање и одношаје задруге и смесништва имања не мења. Све остаје опет по старом.

§. **517.** Деца мушка у задрузи живећа после навршене 15. године добијају раван део са осталим пунолетним и ожењеним задругарима у свему приновку и приплоду од онога времена; разумевају се наравно она, која су у кући била и припомагала.

§. **518.** Деца мушка пре навршене 15. године немају особита дела, но заузимају место и права свога родитеља по опредељењу општем.

§. **519.** Старешина задружни наравни је тутор младолетне заостале деце. Он је дужан њих са сагласијем матере упућивати и настављати, да добри, поштени и радни, па отаџбини благопотребни људи буду.

§. **520.** Докле год једне пунолетне или ожењене главе у задрузи има, и нико од заосталих не иште да се попис чини, суд пописа чинити неће. Само на захтевање преживелих пописаће суд својим путем имање, па по потреби или ће део младолетних иставити, и под судску управу узети, или ће пописавши га са пописом и опет задружном руководству предати. Но како је део младолетника по попису назначен, и остављен, одмах је и деоба учињена, и младолетнима њихов део припада, па остала деца у задрузи, или не остала.

§. **521**. На случај смрти сваки у задрузи, који личну способност има, о своме делу располагати може, у толико, у колико се део не премаша; и ако је који тако расположио, онда се попис учинити мора, да се део умрлога истави, ако то између задругара за живота није учињено и назначено.

§. **522**. Све што коме у задружној смеси принадлежи, било главно, било прилођено, поновљено или стечено, сматра се као сопственост, по којој се право располагања мери и ограничава према свима у задрузи живећим законим наследницима.

§. **523**. Жена удовица после мужа у задрузи заостала, била са децом, или без деце, задржава право уживања на делу свога мужа у задрузи и смеси заосталом. Но и она је дужна по могућству задрузи припомагати.

Код овог §. има ово објашњење:

Како §. 523 гласи, да жена удовица после смрти мужа у задрузи заоставша, била она са децом, или без деце, задржава право уживања на делу свога мужа у задрузи и смеси заоставшем, то се разуме, да ни овака жена удовица, којој у задрузи дете умре, не може део овог у истој задрузи ни у каквом случају наследити, него и њој остаје само право уживања до смрти или преудаје, по гласу постојећих правила о женскињама у задрузи.

(Објашњење од 28. Јунија 1849. год. Вѣ 1147 од 1848 год. Збор. V. стр. 49).

§. **524**. Осим тога што је задруга дужна жену удовицу издржавати, и њој уживање пристојно

давати, она задржава преко свог мираза све оно, што је само на потребу њену и њенога мужа или деце служило, као своје сопствено, које, и ако се преуда, са собом односи; но дечије остаје деци. В. примедбу §. 498.

§. **525.** Удовица ако се преуда, или родитељима својима врати, да добије пристојно снабдевање ради удомљења по постојећем обичају. И то да јој служи за опрему.

§. **526.** Права и обвезе задругара једнаке су, били сродни, били усвојени са општим сагласијем.

§. **527.** У случају наследства и деобе у задрузи ваља поступати по општем пропису наследства и деобе.

§. **528.** Сродство у задрузи при наследству има првенство над сродством изван задруге, ма ово било и у ближем степену. И само усвојење достоверним начином и са општим сагласијем задруге учињено, искључава и само сродство по крви изван задруге. Но деца младолетна ако би за матером из задруге отишла, задржавају своје првенство и изван задруге. Такође и у случају ропства или сужањства или друге подобне нужде и опасности, или службе отачаственe остаје право сродства при наследству и изван задруге невредимо.

Код овог §-а има ово решење:

Будући да §. 507. законика 'грађанског јасно каже, да је задруга онде, где је смеса заједничког живота и имања »свезом сродства« или законим усвојењем основана и утврђена, а ово сродство никако друго, нарочито

кад је питање о наследству, не може бити, него оно »по крви« сходно §. 395 истог законика то и §. 528 овога свагда тако разумети треба, да само сродство по крви у задрузи при наследству има првенство над сродством, наравно опет таковим изван задруге, па макар ово било и у ближем степену.«

По овом дакле онде није права задруга, где заједнички живот оних лица, који је сачињавају, није, као што закон опредељава, свезом сродства основан и утврђен, т. ј. где ова лица нису између себе по крви или барем грађански (цивилно) сродна, него је онде заједница основана смесом имања и задружног труда и живота, или свеопшти ортаклук без нарочитог уговора, о ком се следствено има судити по наредбама главе XXVII. части друге законика грађанског.

Следовательно, у свакој оној заједници, где је само смеса имања и живота, а између лица, која су је сачињавала, није постојала свеза сродства по гласу §. 507. грађанског законика, кадгод наступи случај наслеђења имања из ње, свагда искључавају закони сродници свако несродно у заједници жививше лице, па дакле, ако би ово и посторак било, и по томе се ту, као што се попечитељство правосудија по духу наведеног §. 507. у представљеньу свом од 3. Јулија прошле године А№ 4193. Савету предложило, по општим наредбама наследства, изложеним у IX. глави, части друге, законика грађанског, поступати има.

(Решење од 22. Маја 1852 године В№ 625. Зборн. VI. стр. 103).

§. **529**. Девојке у задрузи заостале кућа задружна да има издржавати, и у своје време пристојно удати, по постојећем обичају.

Код овог §. има ово решење:

Законодавна власт је при издавању законика то хтела, да у задружном стању кћи умрлога, и ако мушке деце нема, не наслеђује његов део задружног имања, но тај да остаје задрузи, као најпречем наследнику, а иста задружна кућа да је дужна кћер умрлога издржавати и у своје време пристојно удати, но постојећем обичају, као што ову дужност према таковој и у инокосном стању има онај, који имање умрлога наслеђује', пак је у том смислу § 529. законика написан, као изузеће од општих правила закона о наследству.

Онај пак пропис §. 527. да у случају наследства и деобе ваља поступати по општем правилу наследства и деобе, значи, да тако ваља поступати, у колико није за задруге другчије опредељено, као што је то нарочито у следујућима затим §§ 528. и 529. учињено.

(Решење од 7. Фебруара 1847. год. В № 158. Зборн. IV. стр., 6).

Овај је §. 529. овако допуњен:

»Женска деца умрлога у задрузи, кад овај не остави по себи мушке деце, имају право наследства на део задружног имања свог оца; но то им имање, у колико се оно у земљама и у опште у непокретностима састоји, може задруга по процени вештака новцем исплатити.

Овим се наређењем укида горње толковање наведеног параграфа од 7. Фебруара 1847. године.

(Решење од 28. Новембра 1859. год. В№ 5282. Зборн. XII. стр. 96).

ГЛАВА XVI.

О наслѣдству у нѣдостатку наредбе законе, и законих наслѣдника.

§. **530**. У случају ако наследника никаквог ни по уговору ни по завештању ни по закону не би било, онда имање заостало припада држави, и то како непокретно тако и покретно каси правитељственој.

ГЛАВА XVII.

О уговорима у опште.

§. **531**. Уговор је закључен онда, кад једна страна што обећа, а друга то прими, или се изјасни да прима.

§. **532**. Обећање ово и примање може се учинити не само речима, него и другим згодним знацима, а и самим делом, које вољу показује.

§. **533**. Који су разума лишени, не могу уговора чинити, то јест нити могу што обећати нити примити. Овима је подобно и дете млађе од седам година. Они пак, који од оца, тутора или стараоца зависе, не могу ништа обећати; али ако што на корист своју приме, оно стоји.

В. §. 23. закона о механама (Зб. XV. ст. 333).

§. **534**. Како да се уговори закључе са задругом или са општином, то ће се из њиховог постојећег устројства и природе видети.

§. **535.** За уговоре са злочинцем чињене, и њихову важност определиће закони казнени.

В. §. 16. и 17. каз. законика.

§. **536.** Уговор ваља да буде јасан и разумљив и опредељен.

§. **537.** При уговору страшење, лаж, превара и обмана употребљена никоме не помаже, но шта више одмаже. Такав уговор не само не стоји, но и накнада оштећеном тим начином припада.

§. **538.** Уговор се може само о оним стварима учинити, које међу људима пролазе, и које су могуће и дозвољене.

§. **539.** Нарочито закон забрањује и уништава уговоре следујуће:

1) Уговоре за труд при каковој просидби девојке и брачној погодби.

2) Уговор лекара или видача са болесником, што ће се лечења болести какве примити.

3) Уговор којим би правозаступник парницу поверену прекупио опредељеном неком ценом.

4) Уговор којим би ко наследство или испоруку (легат) још за живота онога, од кога би му припало, продао.

Код овог §. има ово решење:

Да судови уговоре при просидби девојке, по којима би младожења фамилији девојачкој какву суму новаца у име братскога дара дати обећао се, ако ствар до суда дође, при изрицању пресуде не уважавају.

(Решење од 15. Декембра 1844. В№ 1587.).

Даље има ово решење:

1. Сваки младожења, који би при просидби довојке од стране родитеља, тутора, сродника, или старатеља њених, било у новцу, било у стварима уцењиван и оглобљен био, има право зато суду тужити се, и оно што му је овим начином узето натраг захтевати.

2. Суд ће у том случају, кад ствар до парнице дође, извидевши у колико то не би била проста даровнина, већ би се судски доказало, да је то била уцена, било у новцу, било у стварима, уценившег родитеља, тутора и т. д. за кога се докаже, да је уцену примио, одмах осудити, да такву натраг поврати, или по околностима накнади.

3. Уцењени и оглобљени младожења, дужан је за један месец дана, од дана свог венчања, суду с подобном тужбом пријавити се; јер по истечењу овог једномесечног рока, предмет ће се за застарели сматрати, и тужилац ће се од овог потраживања одбити.

(Решење од 10. Декембра 1852. г. В№ 1134. Зборн. VI. стр. 226).

§. **540.** Уговор једанпут закључен има једнаку силу и важност, био усмено или писмено, био пред судом или ван суда, пред сведоцима или без њих учињен.

§. **541.** Но ако уговарајућа лица нарочито на писмени уговор сложе се, онда се само са потписом као закључен сматра.

§. **542.** Који писати не зна, мора своје име од другога потписати дати; сам пак или крст ставити, или печат свој ударити, које ће два сведока посведочити, да је с његовом вољом уговор закључен и потписан.

§. **543.** Где два или више њих у смеси имања живе, па уговор какви у смеси учине, то јест или што обећају или што примају, онда се по основима смесе права и обвезе узајамно судити морају.

§. **544.** Коме се обвеже само један део смесничке ствари, онај нема права на цело; нити може од другог захтевати, осим онога, који се обвезао.

§. **545.** Ако ли су два или више њих на целу ствар обвезали се, онда је дужан један за све и сви за једнога целу ствар дати.

Код овог параграфа и §. 831. има ово решење:

Као што §. 547. грађанског законика прописује, да се сваки уговор онако мора испунити, као што он гласи, тако је ово исто и правило и пре изданог грађанског законика по самој природној правици постојало; оно дакле ни пре законика није дозвољавало, од кога другчије и строжије испуњење уговора захтевати, него што се он уговором обвезао, а тим се мање дозвољава сад то, од како је положитељни закон исто правило изречно прописао. Следователно као што до законика, ако су више њих нашто обвезали се и потписали се, само је у оном случају могло се испуњење обвезе од једног самога искати и добити, ако је у обвези стојао и тај услов, да су обвезани сви за једнога и један за све, а иначе је то испуњење од свију њих, који су се обвезали, тражити требало, и сваки између њих по сместништву саразмерно морао притећи на испуњење друштвене обвезе; тако то и сада, од како је законик изашао, по истога више наведеном 547 и 831 §. постоји и набљудавати се мора у свим до законика примљеним обвезама, као год и у онима, која су наступила после законика.

Но будући да они, који су се заједно обвезали на штогод, сви за савршено испуњење тога јемствују, као што је у §. 750. законика изјашњено, то следује, да се никоји појединн између њих самим тим, што би он саразмерни свој део друштвене обвезе испунио, целе своје обвезе још не ослобођава, него и за остале делове, докле сви испуњени не буду, обвезан остаје, као јемац, који по §. 829. за друга свога као правог дужника мора част обвезе испунити, но тек онда, кад се покаже, да овај сам није у стању то учинити.

По овоме да се не би каса правителъствена каквој опасности излагала касателъно таквих својих потраживања, за која су више њих, али не солидарно њој обвезали се, надлежи у сваком случају противу свију њих заједно и једнако, као што су се они обвезали, сва законом прописана средства употребити како за обезбеђење, тако и за саму наплату, пак ако извршењем пресуде не би се од кога између њих могло испуњење обвезе, у колико на њега као смесника спада, добити, онда да се ова од осталих обвезаних другова или ортака допуни.

(Решење од 7. Октобра 1846 год. В№ 1312. Зборн. III. стр. 140).

§. **546.** Ако би при уговору особити услови стављени били, они се морају разумно у призрење узети.

§. **547.** Сви уговори ваља да се у оно време, на оном месту, и на онај начин изврше, као што који уговор гласи. Кад се питање о времену роди, онда се по закону узимају 24. сахата за један дан, 30. дана за један месец, и 365. дана за једну годину.

§. **548.** Кад место, где да се уговор изврши, није нарочито назначено, онда то треба по природи посла судити и определити. Ако то не би могуће било, онда ће се ствари непокретне на оном месту, где леже, а ствари покретне на оном месту предати, где је обећање учињено. Кад се питање роди о мери, вази и новцу, онда се на оно место гледа, где се ствар предаје.

§. **549.** Кад ко што обећа или се на што обвеже, па се то на више начина испунити може; онда ономе, који се обвезао, стоји на вољи, где хоће да обећање испуни; али почем је једанпут место определио, не може више променити, нити од тога одустати.

§. **550.** Ако се при закључењу уговора за знак тврђе уговора и за сигурност извршења капара да, па се кривицом једне уговарајуће стране уговор не би испунио, онда невина страна може задржати капару, или ако је ова дала капару, има право по својој вољи искати, или да крива страна капару удвојену врати; или вољи, да се изврши уговор, или, ако то не може бити, накнаду да учини.

§. **551.** Ако се уговор закључи на одустаницу или пишманлук, то јест: ако се определи нешто, које онај платити има, који би пре извршења одустао од уговора, т. ј. који би се попишманио, онда такав мора или држати уговор, или пишманлук платити.

§. **552.** Сваки уговор, и из њега проистичућа права и обвезе прелазе и на наследнике, осим случаја, ако не би иста за личне односе и способности везана била; или ако иначе нису наследници нарочито уговором или законом изузети.

§. **553.** Ако једна страна закључени уговор истина испуни, али не сасвим онако, као што уговор гласи, или не у одређено време, или не на свом месту, и уреченим начином; онда друга страна нема права зато одустати од уговора, него има право захтевати, да се точно уговор испуни, и за оштећење накнада учини.

§. **554.** Кад ко уговор закључи таквим начином, да ствар на другога пренесе, тако да му се зато наплата учини, онда он наравно свагда и јемствује или добар стоји, ако се и не изрази, за сва она својства, која су код оне ствари уговорена, или која се обично код ње предпостављају, да се по својој природи и по смислу уговора она употребити може.

§. **555.** Који би дакле уговор какви учинио, да би ствари једној, коју на другога преваша, таква својства приписивао, каквих она ствар нема, а требало би по природи или по уговору да их има; или који би особите недостатке код ствари једне прећутао, и прикривао; или који би такву ствар, које он нема, или са свим туђу продао; или који би лажно издавао, да је ствар за какву потребу способна, а није, или да ни обичних недостатака и

бремена нема, наводио, па би се противно показало; онда ће такав зато одговарати, и за штету, која би отуда произишла, накнаду учинити.

§. **556.** За недостатке, који свакоме у очи падају, није дужан нико јемствовати, осим ако је нарочито у уговору назначено, да ствар баш никаква недостатка ни бремена нема.

§. **557.** Ко туђу ствар уговором на себе прими, знајући, да је туђа, онај нема права јемства или накнаде искати. Разуме се, да ни онај, који се јемства одрече, нема на то права.

§. **558.** Ако би уговор гласио на ствари ђутуре или гомилом, то јест: онако као што стоје и леже, без броја, мере и ваге да се предаду, онда јемства и накнаде нема, осим особита случаја, ако би се такви недостаци и махне открили, за које се уговором нарочито јемствује.

§. **559.** *Ако при теретним уговорима једна страна није примила ни пола обичне вредности онога, што је другој страни дала, онда оштећена страна има права захтевати да се уговор раскине и у пређашње стање поврати.*

Но друга страна има права одржати уговор, ако оштећеном допуни онолико, колико до обичне цене не достаје.

Вредност се узима она, која је била у времену кад је уговор закључен.

(Замена од 5. Маја 1864 год. Зб. XVII. *ст. 230.)*

§. **560.** Ово средство нема места онда, кад се ко нарочно тога одрекао, или му се ствар особито омилела, па је прекообичну целу за њу дао; или

ако се по уговарајућим лицима судити даје, да је ствар у полак поклоњена; или ако се права цена ствари пронаћи не може; или ако је ствар путем судским продана.

ГЛАВА XVIII.

О поклонима.

§. **561.** Поклон бива, кад ко добровољно другоме што да, неиштући нити примајући икакве за то наплате.

§. **562.** Ко има право савршено и неограничено са својим стварима располагати, онај само може поклоне чинити.

§. **563.** Примити поклон може сваки, и онај који иначе сам другога уговора закључити не може.

§. **564.** Ко поклон само усмено учини, а ствар не преда, и на захтевање не ће да преда, не може се судом натерати, да предати мора. Само са писменим достоверним доказом може се поклон путем судским тражити.

§. **565.** Са туђом ствари, било покретном било непокретном, или на штету трећега, поклон се чинити не може. И ако се учини, пада и уништава се.

И по томе не ће важити поклон којим је окрњен законни део деце, или би било окрњено уживање онима, које је поклонодавац дужан издржавати, или би се њиме осујећа-

вала наплата поклонодавчевих повериоца у време поклона. У оваком случају обдарени вратиће само ополико, у колико се изискује да се подмири окрњени законь део деце, или уживање оних, којима то припада, или да се подмире оштећени повериоци.

Ако поклонопримац не притежава поклоњену ствар, или вредност те ствари, онда одговара само у оном случају, ако је у непоштеној намери престао ню притежавати.

(*Додатак од 5. Маја 1864. године*)

§. **566**. Ко једанпут поклон учини, не може више натраг узети, осим особитих случајева.

§. **567**. Случаји, због којих дародавац може поклон поречи, јесу следујући:

а) ако дародавац доцније тако осиромаши, да ни живети не може;

б) ако обдарени велику неблагодарност спрам дародавца покаже, наносећи вред његовом животу, телу, части, и нарушавајући његову слободу и имање.

Види замену §. 937.

§. **568**. Поклон на случај смрти учињени сматра се као легат или испорука, и по томе ће се и судити.

ГЛАВА XIX.

О остави или аманету.

§. **569**. Остава или аманет јест такав уговор, којим ко тућу ствар прими тако, да је чува, и невредимо натраг врати.

§. **570.** Сваки, који тућу ствар као аманет или оставу прими, дужан је исту ствар од сваког квара или штете, као своју сопствену чувати.

§. **571.** Ствар на оставу примљену чувар нема права на своју корист употребити нити уживати, осим случаја, ако то остављач нарочито сам дозволи; но онда престаје исти уговор бити аманетом, и прелази у наруч, најам, или зајам, по разлици ствари и употребљења.

§. **572.** Ако је време определено, мора чувар у то време, ако ли није, онда је дужан, кад остављач поиште, натраг вратити.

§. **573.** Ако нема определенога времена, нити се по околностима време определити може, онда и чувару стоји на вољи, кад хоће, оставу натраг подцети.

§. **574.** Обично се само покретне ствари на оставу дају. Но бива да се и непокретне ствари, као кућа, воденица, виноград, њива, ливада, и т. д. на чување коме предаду, и онда чувару исте дужности предстоје, као и код покретних ствари; ако му није још преко тога што више поверено, које се после к аманетним дужностима додаје.

§. **575.** Чувар одговара за сваки квар или штету аманету причињену. Но за случај, који он одвратити није могао, он не одговара. Али и остављач дужан је сваки трошак, који би чувар на чување ствари остављене имати морао, накнадити,

§. **576**. Ако би ко ствари под кључем или под печатом примио, па би се показало, да је брава покварена, или печат нарушен, онда, ако се не зна друкчије шта је унутра било, мора чувар по заклетви остављача накнаду учинити, ако не би иначе доказати могао, да је нарушење браве или печата случајно догодило се.

§. **577**. Ако је чувар, сачувавши туђу ствар, своју сопствену зато жртвовао и изгубио, онда он може од остављача зато накнаду захтевати.

§. **578**. Награду за чување може чувар само онда искати, ако би таква нарочито уговорена била, или би се таква по околностима, или по послу и опредељењу лица подразумевала.

§. **579**. Ствари из пожара, рушења какова здања, похаре, или утопљења лађе, или другог подобног несретног случаја спасене, и коме предане, сматрају се као и други аманет, који је сваки који их прими, дужан чувати и натраг вратити ономе, чије су ствари.

§. **580**. Такође и крчмари, гостионичари (ханџије), лађари, возари или скелари, возиоци (кириџије), и носиоци, дужни су ствари од путника њима предане и поверене као аманет чувати, и за сваки небрежењем причињени квар или штету одговарати, и накнаду учинити.

§. **581**. Ако би се две стране за једну ствар препирале, па би или саме или би суд исту ствар коме на чување предао, док се не извиди, чија ће бити, онда се такви судски назначени чувар зове

заптивач или секвестар, а ствар таква, која се под заптом налази, зове се узапћена, и сматра се по изложеним основима оставе или аманета.

ГЛАВА XX.

О наручи или послуги.

§. **582.** Наруч или послуга бива уговором таквим; којим ко *непотрошну* ствар на послугу узме, тако, да на опредељено време без сваке плате или награде натраг врати.

§. **583.** Онај, који ствар једну у наруч или на послугу ўзме, има право истом ствари онако служити се, као што то обично бива, или као што је уговором одређено.

§. **584.** Ако је време за послугу опредељено, онда да се има ствар у то време натраг вратити; ако ли то није, онда ваља гледати на намеру послуге, па по томе време повраћаја определити.

§. **585.** Ако се време никако определити не може, онда ни овај посао не може се сматрати као прави уговор, него зависи од воље онога, који је ствар на послугу дао, пре или после, кад му се свиди натраг поискати.

§. **586.** Ако се распра роди, па онај, који је дао ствар у наруч, каже, да је краће време одређено, а онај, који је узео, каже, да је дуже; онда

се оно прво држи за истино, ако овај противно не докаже.

§. **587.** Пре времена одређенога и послуге узете не може се ствар натраг искати, баш да би господару самоме дужна била: осим случаја, ако нарочито уговор тако гласи.

§. **588.** Онај, који је ствар на послугу узео, може и пре одређенога времена ствар натраг вратити; и господар је дужан примити, осим случаја, ако то њему на терет или на штету бива.

§. **589.** Ако онај, који ствар у наруч узме, не би ствар онако употребио, као што је уговорено, или би ствар против воље господара другом коме даље на послугу дао; онда он остаје за сваки квар под одговором, и господар може и пре времена своју ствар натраг поискати.

§. **590.** И кад би онај, који у наруч једну ствар узме, против реда и опредељења ствар исту употребио, дужан је и за случајну штету одговарати и накнаду учинити.

§. **591.** Кад би се ствар изгубила па доцније нашла, не припада ономе, који је у наруч узео, но ономе, који је дао, баш да би онај накнаду у вредности учинио био; само ако је овај готов вредност ову натраг вратити.

§. **592.** Обичне трошкове са послугом ствари скопчане мора онај носити, који се са ствари служи. За изванредне трошкове, које је на обдржање ствари

као нужне учинио, може накнаду од господара ствари искати, кад њихову неопходну нужност покаже.

ГЛАВА XXI.

О зајму.

§. **593.** Зајам је такви уговор, којим се коме ствари потрошне даду тако, да он властан буде по својој вољи њих употребити, потрошити и њима располагати, но у своје време (да) дужан буде речене ствари у истом роду и вредности натраг вратити.

§. **594.** Зајам обично се чини у новцу; али може бити и у другим потрошним стварима. И бива или на лихву т. ј. интерес или добитак, или без лихве; на залогу или без залоге; на јемство или без јемства.

§. **595.** Зајам може се учинити писмено или усмено.

§. **596.** Онај, који у зајам даје, зове се зајмодавац или позајмилац; онај који у зајам узима, зове се зајмопримац или дужник.

§. **597.** Зајмодавац не може изискивати, да му дужник зајам у оном истом роду новаца врати, у ком је примио; осим случаја ако тако нарочито уговор гласи, и дужник се на то подвезао.

§. **598.** Ако би се међу тим законом промена у новцу учинила, тако да се унутрашња вредност

не промени, онда ће зајмодавац примити у оној струки, у којој је дао, н. п. ако је дао 100 дуката, он ће толико дуката и примити, ако је дао 200. талира он ће толико талира и примити; ако је дао 1000. гроша, он ће толико гроша и примити; ако ли међу тим вредност унутрашња спадне, или се дигне, онда ће се зајам по оној вредности вратити, која је у време зајма била, ако нарочито уговор на извесну фелу новаца не гласи; н. п, ако се не назначи: дајем 100. дуката цесарских у злату тако, да ми се 100. дуката цесарских у злату натраг врати.

§. **599**. Ко узме у зајам саливено злато, сребро, или другу руду, на вагу или меру, онај ће на вагу или меру онолико исто у своје време и вратити, била му цена новцу већа или мања од времена зајма учињенога.

§. **600**. Тако и зајам у храни и еспапу враћа се у оној количини и доброти, у којој је примљен, не сматрајући на већу или мању цену и вредност.

§. **601**. Лихва закона опредељује се 6 на сто; уговорити се пак може и до 12 на сто. Већа се судом не пресуђује.

§. **601**. а. *Ако у зајам нису дати новци него друге ствари потрошне, па би зајмодавац уговорио да му се врати више но што му је дао, било у роду, доброти, или количини, опет се не може уговорити већа хасна од дванаест на сто. Ово важи и за све друге поред интереса уговорене побочне дужности или користи, под којим му драго видом или називањем, било за себе или за другог уговорене.*

Исто тако, ако би се уговорило, да се за дати новац

или ствар, врати ствар другог рода, не сме се већа хасна од дванаест на сто уговорити.

(Додатак од 5. Маја 1864. год.)

§. **602**. Где нема лихве уговорене, али је време враћања опредељено, па се на време зајам не врати, онда зајмодавац има права од онога времена лихву закону са 6. на сто искати.

§. **602**. а, *Ако је уговор о зајму на дуже време закључен, а не би било одређено време плаћања интереса (лихве), онда се разуме по свршетку сваке године.*

(Додатак од 5. Маја 1864. године.)

§. **603**. *Интерес (лихва) на интерес не може се узимати ниги напред уговорити: но кад дужник интерес кад треба не плати, то се може новим последујућим уговором неплаћени интерес у главно преобратити, и онда и на њега интерес иде.*

Од овог се изузима давање под интерес новаца из каса државних и јавних фондова, за које особени закони постоје.

(Измена од 5. Маја 1864. године.)

В. додатак §. 7. закона о управи фондова (XVI. 106. и чл 26.. закона о штедоницама (XXIV ст. 105).

§. **604**. *У случају, ако дужник на време интерес не плати, и противу воље зајмодавца задржи, то ће се досудити и интерес на интерес неплаћени, од времена кад је зајмодавац наплату тога судом захтевао.*

(Замена од 5. Маја 1864. год.)

§. **604**. а, *Ако је поверилац допустио да интерес (лихва) достигне главно, онда интерес престаје тећи. Но од дана, кад је тужба суду поднешена, може се интерес на ново тражити.*

Од овог се изузима давање новаца под интерес из

каса државних и јавних фондова, за које постоје нарочити прописи.

(*Допуна од 5. Маја 1864. год.*)

§. **605.** Зајмодавац нема права пре уреченога времена зајам натраг искати. Но у случају опасности да му зајам пропасти може, може он својим путем себе осигурати.

В. Додатак §. 23. закона о давању новаца под интерес из касе управе фондова, којим је у томе учињен изузетак (Зб. XVIII. ст. 157).

§. **606.** Ако је ко зајам дао па неопредељено време, онда се сматра, да је на захтевање зајмодавца дужник свагда вратити дужан.

§. **607.** Ако би неко опредељено време н. п. три месеца дана, или по године за отказ опредељено било, онда је дужан зајмодавац на толико времена напред дужнику зајам отказати. Но ни зајмодавац није дужан пре опредељенога времена, и преко услова учињеног исти зајам натраг примити; осим ако би дужник својевољно лихву до опредељенога времена платио.

§. **608.** Ако би онај новац, који је у зајам узет, међу тим законо престао тећи, и тако сву вредност изгубио, то зато зајмодавац право своје не губи, но дужник ће дужан бити њему у подобном новцу вредност узајмљену натраг вратити.

ГЛАВА XXII.

О пуномоћству и дѳловодству.

§. **609.** Уговор пуномоћства јест такав уговор, којим ко власт добија, у име другога и за другога што чинити пуноважно.

§. **610.** Онај, који власт даје, зове се властодавац; опај пак, коме се власт даје, зове се пуномоћник. Власт та на писмено стављена зове се пуномоћство.

§. **611.** Пуномоћник онолико само власти има, колико му је дано. Зато он границе њему прописане да не преступи. Ако преступи, онда он за сва следства одговарати мора.

§. **612.** Коме никакве границе пуномоћства назначене нису, онај се мора по своме разуму, знању и савести управљати.

§. **613.** Туђе ствари у име другога продати, или за наплату примити; кога задужити; новце туђе подићи; парницу за кога терати; на заклетву пристати; поравњење учинити, само онда пуномоћник може, кад се у пуномоћству ови послови поименце назначе.

§. **614.** Да ко у име другога наследство прими или одбаци; да ортачки уговор закључи; или поклон учини; или поравнителног судију изабере; или ненаплатно право какво уступи; изискује се особито само на те послове гласеће пуномоћство.

§. **615.** Пуномоћник дужан је посао, који је на себе узео, по обећању своме поштено и својски свршити, а сву корист, која би отуда проистекла, своме властодавцу оставити.

§. **616.** Пуномоћник, коме је посао какав поверен, мора га сам свршити; јер ако се он на другога ослони, сам ће одговарати, ако се посао не сврши како треба, осим ако му није нарочито дозвољено пуномоћство на другога пренети. Но и у том случају дужан је старати се, да на способнога пренесе, иначе одговара за кривицу.

§. **617.** Штету, коју би пуномоћник властодавцу својом кривицом причинио, он ће накнадити; а и рачун дужан ће бити властодавцу од свега дати на захтевање овога.

§. **618.** Властодавац дужан је нуждан и потребан трошак за свршавање посла учињеног пуномоћнику наплатити; и у случају захтевања и напред што трошка дати; и ако би његовом кривицом што штете пуномоћнику било, мора накнадити.

§. **619.** Ако би пуномоћник случајно при свршивању посла њему повереног какву штету претрпео; то он може накнаду зато захтевати онда, ако се бадава посла примио; ако ли је за награду, онда се с наградом задовољити мора, а од накнаде за штету спомена нема.

§. **620.** Што пуномоћник у име свога властодавца са трећим сврши или уговори по смислу свога

пуномоћства, оно је стално, и веже и властодавца и трећега.

§. **621.** Баш и у оном случају, ако пуномоћник за себе оне послове свршити не би способан био, опет са пуномоћством властодавца и трећега вежу.

§. **622.** Како властодавац пуномоћство порече, или натраг узме, одмах оно и престаје, и што би год после пуномоћник у име властодавца чинио, нема силе ни важности.

§. **623.** Но и пуномоћник може пуномоћство вратити, и од њега одустати. Само то да не буде у невреме, или на штету властодавца; јер ће иначе за штету одговарати.

§. **624.** Кад или пуномоћник или властодавац умре, престаје пуномоћство; ако не гласи и на наследнике, или ако не би отуда штета се наследницима породила. Али наследници пуномоћника дужни су за време властодавцу смрт пуномоћника јавити.

§. **625.** Како се над имањем каквог дужника стециште отвори и објави, одмах престају пуномоћства од дужника таквог издана; и све што би пуномоћник после тога у његово име предузимао, губи силу и важност.

§. **626.** Ако би пуномоћство изложеним начинима и престало, опет она дела, која одлагања не трпе, морају се довршивати донде, докле год не би властодавац другу наредбу учинио.

§. **627.** И они послови, који су са трећим свршени, док му још није до знања дошло, нити доћи

могло, да је пуномоћство престало, остају у сили и важности. Само властодавац имаће право од свога пуномоћника накнаду штете захтевати, што се он по престанку пуномоћства у свршивање посла упустио, и то јавио није.

§. **628.** И онај, који би се без пуномоћства туђега посла примио у нужди, тако, да би онога од штете ослободио, сматра се као и пуномоћник, и онај за кога је чинио, дужан је њему сав нужни на то учињени трошак накнадити.

§. **629.** И ономе, који би без пуномоћства туђега се посла примио на онога корист, мора овај трошкове и штету накнадити, ако корист на своју ползу обрати.

§. **630.** Који би за другога трошак опакав учинио, који би овај по закону учинити морао, онај има такође права накнаду искати.

§. **631.** Који у случају нужде своје добро жртвује, да туђе спасе, има права накнаду захтевати од оних, чије је добро спасао, по мери спасених и сачуваних добара.

ГЛАВА XXIII.

О промени.

§. **632.** Промена је такви уговор, којим ко једну ствар за другу дати обећава.

В. §. 73. тач. 7. закона о црквеним властима (Зб. XV. стр. 170).

§. **633.** Ствари кад се за новце дају, није промена, но продаја и куповина. Но кад се новац за новац као мањи за већи, или сребрн за златан и т. д. мења, сматра се као ствар и подлежи промени. Тако и злато, сребро и остале драгоцености сматрају се као ствари, и могу се у промену давати.

§. **634.** Како су променљачи уговор учинили, ако ствар и нису још предали, дужни су држати, и сваки од њих добија право захтевати, да му се ствар у промену дата по смислу уговора у оном стању, у опредељено време, и на одређеном месту, преда. Ко би се затезао то учинити, тај ће накнаду за причињену штету или изгубљену корист учинити.

§. **635.** Ко иште, да му се ствар обећана изда, мора своју дужност најпре испунити, или готов бити, да је испуни.

§. **636.** Ако је време за предају одређено, па би међу тим ствар законом забраном престала међу људима пролазити, и вредност имати, или би случајно пропала, онда престаје уговор, и сматра се као да није ни учињен.

§. **637.** Ако би се пак међу тим временом други квар какав у ствари учинио, то је дужан онај носити, код кога је ствар; осим ако нису ствари ћутуре погођене, па би се случајно какав квар или штета догодила, онда иде на рачун онога, који ће их примити. Но ако је више од полутине вредности пропало, није дужан примити.

§. **638.** Користи и прираштај од промењене ствари до уговореног за предају времена, припадају господару ствари. После тога припадлеже ономе, коме су у промену дате.

§. **639.** Ако време предаје није уговорено онда се користи и прираштај управљају по предаји, ако није што друго уговорено.

§. **640.** Добро у промену примљено задржава ону исту природу права и одношаја, као што је било добро у промену дато.

ГЛАВА XXIV.

О продаји и куповини.

§. **641.** Продаја и куповина јест такви уговор којим се ствар каква за неку одређену плату у новцу другоме уступа.

В. ограничења у Зб. XIII. стр. 90; Зб. XIV. стр. 73. 79. и 194; XV. стр. 56. и 170; XVII. стр. 202. §. 175; XVIII. стр. 11. §. 6. и 7. и 8; и XXI. стр. 45. —

§. **642.** Како се два или више њих за ствар погоде, и цену углаве, одмах је и уговор продаје свршен и закључен.

§. **643.** Ако се ствар једна тако продаје, да осим новаца још и ствар друга се да, онда је овај уговор смешан из промене и продаје. И ако је већа вредност ствари него новаца, онда је промена, ако ли је већа или једнака вредност новца, онда је продаја и куповина.

§. **644.** Како је уговор продаје и куповине учињен, онако остаје; тако: ако је продаја учињена под тим условом: да се ствари броје, или мере на кантар или другу меру, — онда продаја још није свршена, док се год ствари не изброје и не премере. Но купац добија одмах право захтевати, да продавац у одређено време онај услов испуни.

Дакле кад се ствари ђутуре продаду, одмах је и продаја свршена и без броја и без мере.

§. **645.** За ствари које кушати ваља, да се њихова доброта позна, као: вино, ракију, и друга пића и т. д. продаја није са самом погодбом свршена, но зависи још од кушања, осим ако је нарочито другојачије уговорено.

§. **646.** Без опредељене цене не може ни продаје бити.

§. **647.** Праву цену за ствар определити, припада продавцу, чија је ствар.

§. **648.** Хоће ли купац и продавац, то могу они и на другог, једног или више њих ослонити, да цену пресеку. Ако их је више, онда вишина гласова пресуђје.

§. **649.** Може се купац и продавац сложити на цену обичну чаршијску, и онда ће се средња цена чаршијска онога места и времена узети, где и кад се продаја извршује.

§. **650.** Укинут. (Решење од 5. Маја 1864. год. Зб. XVII. стр. 233.)

§. **651.** Продавац дужан је продату ствар добро чувати, и на одређено време купцу предати невредимо.

§. **652.** Купац пак дужан ће бити, купљену ствар одмах, или на уредно време примити и цену положити.

§. **653.** Продавац ствар продату купцу без цене није дужан дати. Но ако да на почек, онда више не може ствар но цену од купца тражити.

§. **654.** На цену за ствар на почек дату до рока за исплату одређенога, није дужан купац лихву плаћати, ако то нарочито уговорено није, баш да би продана ствар плодове и друге приходе носила. Но од рока исплате, или ако овај опредељен није, од времена опомене и захтевања, мора купац интересе на цену плаћати.

§. **655.** Ако би купац у држању купљене ствари узнемирен био, или би се основано бојати имао да ће узнемирен бити, он има право захтевати од продавца, да узроке узнемирења с пута уклони, или бар да добар зато стоји, и донде може да цену уговорену не плати, осим ако није он све то на себе узео.

§. **656.** Ако неимајући оваковиx узрока купац не ће уговорену цену да плати из упорности, онда продавцу стоји на вољу или цену захтевати, или продају покварити.

§. **657.** Ако купац продату храну или друге покретне ствари не ће да прими, и уговорено време прође, онда продавцу, ако му је на корист, стоји на вољи покварити продају, или захтевати да купац уговор испуни.

§. **658.** Што се користи и опасности при продатим, но непреданим стварима тиче, важи пропис закона при промени назначеног.

§. **659.** Куповина ствари таквих, којима се тек падати ко има, сматра се као коцка.

§. **660.** Што год овде при продаји није нарочито назпачено, у оном управљати се ваља по прописима о уговорима у опште изложенима (Глава XVI.)

§. **661.** Ако продавац на тај начин ствар своју прода, да задржи право, исту ствар од купца откупити, онда купац на уречено време вратиће продавцу ствар, а добиће од купца цену. Што је који ползе и користи имао, задржава за себе, но и штету сваки своју носи. Ствар мора се предати невредима у стању, у ком је продана.

§. **662.** Ако време откупа није опредељено, то се разумева само за време живота, и никако се на наследнике не простире.

§. **663.** Право за откуп не може се задржати на штету и уштрб трећега.

§. **664.** Тако исто и купац може при куповини право задржати да може купцу ствар опет натраг продати; где се та иста правила разумевају као и при продаји на откуп.

§. **665.** Може ко и на тај начин ствар продати, да купац дужан буде у случају продаје њему најпре на откуп поднети; које ако не би учинио, продавац има право положивши цену ствар узети.

§. **666.** Продаје могу бити и с таквим уговором, ако до одређеног времена не би продавац бољег купца нашао.

§. **667.** Купи ли ко ствар на пробу, па ствар пробу не издржи, може вратити ствар, а добија своје новце ако су плаћени. Ако преко времена пробе ствар задржи без сваког изјашњења, сматра се као да је ствар пробу издржала, и он више права на повраћај нема.

§. **668.** Ако је ствар на пробу узета, али време одређено није, онда се за покретне ствари рачуна три дана, за непокретне једна година дана.

§. **669.** Ко покретну ствар за опредељену цену другоме преда, с тим изјашњењем, да овај за неко опредељено време њему цену одређену исплати, или ствар врати; онда онај пре одредељеног рока нема права од овога ствар натраг искати; али и овај мора на уречено време или цену платити, или ствар натраг вратити.

§. **670.** Што се непокретних добара тиче, као: миљкова и баштина, закон даје неким лицима право, да имају првенства на куповину. Таква лица су смесници или заједничари, родбина најближа, која би право наследства у продатим добрима имала, која би по закону наследила, и суседи први или комшије.

Код овог параграфа има ово решење:

Да се право првенства на куповину непокретних добара, које се §. 670. нашег грађанског законика и суседима или комшијама даје, укине, па тако да у напредак онај §. и они други §§. који даље с њим о истом праву првенства дејствују, своју закону силу само за смеснике или заједничаре и за касатељну најближу родбину имају.

(Решење од 14. Маја 1847. год. Вр№ 513. Зборн. IV. стр. 24).

§. **671.** У случају продаје непокретних добара ваља да продавац јави онима, који право првенства за куповину имају, као смесницима, роду и суседима.

§. **672.** Смесник је пречи од рода, а род најближи пречи од суседа.

§. **673.** Ако би продавац продао, нејавивши овима који првенство имају, онда ови право имају за 30. дана од времена продаје судом потврђене и објављене исто прекупити. После 30. дана право овакве прекупине ишчезава.

§. **674.** Онај, ко мисли, да првенство куповине има, ако хоће, да добро добије, мора готове новце по погодби закљученој положити у судске руке.

Само противљење и недозвољавање без новаца не вреди ништа; а после 30. дана опет ишчезава.

§. **675.** Кад је питање: који између више суседа првенство има, — онда ће суд пресудити, узевши у призрење близост и повећу потребу и згоду.

Пр. Ово наређење према преиначењу §. 670. отпада.

§. **676.** Где се што јавно путем судским (т. је лицитацијом) продаје, онде се првенство права не сматра. Ко на јавној продаји што купи, онога је, осим ако не би продаја под тим условом учињена била, да још од чијег одобрења зависи.

ГЛАВА XXV.

О закупу.

§. **677.** Закуп је такви уговор, којим се ствар каква непотрошна на потребу и корист за неко одређено време и опредељену цену узима.

Види и §. 50. рударског законика Зборн. XIX. ст. 91.

§. **678.** Закуп о ствари, која се без труда и рада употребити даје, зове се *кирија*, као што се дају куће и покућства, и друге подобне ствари; о ствари пак, која се трудом употребљава и ужива, зове се обично *закуп* или аренда, као: о њивама, пољским миљковима, или о стоци.

§. **679.** Кирија и закуп ништа друго није него продаја употребљења; зато што је за продају, то

се под закуп даје, и тако се и сматра, и ако друго што уговорено није, тако се и цена плаћа.

§. **680.** Како се уговарајуће стране сложе за ствар и цену, одмах је погодба готова, и употребљење ствари купљено.

В. §. 40. 41. и 45. рудар. закона (Зб. XIX. ст. 88.)

§. **681.** Онај, ко ствар под кирију или закуп даје, дужан је ствар својим трошком у стању употребљивом предати, и добар стајати за све недостатке, због којих ствар не би се употребити могла, и такве накнадити, и препоне уклонити.

§. **682.** Ако би ствар закупљена случајно упропастила се, онда престаје уговор; ако ли би само од чести пропала, онда закупцу стоји на вољи захтевати, или да се од уговорене цене по мери пропале части што одбије, или да се уговор поквари.

§. **683.** Кирајџија, и закупац само оне трошкове дужан је на ствари закупљеној чинити, без којих се ствар, као што треба, употребити не може. Што је преко тога, као и сва бремена на самом миљку почивајућа, или у књиге јавне заложне уведена, спадају на самога господара.

§. **684.** Кирајџија или закупац има право закупљену ствар на уговорено употребљење и другом под закуп дати, ако то може без штете господара ствари бити, и ако нарочито забрањено није уговором.

§. **685.** Ако је ствар на годину једну или више дата, па рок плаћања опредељен није, узима

се рок закони полугодишњи напред; ако ли погодба гласи на месец, онда се разумева месечно плаћање напред.

§. **686.** Ствари од кирајџије или закупца унешене, и налазећи се плодови или стока, служе за сигурност ономе, који под кирију или закуп даје, и може исте ствари свагда у залози задржати ради наплате још неплаћене цене.

§. **687.** Кирајџија или закупац дужан је закупљену ствар као домаћин по уговору чувати и обдржавати; уговорену цену на време плаћати; и на свршетку кирије или закупа вратити у ономе стању, у ком је примио, или као што је уговорено.

§. **688.** Ако је кирајџија или закупац закупљену ствар употребљавао на друго што, а не на оно на што је одређена, или на такво што, откуда би штета се за господара ствари рађала, онда овај може захтевати, или да се он на употребљење одређено ограничи, или да се уговор поквари.

§. **689.** Да би се свака распра при свршетку и повраћају ствари закупљених избегла, нарочито кад се различне и више ствари под закуп даје, нужно је све ствари пописати, које и у каквом се стању предају.

§. **690.** Коме је механа са окрутом т. ј. једиком под закуп дана, о томе се разумева, да је све потребне за механу ствари у добром стању и целости примио, ако пописа нема; па и тако и вратити мора, несматрајући на то, ако је што међу тим покварено или разбијено.

§. **691.** Који би волове на изор узео, било то на пола године, или на годину дана, или на једну или две орбе, било за новце или за жито или за посленике; онај је дужан волове хранити као добар домаћин и чувати, па у своје време оне исте у добром стању вратити. И ако би такав во кривицом или небрежењем маљкао или друкчије пропао или осакатио се; дужан ће бити онај, који га је под кирију узео, по уговореној цени, или по прецени вештака платити; иначе ако би самим случајем н. п. од грома угинуо, — дужан је само кожу вратити.

§. **692.** Ако би коњ за одређени рок и одређени пут и растојање под кирију дат маљкао, онда кириција плаћа кирију, а не коња, ако се не докаже, да је особитом кривицом коњ угинуо; ако ли овај коња преко одређенога рока и изван растојања назначенога употреби, па би коњ кривицом или случајем маљкао, — онда плаћа кирију и коња по прецени уговореној или вештака.

Ако би пак на послугу само дат во или коњ без кирије, маљкао, онда се мора платити било кривицом или без кривице; као и у оном случају, ако би ко без питања или допуштења коња или вола узео.

§. **693.** Који би овце под закуп (кесим) узео тако, да хасну вуче, и зато награду опредељену да, или у маслу или у новцу, или још и у јагањцима и т. д. а главно да врати, — онај је дужан овце обдр-

жавати, с подмлатком попуњавати, и у добром стању у истој доброти и на броју вратити.

§. **694.** Ако би овце под закуп (кесим) дате прво пролеће од метиља мањкале, штета спада на онога, чије су овце; јер се држи, да су болест донеле. Но и пак ако по повраћају овце прво пролеће од метиља мањкају, мораће закупац штету накнадити, јер се држи да су болест донеле.

Од овог разликовати ваља просто чување оваца или друге стоке, при коме се основи аманетски и најамни у призрење узети морају, а имено; да чувар за сваку штету код стоке причињену одговарати мора, од које само се онда ослобођава, кад докаже да није његовом кривицом нити небрежењем догодила се.

§. **695.** Ако би казан под испек дат прогорео по старини, штета је онога, чији је казан; ако ли се кривицом или небрежењем пробије, штету ће посити закупац, коју ће наплатити.

§. **696.** Ако би кућа, дућан или друга стаја или зграда под кирију или закуп дата ватром изгорела, онда укућани или закупци за случајни догађај не одговарају; али за своју кривицу или небрежење свагда под одговором остају.

§. **697.** Ако има више њих закупаца или кирајција, онда за штету ватром проузроковану сви заједнички одговарају, ако се не може дознати, чијом је управо кривицом или небрежењем ватра изишла.

§. **698.** Кирајџија или закупац одговара и за кривицу својих кућана, а и оних, којима је под кирију или под закуп дао, ако би што покварило се или упропастило.

§. **699.** Кирија и закуп престаје онда, кад уговорени рок дође. Ако рока уговореног нема, онда се гледа на уобичајени рок места, или на време плаћања.

§. **700.** Такође престаје кирија и закуп, како ствар закупљена пропадне, које ако би се кривицом једне стране догодило, онда припада другој накнада.

§. **701.** Уговор на кирију или закуп престаје и онда, кад неимајући уговореног рока једна страна другој откаже. При закупу миљка пољског отказати ваља 6. месеци напред; за кирију непокретне ствари опредељују се 14. дана; за покретну ствар пак 24. сахата.

§. **702.** Закупац моћи ће само у особитим случајима пре уговореног рока од уговора одустати, ако би сиреч ствар закупљена сасвим неупотребљива била.

§. **703.** Онај, који под закуп што даје, моћи ће такође у особитом случају захтевати пре времена, да се уговор раскине, ако би закупац тако ствар закупљену употребљавао, како на велику штету господара служи; или ако је закупац тако рђав платиша, да преко свег опомињања са платом западне тако, да ни сигурности довољно нема; такође и онда, кад би здање под кирију дано господар изнова

зидао. Нужне поправке мора свакојако закупац допустити, но те да не трају дуже од 6. недеља, иначе може накнаду тражити због неупотребљења.

§. **704.** Ако господар ствар под закуп лану прода другоме, онда се раскида уговор закупа, осим ако није нарочито противно уговорено, или је уговор закупа у јавне књиге заложне на исто добро уведен. Но ако би закупац због продаје штету какву трпео, или би се користи лишио, онда може потпуну накнаду искати.

§. **705.** Сви остали закупни уговори, који се од гореназначених разликују или предметом или опредељењем уживања, или струком плаћања и другим трајањем, и употребљењем, имају се по изложеним основима судити.

ГЛАВА XXVI.

О најму.

§. **706.** Уговор најамни постаје онда, кад се ко обвеже, какву службу чинити (или послужити), или што начинити за опредељену награду у новцу.

§. **707.** Онај, који посао какав наручи, мора и на приличну награду пристати.

§. **708.** Ако награда није опредељена ни уговором ни законом, нити је опште позната, онда ће судија пресудити.

§. **709.** Ако је посао тако незгодан испао, да се не може употребити, или је сасвим противан постављеном услову, онда наручитељ може од уговора одустати и наруџбину не примити. Ако он то не ће или недостаци не би тако велики били, онда наручитељ може захтевати, да се посао поправи, или да му се штета накнади, и тога ради може и коју част награде задржати.

§. **710.** Ако посленик наручену ствар или службу уговорену на уречено време не сврши, онда наручитељ може наруџбину да не прими; и може и накнаду за штету захтевати. Али ако наручитељ опет, почем је наруџбину примио, не ће да плати награду, може посленик од њега накнаду за штету искати.

§. **711.** Ако би посленик радио, али са кривице наручитеља са свим свршио не би, па ни издао не би, он истина награду уговорену искати не може, али му припада наплата за штету, коју је радом својим имао.

§. **712.** Обично је, да се онда награда даје, кад се наруџбина или посао сврши. Али ако се посао на више рокова подели, онда се и награда на рокове плаћа; или ако треба на посао напред што трошити, које посленик на себе није примио, моћи ће сразмерно томе и наплату пре свршенога посла искати.

§. **713.** Посленик или добија грађевину од наручитеља за посао наручени, или он сам и грађевину даје.

§. **714.** Ако би грађевина случајно пре свршетка посла пропала, штета је онога, ко грађевину даје; ако ли би кривицом једнога или другога упропастила се, штета спада на онога, на кога и кривица пада.

§. **715.** Ако би наручитељ рђаву грађевину дао, па би зато посао зло испао, није посленик крив, но наручитељ и штета спада на њега. Али је посленик дужан опоменути наручитеља, да бољу грађевину даде, на које ако не опомене, остаје под одговором, и ако би после наручитељ другу бољу грађу дао, дужан је направити без награде.

§. **716.** Како се посленик каквога посла нарученога за неко одређено време примио; нити он без важнога законом одобреног узрока од посла одустати, нити га наручитељ оставити може. Ако ли би се посао пресекао, онда сваки за своју кривицу одговара, али за случај не.

§. **717.** Посленик, који се посла каквог нарученог примио, мора га сам свршити. И само у особитим околностима може он и другом примљени посао поверити; али за доброту посла и онда он одговара.

§. **718.** Уговор најма за такве послове, код којих се у призрење узима особита необична способност лица, раскида се, како би оно лице умрло. Наследници посленикови могу за ополико посла, колико је свршено, а и за саму преправљену и удешену грађевину сразмерну награду захтевати.

Ако ли би наручитељ таквога посла умр'о, онда уговор стоји, и његови наследници дужни су уговор одржати, посао примити, и посленика по уговору наплатити.

§. **719.** Овакве погодбе могу бити и за труде и производе учених људи, правобранилаца, заступника, лекара художника и т. д. које ће се по изложеним основима и природи посла судити.

§. **720.** Што се издавање књига, и односаја између списатеља и издавалаца тиче, о томе ће се учинити особита уредба,

§. **721.** Такође и односаји између господара и слугу, њихове погодбе, поступка, службе, и плате што се тиче, и о томе ће по околностима учинити се особита наредба за слуге и њихове службе.

§. **722.** Ако би ко што немогуће, или што недозвољено и срамно, или забрањено од кога за награду захтевао; онај није дужан учинити, баш да би и награду примио. Шта више и награда му пропада, ипак је може натраг искати.

ГЛАВА XXVII.

О ортаклуку.

§. **723.** Уговор ортачки бива онда, кад се два или више њих лица сложе, да свој труд, или и ствари своје уложе на то, да корист, која се отуда добије, међу собом деле.

В. трговачки законик.

§. **724.** Ортачки уговор може се односпти само на једну особиту ствар или опредељену суму; може на читав род ствари, као: на миљкове, на еспап, на плодове: може на сва добра без разлике и изузећа, и по томе ће се и права ортачка судити.

§. **725.** Како ортачки уговор гласио буде, онако га разумети и тумачити ваља. Ако би неопредељено било речено све имање, опет се не разумева будуће имање но садашње, ако би изражено било и будуће имање, опет се не разумева оно, што ће се наследити, но само оно, што ће се добавити.

§. **726.** Јасности ради ваља ортачке делове свагда пописати, да се зна, шта је уложено, особито, кад је уговор само на садашње или само на будуће имање ограничен. Ако тога нема, онда се судити има по основима о задрузи назначеним.

§. **727.** Оно, што је уложено у ортачки посао, сачињава главницу ортаклука и припадлежи свима заједнички. Што би који ортак изван тога још имао, оно не принадлежи овамо, него је његово сопствено одељено добро.

§. **728.** Ортак, који ништа друго не би дао у ортаклук осим труда свога, он по закону само право има на добитак, а не на главно.

§. **729.** Ако другојачије уговорено није, сваки ортак дужан је једнак део у ортаклук уложити.

§. **730.** Сваки ортак дужан је по мери дела свога уложенога радити о користи ортачкој једнако један као други.

§. **731.** Ортак ниједан не може другога место себе ставити без сагласија осталих; нити може још кога у ортаклук примити, нити посао какав водити који би на штету ортаклука био.

§. **732.** Ортаци ће се о послу саветовати, и што вишина гласова одлучи, оно ће остати.

§. **733.** Такође ако би једнога деловођа изабрали, и то вишином гласова биваће.

§. **734.** Деоба користи треба на задовољство свију ортака да испадне; и ту вишина гласова не пресуђује; но треба онако да буде, као што деобе у опште бивају.

§. **735.** Дужности ортака свагда ће се уговором определити тачније, по чему ће се у случају распре и судити.

§. **736.** Сваки ортак дужан је само онолико уложити, на колико се обвезао, а не више. Али ако би се околности окренуле тако, да са оним улогом није могуће намеру постићи; онда би се могао додатак захтевати, и који не би хтео додати, може иступити, или разортачити се.

§. **737.** Онај, коме би се деловодство поверило, био ортак, или страи, један или више њих, сматраће се као пуномоћник.

§. **738.** Сваки ортак одговара за штету, коју би својом кривицом проузроковао, и дужан је накнадити. Нити се та штета може са користи, коју би он принео, искусурити, осим ако не би који ортак са каквим својим новим послом с једне стране штету, а с друге корист принео; онда би се сразмерно корист са штетом изравнати могла.

§. **739.** При деоби користи ортачке најпре ће се одбити уложени улози, после трошкови и претрпљене штете; па што протече, оно ће бити добитак. Главно припада сваком своје, а добитак ће се делити по мери улога. Труд и радња узима се у рачун само онога ортака, који само труд место улога даје, или је уз улог особиту радњу обећао.

§. **740.** На радњу ће се добитак метнути по уговору. Ако пак ништа уговорено није, и ортаци се сложити не би могли, онда ће се по важности посла и труда, и величини користи принешене добитак определити, и ако се не сложе, судом пресудити.

§. **741.** Ако би се добитак у другом чему састојао, а не у новцу, па се ортаци не би погодити могли, онда ваља исте ствари, које добитак сачињавају, у новац учинити, и новац по изложеним правилима поделити.

§. **742.** Ако би место добитка штета била, онда по мери улога, као и добитак, пада штета на

све ортаке. Онај пак, који није уложио ништа, него је радио, губи труд свој и радњу.

§. **743.** Они ортаци, којима би деловодство поверено било, дужни су како о главном тако и приходима и издацима рачун водити, и у своје време показати.

§. **744.** Док се посао не сврши, или уговорени рок не наврши, ортаци не могу захтевати, да се рачун закључи, и добитак подели.

§. **745.** Ако би посао такав био, да на више година траје, али годишње корист доноси: онда ортаци могу и рачун и деобу добитка захтевати, ако не би због тога посао страдао.

§. **746.** У рачуне ортачке загледати може сваки ортак у свако време, нити му се одрећи може, само ако би то с трошком скопчано било, сам носити мора.

§. **747.** Ортаку превара никако не помаже; јер и ако се иначе не би рачун захтевао, или би други задовољни били са закључењем само, или би се одрекли рачуна, опет кад би превару доказали, мора се рачун показати.

§. **748.** Без општег сонзвољења или пуномоћија не може се друштво трећем ком обвезати. Код трговца, који фирму трговачку води, то јест, који име целог друштва потписује, опај има и пуномоћије и може друштво обвезати.

§. **749.** Ортак, који извап уложеног дела, још за себе што има, може с оним по својој вољи рас-

полагати. И тако разликовати треба права и дужности спрама ортака као ортака и као не таквога.

§. **750.** Ортаци тајни каквог трговачког друштва, који су само нешто уложили, на хасну или штету, али јавно обзнањени нису, они само са оним притичу, што су уложили, али с више не. Објављени ортаци морају са целим својим имањем да добри стоје.

§. **751.** Друштво ортачко престаје само по себи, како се посао предузети сврши; или се даље водити не може; кад би сва главница ортачка пропала; или је време за трајање опредељено истекло.

§. **752.** Ортачка права и дужности обично на наследнике не прелазе. Али наследници имају право до смрти онога рачуне искати. Али тако исто ако би у ортаклуку остали, дужни су рачуне и полагати.

§. **753.** Ако се ортаклук само из две особе сачињава, онда престаје како једно од њи умре. Ако ли има више лица, онда се држи, да ће остали ортаци и даље посао ортачки водити. Ово се нарочито код наследника трговачких разумева.

§. **754.** Ако наследник умрлога ортака не би могао дужности умрлога испунити; онда ће му се од његовог дела на то нешто одбити.

§. **755.** Ако ортак који не би уговорене услове испуњавао; или би под стециште потпао; или би га суд за раскошника огласио; или би иначе под старатељство потпао; или би због учињеног зло-

чина повереньe изгубио; онда би се такви и пре времена из ортаклука искључити могао.

§. 756. Уговор ортачки може се пре времена и у оном случају раскинути, ако је онај ортак умр'о или иступио, од којега је способности нарочито деловодство зависило.

§. 757. Кад не би опредељено било време, докле уговор ортачки да траје, нити би се то из природе посла определити дало, онда сваки ортак може иступити кад хоће, само је дужан за времена јавити, да не би у невреме било, и да нема ту какве преваре.

§. 758. Кад би ко у трговини каквој као јавно познат ортак био, па би иступио, то се мора јавно на знање дати, иначе нема силе ни важности за трећега, који би се у незнању са таквим у посао упустио.

ГЛАВА XXVIII.

О брачним уговорима.

§. 759. Уговор, који би између мужа и жене, или између женика и невесте, у одношају на брак о имању закључен био, зове се брачни уговор.

§. 760. Уговор овај може гласити о миразу, које је оно имање, које супруга мужу донесе, било њено сопствено, било од другог кога добивено, ради лакшег живљења.

§. **761.** Невеста или жена младолетна без оца, или без тутора и потврђења судског, не може брачног уговора закључити.

§. **762.** Ако уговором није мужу мираз уз супругу обећан и обвезан, муж такви изискивати права нема.

§. **763.** Наследство женино, које би за време брака припало, и мужу донешено било, сматра се такође као мираз.

§. **764.** Ако би мужевље добро потпало под стечиште, па би и жена свој мираз тражила, онда ће признање мужевље учињено пре стечишта важити, после пак стечишта не ће се узети у призрење, ако других доказа жена имала не би.

§. **765.** За мираз служити може све опо, што се може продати или може на корист бити.

§. **766.** Муж има право уживати мираз женин, докле год брак траје у сили и важности. Он готове новце, дугове уступљене, или друге потрошне ствари може потрошити; само за вредност и накнаду са својим добром јемствује.

§. **767.** Ако се мираз састоји у непокретним добрима, и другим правима и стварима, које се употребити могу да се не потроше; онда ће жена остати госпођа од истих ствари, али ће их муж уживати

§. **768.** Оно, што жена у покретним стварима као опрему за своју или и мужевљу потребу донесе јесу дарови, који остају женини за сво време брака,

нити муж с њима располагати може, али ни жена без мужевља знања не сме их отуђивати.

§. **769.** Ако би или женик или други ко к миразу женином што додао, оно се сматра као и мираз.

§. **770.** Може и муж жени први дан какав дар учинити, и онда се и овај дар сматра као мираз. Само ако би жена мужа оставила, или са својом кривицом од њега раставила се, такви дар губи.

§. **771.** Ако муж и жена о свом имању нису ништа особито уредили; онда сваком своје принадлежи. Само ако се жена противна не покаже, држи се, да је мужу као своме законом заступнику поверила, да он бригу о имању носи; а он се сматра као и други пупомоћник; само о добитку није дужан рачуна давати. Но властан ће бити добитак по својој вољи употребити и уживати.

§. **772.** Ни жена није дужна о уживању користи или прихода од имања свога под управу мужевљу данога, рачуна давати.

§. **773.** У особитим важним случајима, или кад би се имање у опасности и беди налазило, може она захтевати, да се управљање са имањем од мужа одузме, баш да му је и на свагда дано било. А тако исто и он има права неуредном домоводству женином преному учинити, и њу при том и за расикућу огласити.

§. **774.** Оно, што се жени на случај, ако удова остане, за њено издржање определи, зове се удович-

ко уживљење. И ово припада удовици одмах од дана смрти мужевље.

§. **775.** Ако би се удовица преудала, па мужевље име носити престала; онда она губи право на удовичко уживљење.

§. **776.** За мираз женин муж са својим добром наравно јемствује. Но против мужевљих доцнијих заједмодаваца ако хоће првенство и сигурност да има, мора заложно право, то јест убаштињење или интабулацију имати.

Код овог параграфа има ово решење:

У наплати мираза жена има свакојако право првенства против неинтабулираних ранијих пре њене удаје постојалих мужевљевих заједмодаваца.

(Друга тачка овог решења изостављена је, почем каже оно што је речено у самом §. 776).

(Решење од 28. Марта 1850. Вр. 232. Зборн. V. стр. 103).

§. **777.** Што муж жени својој у накиту, драгом камењу и другим драгоценостима за украс даде, то се и у сумњи узима да је поклоњено.

§. **778.** Ако ли заручник својој заручници или ова њему шта поклони или обећа на случај брака, па би се брак без кривице дародавца разишао, онда онај може дар повратити, или ако је дао, натраг узети.

§. **779.** Ако би у једном тестаменту муж жену своју а жена мужа узајмице, или другог кога за наследнике поставили, па би после реч натраг узели, онда таква наредба престаје и раскида се. Но ако

једно наредбу своју порече, а друго при речи остане, онда од овога стране наредба стоји, а само се она поречена квари.

§. **780.** Кад би муж и жена такав међу собом уговор учинили, којим једно другом своје имање по смрти оставља; онда уговор такви, ако ће силу и важност да има, треба онако начинити, као што пропис за тестаменте гласи.

§. **781.** Уговор на случај смрти сматра се као и тестаменат, само што по својој вољи без воље друге стране не може се од њега одустати. Но од имања, с којим је ко уговором на случај смрти расположио, остаје он за живота господар. Но ако преживео другу страну не би, на случај смрти не може наредбе чинити.

§. **782.** О оном имању, које није у уговор на случај смрти ушло, може се особито тестаменат правити пупоснажан.

§. **783.** Који би с уговором на случај смрти незадовољан био, онај мора, ако довољно узрока има, онако на уништење његово поступати, као и код других уговора.

§. **784.** У случају стецишта против мужа само, ваља женино донешено имање оделити, јер она за мужа плаћати није дужна; осим ако га она није упропастила, или је добра за њега стајала.

Код овог параграфа и §. 786. има као допуна ово:

Да оно што жена мужу није на потрошак дала, но на своје име законо задржала, остаје њено сопствено имање.

(Решење од 28. Марта 1850. год. Вѣ 232. Зборн. V. стр. 103).

§. **785.** Ако жена падне под стецините; уговор на случај смрти остаје зато непремен.

§. **786.** Ако су супружници сложили се на смесу добара својих заједнички, онда како се стецините отвори, смеса престаје, и имање се делити мора као у случају смрти.

В. примедбу код §. 784.

§. **787.** Ако се брак уништи, онда се уништава и уговор на случај смрти; ако се брак разведе судски, онда се раскида и уговор на случај смрти; и имање се поставља у првашње стање.

§. **788.** Уговори брачни, који би се на зло и штету деце клонили, немају силе ни важности. Мушка и женска деца изравнати се могу и уговором, и то остаје снажно.

ГЛАВА XXIX.

О уговорима одважним или на срећу.

§. **789.** Уговор одважни је такви уговор, којим једна страна даје надежду на корист какву неизвесну, коју друга страна прима. Ово може бити за плату или без плате.

§. **790.** Тужба за оштећење преко половине код овог уговора нема места као код других уговора.

§. **791.** К уговорима одважним принадлежи опклада, игра или коцка, и друге куповине и продаје неизвесних од среће зависећих ствари; одсеком плата; и остала осигурања штете на неизвестан случај.

Овамо принадлеже игре оружјем, опклада за трку пешице, на коњу или колима, и друге игре, за које се труд и вештина изискује.

§. **792** Опклада је онда, кад ни једној страни није познато, шта ће изићи. Ако се докаже, да је једна страна знала, па се чинила да не зна, шта ће изићи, па тако добије, онда је превара, и опклада не вреди ништа. Онај, који тако добије, вратиће улог натраг; који пак знајући изгуби, сматра се као да је учинио поклон.

§. **793.** При опклади, која може само о дозвољеној ствари бити, треба цена да је дана, или у треће руке положена; иначе на суду нема силе ни важности.

§. **794.** Игра и коцка сматра се тако као и опклада. Добитак од игре забрањене, или коцкања забрањеног пада и уништава се; а играчи и њихови заклоњачи долазе под одговор.

В. §. 285. 287. и 361. крив. законика.

Од коцкања разликује се коцка, која се баца при дообама, поравњењима и т. д. као што је на свом месту спомснуто.

§. **795.** Ко за одређену извесну цену неизвесно добро, као годишњи плод винограда, њиве, хасну од воденице или наследство будуће без описа ствари,

рибу колико се н. пр. мрежом у једаннут, двацут и т. д. извући да, куши, онај је учинио куповину на срећу, и мора се задовољити, ма му се сва надежда осујетила.

§. **796.** Ко се подвеже за опредељену суму новаца, или за другу ствар опредељене вредност, другоме годишњи одсек опредељени давати, донде докле један или други, или трећи ко жив буде, онај је дужан дотле давати, баш да би се он у надеждп преварио, и да би много више платио, него што је примио.

§. **797.** Ни зајмодавци ни наследници онога, који је за себе одсек уговорио, не могу уговор одсечни раскинути и уништити. Али зајмодавцима не може се право одузети, да себе из опредељеног одсека не намире, као ни деци право, да себе по закону садржавају.

§. **798.** Што се тиче осигурања штете на случај неизвесни за наплату, као: осигуране еспапа на води и на суву; кућа и миљкова против ватре и воде, — то ће се по основима наведеним, и особитим прописима за разна ова осигурања судити.

§. **799.** Ако је онај, који осигурава штету своју, напред већ за штету исту знао, онда речени уговор сам по себи пада. Ако ли је својом кривицом штету нанео, накнада места нема.

ГЛАВА XXX.

О накнади учињене штете.

§. **800**. Ко другоме штету какву учини, било то на имању туђем или правима и личности, онај мора је накнадити.

§. **801**. Од наплате учињене штете само се ко онда ослободити може, ако докаже, да штета није његовом кривицом, но се случајно догодила.

§. **802**. Који је јавно као мајстор какав или вештак познат, или се за таквога издаје, како се посла прими, мора за сваку причињену штету добар стајати. Но ако је онај, који је посао таквоме поверио, знао, или лако о његовој неспособности уверити се могао, пак му је опет посао предао, онда и његове кривице или бар небрежења има.

§. **803**. Вештаци, од којих би се за награду савет искао у послу, који у њихов круг спада, па би такав дали, да би на штету служио, одговараће и за рђав савет.

§. **804**. Ако није кривица једнога него више њих, онда су дужни сви заједнички један за све и сви за једнога штету накнадити. А они међу собом нек се равнају, и по мери кривице исправљају, колико на кога да спадне.

§. **805**. Ако би што кривице и онога било, који је оштећен, онда ће сразмерно накнада и на њега пасти.

§. **806.** Који би другоме с тим, што би право своје уживао, само ако границе не прекорачи, штету какву нанео, није дужан одговарати нити му ту накнадити.

§. **807.** Ако човек, штету учинивши, није при свести био не ће одговарати за штету. Но ако је сам себе вољно у то стање поставио, одговараће као да је и при свести био, кад је учинио.

Овима се уподобљавају и мала деца до 7. година, луди, згранути, бесомучни. Но за ове свагда одговарају они, којима су они поверени, да их чувају.

§. **808.** За случај није нико дужан одговарати. Али ако је ко крив, што се случај догодио; или није набљудавао закон, који је за отклоњење случајног оштећења прописан; или се без нужде у туђ посао мешао; то такви и за случај, који се иначе догодио не би, одговарати мора.

§. **809.** Ако би се ко у нужди у чији посао умешао, па штету одвратио не би, то му се приписати не може; осим ако није с тим другоме на сметњи био, који би штету одвратио. Али се у овом случају и корист, коју је причинио, у призрење и рачун узима.

§. **810.** За туђа дела нико није дужан одговарати. Али ако би ко таква лица у служби држао, која су као скитнице, неваљалци и злочинци позната, и који никакве исправе за себе немају; онда он за сву штету, коју би ови учинили, одговарати мора.

§. **811.** Тако исто и онај, који би за особите послове са знањем неспособна лица узео, и с тим другоме штету нанео, одговараће за штету.

§. **812.** Гостионичари, крчмари, лађари и возијоци (кириџије) одговарају и за ону штету, коју би њихни људи путницима нанели.

§. **813.** Ко из куће кроз прозор, с тавана, или иначе, несмотрено што баци или проспе и излије, онај ће одговарати за штету, коју би другом с тим проузроковао: ако се не зна ко је, онда одговара господар од куће, или од квартира.

В. §. 329. т. 6. кази. законика.

§. **814.** Ако је ствар каква гдегод намештена, или обешена, да лако пасти, или друкче кога осакатити или оштетити може: онда сваки има права ту предстојећу опасност полицајној власти јавити, која ће извидети, и уклонити.

§. **815.** Удари ли животиња каква на човека или на добро чије, те штету нанесе, онда је онај под одговором, који је такву животињу натерао, или надражио, или је сачувати пренебрегао.

В. §. 335. кази. законика.

§. **816.** Ко животињу у штети нађе, може је силом одбити, или истерати, или ухватити, и сагнати. Убити нема власти, осим ако није у случају нужне обране.

§. **817.** Ухваћена у штети животиња остаје у залози за накнаду, коју је дужан онај, чија је животиња, за осам дана учинити. Ако се не поравнају,

дужни су ствар суду јавити. Оштећен није дужан животињу из залоге пре издати, док му се или накнада не учини, или сигурност довољна не постави.

§. **818**. Да се штета накнади, треба све у првашње стање да се постави. Ако то бити не може, онда ваља да се штета прецени, па по прецени вредност наплати.

§. **819**. Ко штету какву другоме нанесе са злом намером или из крајњег небрежења, онај ће не само штету учињену накнадити, него ће и добитак због тога изгубљени наплатити морати.

§. **820**. Ко другога рани, осакати, или иначе повреду телу нанесе, тај плаћа трошак сав за лечење и лекове; па и заслугу, коју због тога онај губи, и које ће се у напредак лишити, наплаћује; и још за претрпљене болове, ако се захтева, саразмерну наплату чини.

§. **821**. Ако би од такве ране и смрт следовала, па би сироте остале, жена и деца, онда се особита наплата чини и зато.

§. **822**. Штета се мора и она накнадити, која би са повредом слободе чије, или части и поштења или имања туђег проузрокована била.

В. §. 20. 217. 829. и 938. овог законика; додатак §. 471. грађ. поступка (Зб. XX. ст. 37;) закон рударски §. 40. 41. 42. 48. 73. 77. 79. (Зб. XIX. 73;) закон о експропријац. (Зб. XIX. 190.); и закон о вакупским земљама (Зб, XX. ст. 33.)

§. **823**. За штету сматра се и оно, кад дужник не би на време поверноцу своме дуг исплатио;

у ком случају ако интерес и не би уговорен био, опет од рочнога дана за исплату интерес ће се по опредељењу као у накнаду штете плаћати.

§. **824.** Нико нека не мисли, да се с тим, што би штету проузроковану наплатио, ослобођава од уговора. Он поред наплате штете мора и уговор испунити, осим ако је нарочито друкчије уговорено.

§. **825.** Ова дужност на накнаду штете или изгубљенога добитка везана је за имање оштетитеља, и зато прелази и на наследнике његове, који ће из наслеђенога имања наплату учинити морати.

§. **826.** Судови ће накнаду за штету учињену опредељивати по претпису овога законика, а што се казне тиче, изрицаће пресуду по законима казненим.

ЧАСТ ТРЕТА.

ОПРЕДЕЉЕЊА ОПШТА ЗА ПРАВА ЛИЧНА И СТВАРНА.

ГЛАВА I.

О начину, којим се утврђују права и обвезе.

§. **827.** Начини, којима се обезбеђавају обвезе и утврђују права, јесу *јемство и залога.*

§. **828.** Ко се за другога подјемчио, онај мора дуг онога платити онако како се подјемчи; јер га на више ни повериоц ни суд обвезати не може, него на колико се сам обвезао.

§. **829.** Ако се опредељено не изрази, какво који јемство на себе узима, онда се разумева, да јемац за дужника повериоцу јемствује тако, ако главни или прави дужник не би платити могао. Следовательно повериоц не може пре јемца тражити, док се не покаже, да главни дужник није могућан платити.

В. наређења о јемству проценитеља у закону о давању новаца под интерес из управе фондова §. 18. (Зб. XV. ст. 143.) и објашњење истог §-а (Зб. XVI. ст. 45.) и закон о окружним штедионицама чл. 25. (Зб. XXIV. ст. 105.)

§. **830.** Да дужник није могућан платити показује се и онда, кад овај потпадне под стециште или ако би се некуда степао, и не би се знало, где је у време, кад би рок плаћања дошао.

§. **831.** Ко би се један или више њих подвезао као платац, онај један или више њих дужан ће бити као саучесник дуга по закону смесништва, или ортаклука плаћати.

В. примедбу §. 545.

§. **832.** Ко јемствује као јемац, и платац онај се обвезује платити дуг, могао главни дужник платити или не могао. Следовательно повериоцу остаје на вољи или од главног дужника, или од јемца и платца, или од обојице у исто време дуг искати.

Код овог параграфа и §. 838. и 840. има ово решење

Од сад нема никакве разлике у томе, јемчио ко коме за дужника само као јемац или као јемац и платац.

По томе §. 832. грађанског законика укида се, и повериоц, то јест онај, који зајам даје, не може исплату јемченог дуга тражити од јемца, или од јемца и платца донде, докле од главног дужника код суда наплату није тражио, па се намирити није могао.

По како јемац тако и јемац и платац по смислу §. 838. грађанског законика јемче повериоцу за дужника донде, док се год сав дуг не исплати, осим ако су уговорили рок, у ком случају по уговору и судиће се. Према томе оно тумачење од 25. Јулија 1853. год. В№ 684. (Збор. VII. стр. 73). укида се.

Сви други прописи грађанског закопика о јемству остају у спази.

Као што и §. 7. грађанског законика гласи, закон овај вредиће само за у напредак, и по томе за све об-

везе, које су уговорене пре него што овај закон у живот ступи, судиће се по досадашњим прописима о томе.

(Решење од 28. Новембра 1859. године. Вѫ 5273. Зборник XII. страна 97).

§. **833.** Ко год за другога дуг плати, онај има право наплату од главног дужника захтевати; и сва средства зато сходна употребити.

§. **834.** Ако њих више има, који су за један дуг добри стајали, онда сваки појединн од њих јемствује за сав дуг.

§. **835.** Јемац или платац без знања дужникова не треба повериоца да намири; јер иначе сам себи нека припише, ако би главни дужник довољно обране против повериоца имао. У ком случају сву ту обрану може дужник против јемца употребити, и јемац за своју несмотреност губи право наплате против дужника; но остаје му само против повериоца отворен пут,

§. **836.** Ако би повериоц осим јемства још и залогу имао, он није властан на штету јемца, залогу из руке испустити; јер иначе јемац од свога јемства одустати може, почем се он само уз залогу обвезао.

§. **837.** Јемство је везано за обвезу главнога дужника. Ако ова престане са свим или од чести, онда престаје и јемство са свим или од чести.

§. **838.** Ако јемство гласи за неко опредељено време; онда како се то време наврши, престаје јемство.

В. решење код §. 832.

§. **839**. Ако би јемац видео, да главни дужник пропада и малаксава, или се из отачаства удаљава, и некуд премешта; онда он има право захтевати обезбеђење јемствованога дуга од њега.

§. **840**. Ако би такав јемац умр'о, који не би ни ручне залоге дао, нити би своја непокретна добра у јемство потписао, онда за три године престаје уговор на јемство. Уз залогу ручну или непокретни добара траје обвеза на јемство још 30. година по смрти јемца.

В. решење код §. 832. и 838.

§. **841**. Други је начин, којим се дуг обезбеђава, *залога*, која се у томе састоји, кад дужник или покретну своју ствар заиста као залогу повериоцу преда, или своје непокретно добро прописаним путем за дуг потпише, или дуг на добра уписати даде.

§. **842**. Онај, ко ствар какву у залози има, дужан је исту добро чувати, и пошто заложитељ дуг намири одмах издати.

§. **843**. Поверитељ не може заложену ствар у дуг задржати, но само по истечењу рока има право знањем власти продати је; почем се намири, сувишак да има издати заложитељу.

И по томе, не ће важити сви побочни уговори и услови иротивни природи залоге и зајма, као што су: уговор да повиритељу пришадне залога, ако му се зајам на време не врати; да поверитељ залогу по својој вољи за напред одређену цену продати, или за себе задржати може; да дужник залогу никда искупити, или ни на ког другог пре-

нети не може; или да поверитељ не може захтевати продају залоге за измирење и пошто уговорено време за повраћај зајма протече.

(*Додатак од 5. Маја 1864. године Зб. XVII. ст. 233*).

В. и §. 304 и 312. овог законика.

§. **844**. Између више способних начина за обезбеђење дугова, оставља се избор дужнику, да оним начином обезбеђење учини, какав је њему при једнакој вредности згоднији.

§. **845**. Пољска добра, као њиве, ливаде, а и покретне ствари, које се чувати дају, са две трећине процењене вредности своје имају довољно безбедности; код винограда и воћњака само се земља у призрење узима, од које две трећине цене безбедност чине; а посађена дрва и чокот не узимају се у процену; куће зидане са половином цене, а код кућа дрвених само се местиште у призрење узима, које такође са половином цене безбедност има.

§. **846**. При овим претписима узимају се у призрење и сва она правила, која су у глави 6. Части II. поради залоге изложена.

ГЛАВА II.

О преиначењу (промени) права и обвеза

§. **847**. Која права и обвезе од воље уговорајућих страна зависе, она се узајамном вољом и преиначити могу.

§. **848** Ова промена може бити тако, да се не узима нити додаје која трећа особа; а може бити и тако, да се која трећа особа још додаје, као нови поверитељ, или нови дужник.

§. **849**. Кад се стара обвеза прометне у другу нову, онда је преновљена, и није више она, него је друга, н. п. кад би два дужника била на једну суму, па би поверилац једнога пустио, и само од другога обвезу узео; или би од дужника, који би жито дужан био, узео обвезу на вредност у новцу.

§. **850**. При пренову стара обвеза престаје, и нова силу своју добија.

§. **851**. Како стара обвеза преновом престане, одмах и остале споредне обвезе као: јемства, залоге и остала права престају, ако није уз пренов и за то нов уговор учињен.

§. **852**. Ако би се само првашња обвеза тачније определила, н. п. где, кад и како да се испуни, то се не може сматрати као пренов, но стара обвеза остаје поред тога у својој сили и важности.

§. **853**. Ако би се сумња породила, да ли стара обвеза стоји, или је са новом дигнута, онда она

донде стоји, докле са новом заједно постајати може.

§. **854.** И они права своја првашња прена-вљају, кад се о спорнима и сумњивим правима поравнају. У поравнању је обично, да свака страна понешто од свога затега попусти, а понешто од другога добије. Ако једна страна све уступи, а друго ништа не добије, онда се сматра као уступљено или поклоњено право.

§. **855.** Муж и жена не могу о браку поравнање учинити, т. ј. да у браку живе или да се раставе, јер раставити се не зависи од њихове воље; но то само надлежним духовним судом пресудити се може.

В. §. 94. и 103. овог законика.

§. **856.** О ономе, што ко по тестаменту, док још отворен није, примати има, поравнање не вреди ништа. Но као опклада о томе, може имати своју силу и важност.

§. **857.** Поравнање због злочинства учињено од казне јавне не ослобођава; оно се само на накнаду за штету претрпљену односити може. Осим ако нису помање увреде, које стране опростити могу.

§. **858.** Ако би се стране при поравнању преварile у лицу, или у самом предмету, ни онда поравнање не стоји.

§. **859.** Ко би после поравнања доказивао, да је преко половине оштећен, или би нове доказе доносно, који му пре поравнања нису познати

били, не ће му ништа помоћи; осим ако не би очевидну превару и непоштено поступање показати могао.

§. **860.** Ако би се ствар при поравнању рачуна тицала, па би у рачунању погрешка догодила се, та се и после поравнања исправити може.

§. **861.** Поравнање простире се само на она дела спорна, о којима је учињено; а никако и на друга. Баш да би изражај гласио на све распре у опште, и онда се на оне само односити може, на које су стране мислити могле, а никако и на оне, које би хотимице претајане биле.

§. **862.** Јемац и заложитељ, који су за целу спорну обвезу добри стајали, остају и за поравнану част добри. Само ако је поравнање без њихова знања и воље учињено, могу они сву обрану против повериоца употребити, коју би употребили кад не би поравнање учињено било.

§. **863.** За дела спорна могу се стране склонити и поравнати и на то, да изберу себи судије, па како ови нађу, онако да им право буде.

§. **864.** Ко право своје првашње тако преиначи, да га другоме уступи, да му је слободно то чинити и за наплату, и без наплате.

§. **865.** Права за личност чију везана, која с њом престају и ишчезавају, другом уступити се не могу.

§. **866.** Обвезе писмене на дуг, ако на показатеља гласе, како су предане, већ су уступљене;

и онога су, у чијој се руци налазе, нити треба других доказа.

§. **867.** Уступитељ преноси на пријемника сва своја права; и зато пријемнику иста и припадају.

§. **868.** При уступању рађа се обвеза нова само између уступитеља и пријемника. Обвеза дужника уступљеноме новога повериоца, или пријемника дуга његова казао и обзнанио, онда ће дужник пријемника намирити дужан бити; но њему остаје и пак право, све оне обране употребити против пријемника, које би употребити могао против уступитеља.

§. **869.** Но ако је уступитељ дужнику уступљеноме новога повериоца, или пријемника дуга његова казао и обзнанио, онда ће дужник пријемника намирити дужан бити; но њему остаје и пак право, све оне обране употребити против пријемника, које би употребити могао против уступитеља.

§. **870.** Који поверитељ дуг свој другоме уступи бадава, или му га поклони, опај нема више одговарати за њега. Ако ли га уступи за наплату, онда уступитељ пријемнику мора добар стојати, да опај дуг, кога је уступио, јест прави и истинити дуг, и да од дужника намирити може. Но ово се разумева у онолико, у колико се он сам од пријемника наплатио.

§. **871.** Ако се пријемник из јавних књига, у којима би дуг заложеним добрима обезбеђен био,

известити и тако и дознати може, како му је могуће намирити се, онда зато уступитељ одговарати није дужан; као што не одговара ни за доцније појавивши се случај, ни за небрежење пријемника, којим би се догодило, да се дуг доцније подмирити не би могао.

§. **872.** Може дужник место себе другога дужника као платца, који ће га заменити, у замену ставити и свога повериоца на њега, ради исплате дуга свога, упутити. И ово ће бити тврдо и стално, ако на то и упућени поверитељ т. ј. заменопримац пристане, то јест ако овога место дужника за платца (местоплатца), као заменитеља дужникога прими, и сам исти заменитељ пристане, и од заменодавца обвезу његову предузме.

Види додатак §. 211.

§. **873.** Како је замена са вољом ове све троје учињена, онда се заменопримац по реду има држати заменитеља т. ј. новога примљенога дужника, а не заменодавца, свога старога дужника.

Види додатак §. 211.

§. **874.** Ако дужник против воље поверитеља, другога место себе као дужника стави, то повериоца везати не може; но обвеза важи само између оних, који су на то пристали и сагласили се.

В. додатак §. 211.

§. **875.** Ако би дужник заменодавац таквог заменитеља, који њему ништа дужан није место себе ради исплате дуга ставио; онда овоме на вољи

стоји замене те примити се, или не примити. Ако се он ње не прими, није ништа ни дужан; ако ли се прими, онда он има спрам заменодавца све оне дужности, које би имао као његов пуномоћник; али између њега и заменопримца (повериоца) још ни-какав уговор не постоји.

§. **876.** Ако заменодавац замену, док још од заменопримца прихваћена није, порече и натраг узме; онда и заменитељ нема власти као пуномоћник за-менопримцу дуг исплатити.

§. **877.** Ако заменопримац поднешену замену не ће да прихвати, или се ње заменитељ не ће да прими, или му не може ни поднети, што га у месту нема; онда ће заменопримац то одмах заменодавцу јавити; које ако не учини, остаће под одговором за сва незгодна следства.

§. **878.** Ако су и заменопримац и заменитељ примили поднешену замену, али заменитељ не ис-плати на време дуг; онда ће се заменопримац о-братити на заменодавца, и овај ће га намирити морати по оном закону, по ком уступитељ прије-мнику одговарати мора за уступљени дуг.

§. **879.** Ако заменопримац прихватајући замени-теља, овога као за свога платца тако прими, да заменодавца пусти, онда се заменодавац ослобођава, и не одговара за дуг, намирио се онај, не намирио. То бива, кад се заменопримац нарочито изјасни, или кад делом покаже, пошто од себе признање дужнику да, или обвезу врати.

§. **880**. Ако заменодавац своме дужнику као заменитељу само у толико наложи, да дуг замено-примцу исплати, у колико је он њему дужан, онда замена ова толико значи заменопримцу, колико друго уступљење, и између њега и заменитеља рађа се онај исти одношај, који и између примца каквога дуга и примљеног дужника, коме је примац обзнањен.

§. **881**. Ако заменитељ овакав без узрока не би исплатити дуг хтео, или би, почем је примио на себе исплату, опет исплатити затезао се; онда ће он за следства одговарати. Ако ли он примљени на себе дуг исплати, па то више буде, него што је он заменодавцу дужан био', онда он има право за сувишак накнаду захтевати од заменодавца.

ГЛАВА III.

Како престају права и обвезатељства.

§. **882**. Ко илати оно, што је дужан, онај се ослобођава од дуга, и престаје обвеза.

§. **883**. Нико не мора што друго примити, нити може од дужника што друго захтевати, него оно, на што се онај обвезао; и то у оно време, на опом месту и на онај начин, као што обвеза гласи.

§. **884**. Дуг се може исплатити не само новцем но и другим чим, само ако се стране сложе.

§. **885.** Ако дужник не би сав дуг на једанпут исплатити могао, него би на части плаћати повериоца понуђавао; овај ако не ће, не мора примити.

§. **886.** Ако би дужник на части дуг исплаћивао, па се између више делова по вољи повериоца не би определити могло, који су исплаћени; онда се разумева: да је најпре плаћен интерес, после капитал, и ако би више капитала било, онда се најпре разумева онај, који је искан, или за који је рок плаћања дошао, а за овим разумева се онај капитал, који је дужнику на највећем терету.

§. **887.** Ако рок, кад да се дуг исплати, није опредељен, онда се разумева, да је онда рок, кад је дужник на плаћање опоменут.

§. **888.** У неким случајима рок плаћања сама природа ствари показује; тако за плаћање ужитка, ако погодбе нема, рок је на месец дана напред, и припада уживаоцу баш да пре свршетка месеца умре.

§. **889.** Поверитељ треба на рок да прими, кад му се подноси исплата; ако се затеже, сам себи нека незгодна следства припише, ако би се таква догодила.

§. **890** Ако начин и место за исплату није опредељено; онда ако се по природи и намери посла то определити не може, разумева се о непокретним стварима оно место, где леже, о покретнима оно, где је обећање учињено. Иначе плаћања, за која уговора нема, чине се у месту, где дужник живи.

§. **891.** Може и онај, који због младолетности иначе својим имањем владати није способан, дуг свој прави, коме је рок за исплату дошао, исплатити, и таква исплата има силу и важност, и ослобођава од обвезе. Само ако овакви дуг не би јасан био и не би још рок за плаћање дошао, онда тутор или старатељ има право, оно, што је плаћено, натраг искати.

§. **892.** Кад ко други за дужника, који не може да плати, хоће дуг да плати, поверитељ дужан је примити, и своје право њему уступити; само у том случају он не стоји добар, да је то истинити дуг, и да ће се намирити моћи, осим ако је на превару добио.

§. **893.** Ако дужник не ће, да други за њега плати, то овај се поверитељу наметати не може, нити га је овај узети дужан. Али ако он исплату дуга узме онда и платац права има захтевати, да поверитељ своје право према дужнику њему уступи, које увај учинити мора.

§. **894.** Дуг треба да се исплати самом поверитељу, или његовом пуномоћнику за примање опредељеном, или ономе, кога би суд за господара истога дуга признао и огласно. Ако је ко дуг положио ономе, који сам са својим имањем руковати не сме, онда би он дужан био по други пут платити; и само би се онда ослободио, ако би се плаћен дуг још заиста непотрошен нашао, или би се показало, да су исти новци на корист примца употребљени.

§. **895**. Не зна ли се поверитељ, или га на месту нема, или он не ће дуг да прими; онда дужник нека положи дуг у судске руке, па ће се ослободити од дуга. Ако је ствар таква, да се не може у судске руке предати, онда суд наредбу нека учини, како да се ствар причува.

§. **896**. Ко дуг исплати, онај има права искати, да му се признаница (квита, намирница) изда да је он дуг подмирио. На признаници треба назначити, ко је платио, коме, где и кад, шта и колико и то ваља да потпише поверитељ, или његов пуномоћник ако писати знају; ако ли не, а оно треба бар два сведока да сведоче, од којих један може поверитељево име потписати.

§. **897**. Који признаницу од поверитеља има, да је главно исплатио, ономе се верује да је и интересе платио.

§. **898**. Ако поверитељ има писмену обвезаницу (облигацију) од дужника, онда како дуг прими, дужан је исту дужнику вратити. Ако ли рече, да је исту негде забацио, па не може да нађе, или је њу изгубио, онда је дужан то на суду признати, који ће такву уништити, и дужнику признање дати.

§. **899**. Ако дужнику истина није признање на исплату дуга дано, али му је обвезаница враћена, то већ за њега сведочи, да је дуг исплатио, и поверитељ, ако би противно говорио, морао би то доказати.

§. **900.** Ако би ко плаћати исто имао на неке рокове, или за неко извесно време, па би признање имао за доцније рокове; онда се држи, да је и пређашње исплатио.

§. **901.** То се разумева и за трговце и мајсторе, ако су с пазариоцем (муштеријом) за куповину од познијега времена намирили се, да су и за пређашње куповине изравнани.

§. **902.** Ко се превари, у незнању будући ствари или закона, па плати оно, што није дужан био платити, онда има право натраг искати, и то да му се врати. И ако ко учини оно, што није дужан био учинити, има право награду приличну зато искати.

§. **903.** Кад двојица један од другога што тражити имају, па су оба дуга истинита, оба једнога рода и таква, да што једном као поверитељу припада, оно исто он као дужник другоме у дуг исплатити може; онда се може узети дуг за дуг и ако су дугови једнаки, они ће се изравнати, ако ли нису, онда ће се мањи од већега одбити.

§. **904.** Ако је један дуг чист и јасан, а други није, или је једном рок за плаћање изишао, а другом није, онда се један за други задржати, или један од другог одбити не може.

§ **905.** Дугови, који нису једног рода, или је један опредељен, а други није опредељен, не могу се један за други задржати, и један с другим подмирити.

§. **906**. Ствари, које би ко на силу отео, узајмно, или на причување узео, не могу се никако задржати за дуг.

§. **907**. Дужник не може свога повериоца с оним намирити, што би он од другог тражити имао, коме би његов повериоц дужан био.

§. **908**. Пренесе ли се дуг на више њих с једног на другог; па би до плаћања дошло, и дужник би хтео у исплату шта урачупати, то он само према првом и последњем повериоцу чинити може, а никако према онима, на које је између првог и последњег дуг пренашан.

§. **909**. Ако повериоц дужнику дуг отпусти, или опрости, или се дуга одрече, сматра се као да је дуг исплаћен, и дужник се дуга ослобођава. Само повериоц мора бити такав, који неограничену власт има са својим правима располагати; и не треба да то на штету трећега буде.

§. **910**. Дуг престаје и онда, кад пређе на ону исту особу, којој право припада; јер би иначе повериоц сам себи дужан био. Само не треба смешати случај онај, кад једна особа у једном виду и својству према праву, а у другоме према дугу стоји. Нити то спојење може на упитрб трећему бити.

§. **911**. Обвезе на непокретним добрима лежеће и у јавне књиге заложне уведене не престају пре, док се не испишу, баш да би на ону исту особу прешле, којој право припада.

§. **912.** Ако ствар једна опредељена, на коју се ко као дужник подвезао, случајно пропадне, престаје обвеза са свим тако, да ни у цени дужник ствар пропалу накнадити дужан није.

§. **913.** Умре ли онај, коме право или дужност каква припада тако, да је само за личност његову везана, и на њу ограничена, онда престају све обвезе.

§. **914.** Ако су и дужности и права на неко опредељено време, било последњом вољом, било уговором, или пресудом судском или законом везане, онда како оно опредељено време истече, престаје и обвеза.

§. **915.** Из свију оних узрока, из којих се по закону уговори раскинути, и обвезе уништити могу, може се ствар у пређашње стање поставити.

§. **916.** Нарочито пак ствар ће се у пређашње стање поставити, ако се обмана у самој ствари покаже, или је толика, да је оштећење преко половине следовало; ако је с младолетником или и другима под туторством налазећим се лицима без знања тутора уговарано на штету њихову.

§. **917.** Младолетност не помаже ономе, који је лукавством и преваром другога уверио о пунолетности својој; или га само стање и посао његов за пунолетнога издаје, н. п. ако је трговац, занатлија (мајстор), или мењач (сараф).

§. **918.** Младолетан не може се ни онда у пређашње стање поставити, ако му се обвеза ро-

дила због учињеног злочинства, и другог недозволеног поступка, који га под одговор баца.

§. **919**. Ако младолетник до пунолетности није противу своје обвезе поступао, но је при том и после остао, сматра се, да је одобрио, и нема више права на постављење у пређашње стање.

§. **920**. Младолетнима уподобљавају се и сви они, који не могу, или им је забрањено сопственим имањем руковати; такви су: сви ума лишени, распикуће судом проглашене, пропалице, презадужени̇ци, којих је имање под стечиште потпало, удате жене за живота мужевља.

§. **921**. Доспе ли младолетник до пунолетности и 14. дана прођу, престаје му право на повраћај у пређашње стање. Ово се разумева и о забрани са сопственим имањем руковати.

ГЛАВА IV.

О застарелости.

§. **922**. Застарелост јесте особито опредељење закона, по коме један због неупотребљења за неко подуже време право губи, а други са самим употребљењем добија и прибавља.

§. **923**. Застарелост има места код свију оних права, која се иначе прибавити могу, код свију оних

лица, која су способна за прибављање и пренашање ствари и осталих права.

§. **924.** Она права, која највишој земаљској власти или књазу као глави земље и народа припадају, као право на данак, ђумрук и т. д. не могу се застарелошћу прибавити.

§. **925.** Права супружничка, родитељска, дечија и друга лична права не могу застарити,

§. **926.** Застарелошћу само се онај користити може, који је за прибављање ствари способан, и заиста ствар једну држи на дуже законом опредељено време, и то држање да је законо, поштено, и чисто од сваког лукавства и преваре, и да је непрекидно.

§. **927.** Застарелошћу онај се користити не може, који ствар не држи у своје име, нити са онаквим основом, који би по закону довољан био за прибављање права; тако: ствари заложене, узајмљене, на оставу, или на уживање дате, не прибављају се застарелошћу.

§. **928.** Покретне ствари прибављају се застарелошћу од три године дана.

§. **928.** *a. Тужба учитеља и наставника за настављења у вештинама (художаствима) и наукама, која се месечно дају; тужба механџија и угоститеља за пребивалиште и храну; тужба радника и надничара за плату надница или уговорене плате и онога, што су око посла издали, и тужба слугу, који се месечно погађају, за њихову плату, застарева за шест месеци.*

§. **928** *б. Тужба лекара и хирурга за посете, операције и лекове; тужбе трговаца за давање еспапа негрговцима (види §§. 14. и 15. трг*ов. *законика); тужба оних, који држе децу у обиталишту и дају им храну; тужба других мајстора и учитеља због плате за учење; и тужба слугу, који се на годину погађају, за наплату њихове плате, застарева за годину дана.*

Исто тако тужба правозаступника за наплату његових издатака и његове награде застарева за једну годину, рачунећи од дана, кад је по вођеној парници пресуда извршна постала, или од дана учињеног поравнења, или одузетог пуномоћства. У призрењу несвршених парница, он не може тражити наплату издатака и награде више, него за пет последњих година, рачунећи од дана тужбе.

§. **928**. *в. У случајима §. 928. а. и 929. б., застарелост тече, и ако је продуживано издавање, рад или служба, и престаје само ако је закључен рачун или издата признаница, или облигација или предата тужба суду.*

§. **928**. *г.* Укинуто (Зб. XXIV. стр. 15.

§. **928**. *д. Потраживање годишњих прихода и доходака, годишњег издржавања, кирије од куће, дућана и других зграда, или кирије за земље и друга добра под закуп дата; годишњих интереса на позајмљене капитале; услуга, које се годишње имају чинити, и у опште све, што се плаћа или чини годишње или и у краћим роковима, који се годишње враћају, — застарева за три године, од дана кад је што требало платити или учинити.*

§. **928**. *е. Застарелост казана у §. 928. а., до §. 928. д. закључно, тече и противу малодетника и противу оних, који из других узрока немају право располагања са својим имањем. Но они имају право на накнаду од тутора ако су тиме оштећени.*

§. **928.** *ж. Облигацијони дуг и право, по коме ко може тражити годишње дохотке, уживање или услуге, застарева ако се за двадесет и четири године не употребљава, ма да је и у јавне књиге записано и обезбеђено.* (*§. 947*).

С овим наређењем не мења се оно, што је у §. 166. и 167. трговач. законика казано за трговачке књиге и документе, и за тамо наведене менице. Но и ово застарење меница односи се на њих као такве, које имају менична преимућства; иначе и оне по истеку пет година постају облигацијони дугови, и као такви застаревају за двадесет и четири године, урачунавајући и оних пет година у ових двадесет и четири.

§. **928.** *з. Архитекти и предузимачи ослобођавају се од одговорности после десет година за тврђе грађевине и предузећа, која су извршили или управљали.*

(*Допуне од 5. Маја 1864. год. Зб. XVII ст. 236*).

§. **929.** За непокретна добра, као: баштине, куће, њиве, ливаде, воћњаке, винограде, или млинове пзискују се 24. године за застарелост, ако је притежање без тапије; ако ли је с тапијом, и у баштинске јавне књиге уведено, доста је 10. година. И ово се разумева и о службеностима на непокретним добрима.

В. §. 136 закона рударског (Зб. XIX. ст. 123.)

§. **930.** Код оних права, која се ретко извршују, н. п. при оправљању моста, или оправи гата, или јаза воденичког, или бране, мора онај, који би застарелошћу другога нагнати хтео на притицање с трошком или радом у помоћ, не само показати, да је 24. године прошло, него и да је бар трипут се случај догодио, где је свагда то право силу и снагу имало и у извршење доводило се.

§. **930**. *а. Ако у смотрењу застарелости законом није друкчије наређено, онда сва права према другоме, ма била и у јавне књиге заведена, или судом утврђена, губе се по правилу, ако се за двадесет и четири године не употребе, или се за толико времена противу туђег присвајања ништа не чини.*

(*Допуна од 5. Маја 1864 год. Збор. XVII. ст. 237*).

§. **931**. У смотрењу оних добара, која или правитељству или цркви, или општинама принадлеже, за која су особити управитељи и руковатељи опредељени, изискује се за застарелост дуже, него обично време, тако за покретне ствари 6. година, за непокретна добра, ако су на име притежаочево у баштинске књиге уведена, изискује се 12. година ако ли у књиге баштинске на име притежаочево уведене нису, иште се 36. година.

§. **932**. Ако би се господар баштине, њиве, ливаде, или другога миљка, или ствари, изван отачаства налазио, и то без своје кривице, онда за застарелост', којом би други право на његова добра добио, изискује се двапут онолико времена, које је иначе прописано, за време одсуства његова.

§. **933**. Против оног, који се изван отачаства у делу и на корист отачаства или за отачаство пострадавши или у ропству налази, застарелост места нема нити почиње донде, докле год сва препона не престане.

§. **934**. Против оних личних дужности, које члановима једне породице спрама других чланова исте породице припадају, као дужности децу издржавати

и хранити; тако и против оних поступака, који од воље свакога зависе, као да еспап овде или онде купи, да своје добро овако или онако, или воду употреби; против права на деобу смесничке ствари, или на опредељење међе, умке или границе, застарелост нема места.

§. **935.** Ако је ко само једну част од каквога добра притежавао, или је само против једнога или другога члана какве општине право застарелости употребио, онај не може застарелост на цело, и на све чланове прострети.

§. **936.** *Докле поверилац има у ружама залогу, не може изгубить право да се из ње намири; но и дужник не може изгубити право да своју залогу искупи. Но залога не спречава ток застарелости, у колико се поверилац не би могао из залоге намирить.*

(*Измена од 5. Маја 1864. год. Зб. XVII. 237*).

§. **937.** *Ко мисли да има право несаопштени му тестаменат уништити; поклон због неблагодарности порећи §. 567. б.) уговор због оштећења преко половине уништити §. 559.; пренос имања на његову штету закључен оборити §. 303.а,); ствар своју код другог нађену, откупити, или одузети (§. 220.); захтевати уништење уговора плаћањем или пометњом закљученог, где с противне стране није било лукавства, — тај мора за три године то код суда захтевати, иначе ће му право застарити.*

Време застарелости за уништење тестамента несаопштеног тече од дана кад је дотично лице за такви дознало; но ако су дванадесет и четири године од тог доба протекле, престаје право сасвим (§. 928. ж.). Све друге застарелости почињу тећи од дана закљученог уговора, или постанка узрока због кога се уговор квари.

Замена од 5. Маја 1864. год. Зб. XVII. ст. 237.

§. **938.** Тако и онај, који мисли да има права на службеност, па се господар добра (т. ј. баштиник) противи, ако за три године тога права не ужива, застариће му право, и он га губи.

§. **939.** Право на тражење накнаде за штету застариће за три године дана, од дана кад је оштећеном штета позната постала. Ако је штета из злочинства постала, онда ће застарити право на тражење за 24. године.

В. §. 213. 539 и 822. овог законика, и §. 67. зак. о чиновницима грађ. реда (Зб. XVII. ст. 36) и решење о допуни истог параграфа (Зб. XXI. ст. 52.); §. 14. закона о подизању јавних грађевина (Зб. XVIII. ст. 87.) и §. 81. казнит законика. —

§. **940.** *(Укинут §-м 82. казнителног законика од 29. Марта 1860. године.)*

§. **941.** Који би ствар какву од правичног и поштеног притежаоца на поштен начин примио, онај ће моћи као поштен прпјемник и оно време свога претка урачунати у време застарелости.

§. **942.** Против оних особа, које због недостатка сила душевних своја права сами заступати не могу, као што су: младолетни, згранути или луди, не може се застарелости време ни започети, ако и мају законога заступника. Но и у том случају не може се пре навршити време застарелости, док не прође две године после получених сила душевних.

§. **943.** Ни између супружника, као ни између деце и родитеља или тутора, докле год сајуз тај траје, не може се застарелости време започети.

§. **944.** Кад суда у земљи не би било, као у ратно или кужно време, нема ни почетка ни наставка за застарелост.

§ **945.** Застарелости време прекида се, како је онај, који се на њу позива, пре свршетка времена, право другога било изреком или делом признао, или ако га је онај, коме право припада, судом гонио, и парницу водио. Али ако би пресуда изишла, и ову тужбу за неосновану прогласила, онда се застарелост не прекида; но наставља тако, као да тужбе и није било.

§. **946.** Који би застарелошћу ствар добавио, онај може на суду захтевати, да се на његово име ствар води, тако: ако је непокретно добро, може га у књиге баштинске увести, и тапију изискати.

§. **947.** Тако исто онај, који би какву обвезу на свом добру имао, па би време застарелости прошло, може захтевати, да се исто са његових добара скине, и из књиге баштинске испише.

В. додатак §. 928. ж.

§. **948.** Но право, које се застарелошћу добија, не може ономе на штету служити, који је ослањајући се на књиге баштинске добро какво слободно од сваке обвезе и бремена себи прибавио.

§. **949.** Странама стоји на вољи, употребити застарелост или не употребити. И суд, ако се стране на застарелост не позову, сам по себи, не ће је у призрење узети.

§. **950**. Застарелости напред се одређи нико не може, нити може дуже време уговорити, него што је законом прописано.

§. **950**. *а. Време застарелости, казаних у §§. 928. в., до 928. з. закључно, и у §. 830. а., у колико које нису до сад никако постојале, рачунаће се од дана кад би која започела да је време застарелость одређено било; но у колико би по томе која застарелост била већ свршена, или би се свршила пре године дана од дана важења овог закона, сматра ће се за свршену по истеку једне године од дана кад почне важити овај закон.*

Закон овај почиње важити од 1. Јуньја 1864. године (Додатак од 5. Маја 1864. године Зб. XVII ст. 238.

К. В. № 365.
Сов. № 56.

У Београду 11. Марта 1844. г.

РЕГИСТАР

(Израђен по „Ручнику“ Ф. Г.)

А.

АМАНЕТ (остава) шта је §. 569. — ко прими дужан је чувати §. 570. — не сме се употребити на корист чувара §. 571. — кад га чувар мора вратити §. 572. — кад чувар може да га врати §. 573. Какве ствари дају се на аманет §. 574. — за квар ко одговара §. 575. — кад се даје под кључем §. 576. — кад оставилац чувару мора дати накнаду §. 575. и 577. — у ком случају може чувар накнаду да тражи §. 578. Шта је још аманет §. 579. — код крчмара, лађара, кириције и т. д. §. 580. — кад се коме судом преда на чување §. 581.

Б.

БЕСАВЕСТАН држалац §. 203. — купац §. 220. — уступилац и прималац §. 303. а. —

БЕСОМУЧНЕ узима закон у заштиту §. 40.

БРАК шта је §. 60. — мешовит кад важи §. 60. 92. и 99. (допуне). Ко у њега ступити може §. 69. са (изменом) — закључен међу малолетнима §. 72. и 73. — са бесомучнима и лудим §. 74. — са неспособним §. 75. — на силу §. 76. — на превару §. 77. — са злочинцем §. 78. (по измени) — са нехришћанином §. 79. — међу сродницима §. 80. — међу браколомцима §. 81. — међу лицима с другим испитаним §. 82. — кад нада после венчања §. 90. — кад, како и где се свршава §. 91. — ко га и где уводи §. 92. (са допуном код §. 60) — из којих се уз-

рока уништава §. 93. (са изменом) — из којих се узрока разводи §. 94. (са изменом) — кад се уништи, шта бива с уговором на случај смрти §. 787. Ко не може у нов брак ступити §. 101. — ко може §. 103. — жена разведена трудна §. 105. (са тумачењем.)

БРАЧНИ рок за одсуствујућег без кривице §. 95. — за побеглог супруга §. 96. — кад се муж врати §. 97. — брачна парница како се почиње §. 98. — код кога се води §. 99. (са допуном) — док траје шта бива §. 100. — кад су оба супружника крива §. 101. — брачно разлучење §. 102. — на развод брачни не може уговор закључен бити §. 103. — кад је једна страна невина §. 104. — кад је жена разведена или пуштеница, трудна §. 105. — уговор брачни шта је §. 759. — о миразу §. 760. — ко га не може закључити §. 761. — ако није њиме уступљен мужу мираз §. 762. — кад се њим о заједничком имању ништа не уговори §. 771. — кад је на штету деце §. 788.

БРАЋА кад наслеђују §. 402. —

БРЕМЕ види ПРАВО. —

В.

ВАНБРАЧНО дете §. 112. и 128. — дужна је мати чувати §. 129. — ком се не знају родитељи, ко ће чувати §. 129. (допуне) — кад му се може родитељ доказивати §. 130. (по измени) — и отац је дужан издржавати §. 131. — ако су му родитељи безбрачни §. 132. — не искључује се из уживања грађ. права §. 133. — може се законим путем изравнати са брачном §. 134 — кад добија отац над њим очинска права §. 135. — кад добија право на наслеђе, §. 409. — ко њега наслеђује §. 411. —

ВЕНЧАЊЕ. Пре њега шта бива §. 61. — 63. и 83. — 86.

ВЕРОИСПОВЕДИ друге и њихова права узимају закони у заштиту §. 53. — види *Иностранце*).

ВЛАСТОДАВАЦ ко је §. 610. — кад је дужан накнадити пуномоћнику трошак §. 618. 630 и 631. — кад штету §. 619. — шта га веже §. 620 и 621. — кад опрече пуномоћије §. 622. — кад умре §. 624. — кад банкротује §. 625.

ВОДА кад пресуши или се разлије, чије је место §. 263. — кад остави корито чије је §. 264. — кад земљу панесе на обалу §. 265. — кад земљуоткине од обале §. 266. — кад земљу хрони §. 267. —

ВОЉА човечија кад заступа закон, а кад не §. 13. — при поравнању о припатку §. 284.

ВОЛОВИ кад се на изор дају §. 691. — кад мањкају §. 692. —

ВОЋКА на туђој земљи засађена §. 281. — чија је §. 282. — плод са ње §. 283. —

Г.

ГОЛУБОВИ питоми §. 239.

ГОСПОДАР ствар може уживати или не §. 216. — не може бити натеран да ствар другом уступи §. 217. — добија накнаду ако мора уступити на општу потребу §. 20. (допуне) — изгубљене ствари §. 243—245. — земље, коју вода хрони §. 267. — земље, која се на другу сронила §. 268. — ствари под закуп дате §. 681. — кад може захтевати да се уговор о закупу и пре рока раскине §. 703. — кад прода закупљену ствар §. 704. — његови одношаји према слузи §. 721. —

ГОСТИЈОНИЧАРИ одговарају за штету путника §. 812. —

ГРАЂУ за наручен посао ко даје §. 713. — ако би пре свршетка посла пропала §. 714. — ако је рђава дата §. 715. —

Д.

ДЕВОЈКА кад је пунолетна §. 150. — кад излази испод родитељске власти §. 153. — у задрузи ко је издржава §. 529. — у задрузи кад добија део §. 528. (допуне). —

ДЕЛОВОДСТВО види ПУНОМОЋНИК. Види ВЛАСТОДАВАЦ. Види ОРТАКЛУК.

ДЕО малолетника кад је у попису означен и стављен §. 520. —

ДЕОБА како бива §. 492. 496 до 498. — у ствари неподељивој §. 499. — у поклону §. 500. — трошкови § 501. — на њој ко младолетне заступа §. 502. — кад се сврши §. 503. — како се утврђује §. 504. — коме није повољна §. 505. — у задружном имању §. 520. и 527. — ортачке користи §. 734 и 739. —

ДЕТЕ зачето како се сматра §. 43. — кад се роди под сумњом чије је §. 105 и 106. — брачно или ванбрачно §. 112. 113 и 114. — кад је сопственик §. 122. и 123. — туђе кад се равна рођеноме §. 136. — кад је пунолетно §. 150. — кад остаје и после пунолетства под родитељском влашћу §. 151. — кад може и пре рока добити пунолетност §. 151. — кад се с њега може и пре рока скинути родитељска власт §. 154. и 155. — мушко у задрузи кад има свој део §. 517. — кад нема §. 518. — ко му је у задрузи тутор §. 519. — докле остаје код матере при раздвоју супружника §. 118. —

ДЕД кад наслеђује §. 404. —

ДИВЉАЧ чија је §. 235. — припитомљена §. 236. —

ДОБРО своје кад је ко дужан уступити §. 20. (с допуном) — пољско како се процењује за залогу §. 845. —

ДОДАТАК тестаменту §. 431. —

ДРЖАВА кад наслеђује §. 530.

ДРЖАЛАЦ ко је §. 198. — кад је §. 199. — кад је правичан §. 201. — на чијој је страни право §. 202. —

савестан и бесавестан §. 203. — разлика између ових у враћању ствари §. 204 и 205. — кад је задруга, општина или правитељство §. 206. — опоменут како се сматра §. 207. —

ДУГ ко мора платити §. 21. — кад се на време плати §. 823. — кад се за другог плати §. 833. — кад је плаћен §. 882. — чим се још може платити §. 884. — кад се почесно плаћа §. 886. — кад му није рок опредељен §. 887. — кад му се по природи рок опредељује §. 888. — ако му није место и начин плаћања опредељен §. 890. — кад ко други хоће за дужника да плати §. 892. и 893. — коме треба да се плати §. 894. — за дуг кад се може узети §. 903. — кад не може §. 904 и 905. — кад се на више њих пренесе §. 908. — кад се поклони §. 909. — кад пређе на самог дужника §. 910. —

ДУЖНИК ко је §. 21. и 596. — кад не плати на време дуг §. 823. — кад не може да плати §. 830. — кад их је више §. 831. — има права на избор начина јемства §. 844. — може дати место себе другог у замену §. 872. — с вољом повериоца §. 873. — ако то чини против воље повериоца §. 874. — кад се ослобођава дуга §. 879. 882. 909. и 910. — не мора више платити но на шта се обвезао §. 883 и 902. — ако се с повериоцем сложи, може дуг и другим начином платити §. 884. — малолетан кад је §. 891. — кад не ће да за њега други плати §. 893. — коме треба да плати дуг §. 894. — кад не зна где му је поверилац §. 895. — да иште квиту на плаћен дуг §. 896. — кад има признаницу §. 897. — кад му је обвезаница враћена §. 899. — кад има признаницу од доцнијих рокова дуга §. 900. и 901. — чим не може намиривати свог повериоца §. 907. —

ДУЖНОСТИ брачне §. 108. (са додатком.) — спрам деце §§. 115. 120. — деце спрам родитеља §. 120. — ортачке и права прелазе на њихне наследнике §. 752.

Ж.

ЖЕНУ ко има живу, на другу узме §. 71. (в. и §. 203. и 135. кр. з.) — разведена а трудна може ли у други брак ступити §. 105. — удовица трудна § 105. (са тумаченьем) — ако се као таква пре времена уда §. 106. — у задрузи и њено право и дужности §. 111. — њено имање мужу донешено §. 416. и 417. — не може бити сведок на тестаменту §. 446. — кад преживи мужа при деоби шта добија §. 497. — удова у задрузи кад остане §. 523. — шта још задржава у задрузи §. 524. — ако се преуда §. 525. — не мора давати мужу рачуна о уживању прихода својих добара §. 772. — кад може одузети од мужа управу над имањем §. 773. — удовице шта је уживљење §. 774. — удова кад се преуда §. 775. — њеног мираза првенство §. 776. — њен накит како се сматра §. 777. — њено имање да се одвоји кад муж падне под стециште §. 784. — кад падне она под стециште §. 785. — не може се с мужем равнати о браку §. 855. —

ЖИВОТИЊА питома §. 238. — кад учини штету §. 815. — кад се ухвати у штети §. 816. — остаје залога за штету §. 817. —

ЖИТЕЉСТВО српско како се добија §. 44. (са допунама).

З.

ЗАВЕШТАЊЕ (тестаменат) шта је §. 424. — кад се као уговор суди §. 425. — ко не може чинити §. 426. и 427. — ко може чинити §. 428. — какво може бити §. 426. — писмено §. 430. — (кодицил §. 431) — казивано, па другим написано §. 432. — како да се одостовери §. 433. — кад није нужно пред сведоцима читати §. 434. — кад се мора прочитати §. 435. — усмено на суду §. 440 — у особитој нужди §. 441. — где стоји §. 443. — ко

не може писати §. 445. — може ли се мењати за живота завештаочева §. 448. — како ваља тумачити §. 449. — у сумњи §. 450. до 475. — кад остаје у снази §. 483. — ко се за малолетне изјашњава §. 484. — између мужа и жене §. 779. — како се ово гради §. 780.

ЗАВЕШТАЛАЦ како може располагати са својим имањем §. 476. — не може окрњити закони део §. 477. — може изравнати мушку и женску децу §. 478. — кад је окрњио закони део §. 479. — из коих узрока може лишити своју децу законог дела §. 480. —

ЗАДРУГА стоји под заштитом закона §. 42. — шта је §. 57. и 507. (са допуном) — како се сматра према сопственим односајима §. 58. — имање њено које је §. 508 и 522. — ко њом управља §. 510. — што ко у њој прибави §. 511. — који се из ње одели §. 512. — ко њу самовољно остави §. 513. — ко би њој штету чинио §. 514. — ко у њој може шта задужити §. 515. — кад њен старешина умре §. 516. — деца мушка у њој кад добивају раван део §. 518. — кад не добивају §. 518. — ко у њој може располагати са својим делом §. 521. — права и обвезе њених чланова једнаке су §. 526. — како се поступа при њеној деоби §. 527. — уговори са њом закључени §. 534. —

ЗАЈАМ шта је §. 593. — у чему се чини §. 594. — како се чини §. 595. — ко је зајмодавац §. 595. — како се може искати да се врати §. 597. — кад се мора исти онаки вратити §. 598. — кад је учињен у злату и т. д. §. 599. — у храни §. 600. — с лихвом §. 601. до 605.) — не може се пре рока искати §. 605. — кад је учињен на неопредељено време §. 606. — кад је уговорен на отказивање §. 607. — кад се узајмљени новац нобије § 608. —

ЗАКОНИ. Ко их издаје §. 1. и Чл. 54. Устава — шта је у њима прописано §. 2. — откад и докле имају

силу и важност §. 3. (са допуном) — ко их може преиначити §. 4. — ко их се има придржавати §. 5. — према иностранцима §. 6. — немају повратне силе §. 7. (са допуном) — да им смисао нико не изврће §. 8. — њихно тумачење како ће имати силе §. 9. — кад ког случаја у њима нема §. 10. — шта не спада у њих §. 12. — шта њих заступа, а шта они накнађују §. 13. — незнање њих ником не помаже §, 14. — кога узимају у особиту заштиту §. 39. до 42 и 49. — коме припада право уживати их §. 44. — узимају у заштиту иностранце и њихова права §. 45. и 53. — шта се по њима суди §. 46. и 47. и додатак §. 423. — кад налажу службеност §. 341. —

ЗАКОНИ део деце не може се окрњити §. 477. — кад би се окрњио §. 499. — кад се може од деце одузети §. 480. — који немају права на њ §. 481. —

ЗАКУП шта је §. 677. 678. и 679. — кад је о њему уговор свршен §. 680. — види *кирија*.

ЗАЛОГА шта је §. 304 и 841. — у чему може бити §. 305. и 314. — свака претпоставља дуг §. 306. — кад је покретна ствар §. 307. и 308. — како се може добити право на њу §. 309. — може ли се другом заложити §. 310. и 311. — како се њом поверилац може намирити §. 312. и 313. — њен плод чији је §. 315. — кад је мања од дуга §. 316. — мора се добро чувати §. 317. и 842. — не сме се употребљавати §. 318. — ако пропадне §. 319. — да се прода кад прође рок дугу §. 320. — ако се скупље прода §. 321. — кад је у другим рукама §. 322. — кад престаје §. 323 до 325. — како се добија на непокретна добра §. 326. (са уредбом о интабулацији, до 330) — поред јемца §. 836. — не може се за дуг задржати §. 843. — колика је у пољским добрима §. 845. —

ЗАМЕНА кад се прими §. 872. 873. — кад се не ће да прими §. 875. — кад се порече §. 876. и 877. — колико важи §. 880.

ЗАМЕНИЛАЦ дужника §. 872. и 873. — ако хоће да се прими §. 875. — ако наплати дуг пошто се примио замене §. 878 и 881. —

ЗАРУЧНИК / ЗАРУЧНИЦИ } кад даде дар на се брак не сврши §. 65. и 778. —

ЗАСТАРЕЛОСТ шта је §. 992. — где јој има места §. 923. — где је не може бити §. 924. 925 и 934. — ко се може њом да користи §. 926. — ко и где не може §. 927. и 942. — рок за покретне ствари §. 628. — кад тече а кад престаје §. 928. в; — за непокретна добра §. 929. — за права која се ретко употребљују §. 930. — за добра правитељствена, општинска или црквена §. 931. — за она добра којих се господар изван отачаства налази §. 932. и 933. — на колико се може прострети § 935. — код залоге §. 936. — за службеност §. 938. — за накнаду штете §. 939. — за поштеног пријемника §. 942. — кад јој нема ни почетка ни свршетка §. 943. и 944. — кад јој се време прекида §. 945. — њом кад ко ствар добави §. 946. — кад се њом ко ослободи какве обвезе §. 447. — коме не може на штету служити §. 948. — судови да је не узимају у обзир, ако се парничар њом не послужи §. 949. — ње се не може нико напред одрећи §. 950. — кад ће се којој време рачунати §. 950. а;

ЗАСТАРАВА тужба учитеља вештака механција, угостилаца, радника, надничара и месечних слугу §. 928. а; — тужба лекара, ранара, трговаца, оних који држе децу на храни, мајстора за учење, годишњих слугу и правозаступника §. 928. б., — дужност правозаступника да чувају акта својих клијената §. 928. г., — потраживање годишњих прихода, издржавања, кирије на зграде и добра, годишњих интереса услуга §. 928. д., — облигац. дуг, ма био и у јавне књиге уведен §. 928. ж., — наплата по меницама §. 928. ж., — (други одељак) — одговорност архитекта и предузимач. грађевина §. 928. з., —

тужба за уништење преноса имања, за уништење уговора §. 938. — за накнаду штете §. 939. — тужба због сраморе §. 28. *казненог закона.*

ЗАСТУПАЊЕ несталога §. 50.

ЗАТАЈАНО сокровиште §. 252. (и §. 233. казнен. закона) — наслеђе §. 489. —

ЗАЧЕТО дете како се сматра §. 43.

ЗДАЊА од туђе грађевине §. 277. — на туђој земљи подигнута §. 578. — од туђе грађе на туђој земљи §. 279. — случај од прећашњих времена §. 280. —

ЗГРАНУТЕ, узима закон у заштиту §. 40.

ЗЕМЉА нанешена водом на обалу, чија је §. 265. — водом откинута §. 266. — кад је вода хрони §. 267 — кад се на туђу земљу схрони §. 268. — туђим воћкама засађена §. 281.

И.

ИГРА сматра се као опклада §. 794.

ИЗБОРНЕ судије §. 863.

ИМАЊЕ умрлог које је §. 490. — кад се на ово позивају кредитори §. 491. — види *попис* — ортака осим уложеног дела §. 749. — оштетиоца јемчи за штету §. 825. — види СВОЈИНА.

ИНОКОСНОСТ шта је, §. 57. и 58. —

ИНОСТРАНЦЕ узима закон у заштиту §. 44. и 45. — кад и како наслеђују српског житеља §. 423. (— са *допуном*) Види ЗАКОН.

ИНТАБУЛАЦИЈА — види Залога §. 326.

ИНТЕРЕС види ЛИХВА.

ИСПИТ пре венчања §. 63. — може ли се нарушити §. 64. (в. и 127. ус. дух. власти). — одустанак од њега §. 65. — из којих се узрока не може чинити §. 68. — њим причињена штета кад се не може тражити §. 70.

ИСТАБУЛАЦИЈА — види ИНТАБУЛАЦИЈА.

J.

ЈЕДИК механски с механом кад се под закуп даде §. 690.

ЈЕДИНСТВО живота између пунолетних и малолетних шта је §. 494. — може ли се држати на штету трећег §. 495.

ЈЕМСТВО мужевље за женин мираз §. 776. и 777. — дуга шта је §. 827. — кад престаје §. 837. и 838.

ЈЕМАЦ ко је §. 828. — како јемчи § 829. — кад их има више §. 834 — без знања дужника да дуг неплаћа §. 835. — кад има право тражити обезбеђење §. 839. — кад умре §. 840. — кад се поравна §. 862.

K.

КАЗАН под испек дат §. 695. —

КАПАРА при уговору дата §. 550. —

КЕСИМ оваца §. 693. — види ОВЦЕ. —

КИРИЏИЈЕ одговарају за штету путника §. 812. —

КИРИЈА шта је §. 678. и 679. — кад престаје §. 682. 699. 700. и 701. — кад се раскида §. 704. — трошкови око ње §. 683. — кад јој рок плаћања није опредељен §. 685. — за њу шта јемчи §. 686. — кад се може и пре рока тражити да се прекине §. 702. и 703. — кад још престаје §. 704.

КИРАЏИЈА (*закупац*) које трошкове вуче §. 683 — има право закупљену ствар и другом дати §. 684. — његова дужност §. 687. — кад закупљену ствар на друго употребљује а не на оно на што ју је узео §. 688. — кад их је више §. 697. — кад још одговара §. 698. — кад ће моћи тражити да се уговор и пре рока раскине §. 702. —

КЊИЖЕВНИЧКИ РАД §. 719. и 720.

КОДИЦИЛ — види ДОДАТАК тестаменту.

КОЊ под кирију дат §. 692. — кад мањка (*други одељак.*)

КОРИСТИ с правом §, 23. — кад су с истим уступљене §. 30. — при промени ствари §. 638. и 639. — при куповини §. 658. (види ПОЛЗА).

КОЦКА шта је §. 659. — кад се сматра као опклада §. 794. —

КРЕДИТОРИ умрлог кад се позивају §. 491. — види ПОВЕРИЛАЦ.

КУПОВИНА и ПРОДАЈА шта је §. 641. — како бива §. 642. — кад је смешана §. 643. — како мора остати §. 644. — кад зависи и од кушања §. 645. — при њој мора бити и цена §. 646. — ко ову опредељује §. 647. до 649. — на почек §. 653. и 654. — кад има препона §. 655. — о користи и опасности §. 658. — што о њој није означено где ваља тражити §. 660. — с условима §. 661. 664. 665. 666. — кад је на пробу §. 667. и 668. — о покретним стварима §. 669.

КУПАЦ који је бесавестан §. 303. а. — кад мора примити купљену ствар §. 652. — кад би био у куповини узнемирен §. 655. — кад не ће да положи цену §. 656. — кад не ће да прими храну и др. §. 657. — кад може продавцу повратити ствар §. 664. — кад мора при препродаји ствари најпре понудити њеног првог продавца §. 665. —

КУЋА под кирију дата кад изгори §. 696. (*овај* §. *и за дућане и др. зграде*).

Л.

ЛАЖ у уговорима не вреди §. 537. —

ЛАЋАРИ одговарају за штету §. 812. —

ЛИХВА (*интерес*) колика се досуђује, а колика се уговорити може §. 601. — не може бити ни уговорена

већа од 12%§. 691. а., — кад није уговорена §. 602. — код зајма дужег времена §. 602. а.. — лихва на лихву кад се не може узимати и како се урачунава §. 603. — кад се лихва на лихву досуђује §. 604. — кад достигне главно §. 604. а., — кад се још плаћа §. 654.

ЛИЦЕ ко се сматра да је §. 17 и 36.

ЛИЧНА права кад ишчезавају §. 33. — службеност §. 338. — кад престају §. 391 и 392. — кад се не могу уступити §. 865. — која не могу застарити §. 925. —

ЛИЧНОСТВАРНА права шта су §. 197. —

ЛИЧНОСТ и сопственост Србина неповредни су §. 15. и Чл. 25. и 30. устава; — где се и кад могу бранити §. 16. —

ЛУДЕ узима закон у заштиту §. 40.

М.

МАЛОЛЕТНИ ко су §. 37. — стоје под заштитом закона §. 39. и 55. и 77. гр. пост. — ко се за њих изјашњава при тестаменту §. 484. — дужници §. 891. — којима не помаже малолетност §. 917. до 919. — који се њима уподобљују §. 920. — кад доседу до пунолетства §. 921. —

МАТЕРИН род кад наслеђује §. 408. —

МАТИ кад наслеђује сина §. 402. —

МИРАЗ шта је §. 760. и 763. — кад се тражи из масе мужевље §. 764. — шта још може служити за њ §. 765. — уживати га има муж право §. 766. — кад је у непокретним добрима §. 767. — кад је у покретном имању §. 768. — шта се још сматра као такав §. 769. — за њ јемчи муж са својим имањем §. 776. —

МЛАДОЖЕЊА кад је о просидби оглобљен §. 539. *под 5.* —

МУЖ као глава куће, његова дужност §. 109. — кад не може тражити мираз §. 762. — кад падне под стеци-

ште §. 764. 784. и 786. — има права уживати мираз §. 766. и 767. — кад учини жени какав дар §. 770. — кад са женом о имању ништа не уреди §. 771. — јемчи својим имањем за женин мираз §. 776. — што жени даде у накиту §. 777. — кад жену тестаментом за наследницу прогласи §. 779. — не може са женом чинити поравњење о брачном животу §. 855. —

Н.

НАГРАДА чувару аманета §. 578. — за какав посао кад није опредељена §. 708. — кад је опредељена, кад се исплаћује §. 712. — пропада за срамни посао дана §. 722. —

НАЈАМ како постаје §. 706. — ко наручује §. 707. — види ПОСАО.

НАКИТ женин како се сматра §. 777. —

НАКНАДА родитељима за издржање деце §. 127. — за уступљено или одузето добро §. 20 и 217. — за штету §. 31. и 800. — оном ко туђу ствар спасе §. 255. до 257. — оштећења при уговору §. 555. — кад јој нема места у уговорима §. 556. до 559. — код аманета §. 575. до 577. и 580. — трошкова у наручи §. 592. — кад је се ко ослобођава §. 801. — коју мајстор или вештак даје §. 802. — коју морају дати вештаци за рђав савет §. 803. — кад их је више кривих §. 804. — ако има кривице и оштећеног §. 805. — ко не одговара за штету §. 806. и 807. — за штету случајну §. 808. — онај ко се у нужди у туђ посао умешао не одговара §. 809. — за туђа дела §. 810. — штету коју учине неспособна лица §. 811. — коју дају гостионичари и т. д. §. 812. — штете просипањем и т. д. §. 813. — штете учињене чим, што је обешено §. 814. — штете учињене животињом §. 815. — њом да се све постави у првашње стање §. 818. — штете учињене из зле намере §. 819. — за задану рану §. 821.

— везана је за оштетиоца §. 825. — како ће се судом опредељивати §. 826. — штета кад застарева §. 939. — за срамоту види §. 82. (*закона кривичног*).

НАПУШТЕНО место §. 230. —

НАРУЧ (*послуга*) како бива §. 582. — ко шта узима §. 583. — кад се враћа §. 584. — кад се време не може определити §. 585. — у распри §. 586. — кад се не може натраг искати §. 587. — кад се не може и пре времена вратити §. 588. — кад се не употребљује по уговору §. 589. и 590. — кад се изгуби §. 591. — трошкови §. 592. —

НАСЛЕДНИК не мора примити наслеђе без пописа §. 485. — кад прими §. 488. — кад затаји §. 489. — могу се делити §. 492. — ако пунолетни са малолетнима у заједини остану §. 493. — како се могу делити §. 466. до 503. — шта чине за тврђу права деобног §. 504. — коме је деобом криво §. 505. — кад на њих прелази уговор §. 552. — како на њ прелазе права и дужности умрлога као чијег ортака §. 752. — ако не би могао ортачке дужности умрлога испуњавати §. 754. —

НАСЛЕЂЕ без тестамента §. 394. — припада најближим сродницима §. 395. — коме прво припада §. 396 до 399. — кад нема мушке деце §. 400. — кад нема никакве деце §. 401. — ако нема оца §. 402. — ако нема браће ни сестре §. 403. — кад прелази на деда по оцу §. 404. — кад на прадеда §. 405. — кад прелази на прапрадеда §. 406. — кад на чукундеда §. 407. кад на материн род §. 408. (*допуне*) — кад и како на ванбрачну децу §. 409. — кад на усвојено дете §. 410. — ванбрачног детета на кога прелази §. 411. — удовици §. 421 до 415. — убијеног детета ко да не наследи §. 420. — нехотично убијеног §. 421. — не може се за казну узаптити §. 422. — кад може примити иностранац §. 423. — ко прими без пописа §. 488. — кад припада девојкама §. 529. — кад припада држави §. 530. —

НАТЕРИВАЊЕ свештеника да венча §. 87. — лица на брак §. 88. и 89. —

НАХОДНИК изгубљене ствари §. 242. — кад добија награду §. 244. — кад задржи нађену ствар §. 245. — кад се сматра као непоштен §. 246. — кад их је више §. 247. — сокровишта §. 249. и 250. — колико му припада§. 251. и 253. — кад му не припада §. 252. —

НЕЗНАЊЕ закона не извињава никог §. 14.

НЕПОДЕЛИВА ствар кад је, како се дели §. 499.

НЕСТАЛИ које §. 49. — закон га узима у заштиту §. 49. — добија заступника §. 50. (и 76. гр. пост.) — како се позива §. 51.

НЕХОТИЧНИ убилац, не лишава се права на наслеђе убијеног §. 421.

НИЧИЈЕ што је, коме припада § 125. и 195. — шта се још сматра као такво §. 231.

ЊИВА с туђим семеном засејана §. 28 .

О.

ОБВЕЗАНОСТ деце не важи §. 125. — ортака како бива §. 748. — уз залогу ручну колико траје §. 840. — јемца и заложиоца стоји и на поравнатој части §. 862. — писмена кад се сматра да је уступљена §. 866. — према дужнику остаје иста, и ако је на примца дуга пренешена §. 868. — кад престаје §. 882. — на непокретном добру лежећа кад престаје §. 911. — скопчана с каквом ствари престаје кад ова пропадне §. 912. — кад је за личност везана престаје са смрћу ове §. 913. — кад је на извесно време везана, престаје с истеклим роком§. 914. — кад се застарелошћу губи §. 947.

ОБЕЗБЕЂЕЊЕ јемац кад може тражити §. 839. — какво још може бити §. 841. — може дужник бирати

§. 844. — колико дају пољска добра §. 845. — види *ОСИГУРАЊЕ.*

ОБМАНА не помаже ником §. 28. — при уговору не вреди §. 537. — кад се покаже, ствар ће се у пређашње стање поставити §. 916. —

ОВЦЕ под закуп — кесим — дате §. 693. — кад мањкају §. 694. — њихно просто чување §. 694. (други одељак.)

ОДБЕГЛУ жену ко прими, шта ваља да ради § 108. —

ОДВАЖНИ (на срећу) уговор шта је §. 789. — при њима нема оштећења преко половине §. 790. — који су §. 791. 795 — 796. и 799.

ОДНОШЕЊА задружна §. 507. до 529. — између господара и слуге §. 721. — између заменодавца, заменика и заменопримца §. 872. до 881. — између дужника и више повериоца §. 908.

ОДСУСТВУЈУЋИ ко је §. 49. (види и §. 76. грађ. поступка) — кад се уподобљава младолетном §. 41. — супруг §. 95. до 97. — како бива о деоби заступан §. 502.

ОДУСТАНАК од брачног испита §. 65. до 67,) — уговором закључен §. 551. — од уговора због оштећења преко половине §. 559. — од продаје кад има места §. 653. 657. 667.

ОПКЛАДА шта је §. 791. — кад важи §. 792. — да се при њој уговорена цена положи §. 773. — шта се још тако сматра §. 794.

ОПШТИНЕ стоје под заштитом закона §. 42. — (да издржавају ванбрачну децу §. 129) (*дошуне*) — узима закон под особиту заштиту §. 42. — како се сматрају према спољашне — приватном праву §. 59 и законом о устројству општина; — њихно уживање не може појединим заузети §. 234. — с њима уговор закључи §. 234.

— да дају накнаду за одузете земље приватнима §. 20. и 217. (*допуне*).

ОРТАКЛУК шта је §. 494. — кад бива §. 723. — како бива §. 724. — уговор о њему како ваља разумети §. 725. — ортачке делове ваља описати §. 726. — шта у њему сачињава главницу §. 727. — како се у њему деловођ бира §. 733. — при деоби користи шта се прво одбија §. 739. — кад се добитак мење у радњу §. 740. — како се добитак дели §. 741. — кад има штете §. 742 — кад престаје §. 751. — кад се може раскинути §. 756. — кад му уговором није опредељено време §. 757.

ОРТАЦИ на што који имају право §. 728. — шта је који дужан уложити §. 729. — шта је који дужан радити §. 730. — не могу се другим замењивати §. 731. — да се о послу саветују §. 732. — како бирају деловођа §. 733. — како се деле §. 734. — њихне дужности §. 735. и 736. — који је од њих деловођ §. 737. и 743 — за шта одговарају §. 738. — не могу пре рока рачуне закључавати и добитак делити §. 744. — кад могу то чинити §. 745. — могу у рачуне загледати §. 746. — не помаже им превара §. 747. — не могу се обвезивати без општег саизволења §. 748. — кад имају друго имање осим уложеног дела §. 749. — тајни §. 750. — права и дужности њихне прелазе и на њихне наследнике §. 752. — кад који умре §. 753. — њихни наследници §. 754. — кад се могу пре рока искључити §. 755. — јавни, кад истуне из трговине §. 758.

ОСИГУРАЊЕ штете §. 798 .— кад не вреди §. 799. Види ОБЕЗБЕЂЕЊЕ.

ОСТАВА види АМАНЕТ.

ОТАЦ кад не може посумњати о законитом рођењу свог детета §. 113. и 114. — шта је дужан §. 115. до 118). — носи трошкове о васпитању деце §. 119. — има право одбегло дете вратити и разврatно казнити. §.

120. — властан је приплод дечије сопствености употребљавати §. 122. — властан је своје дете васпитавати §. 124. — дужан је децу заступати §. 126. — детета ко је, кад се може доказивати §. 130. (по измени) — дужан је ванбрачно дете издржавати §. 131. — кад добија очинска права над својим ванбрачним дететом §. 135. — по богу ко је §. 149. — може дете задржати под својом влашћу и после пунолетства §. 151. — кад би децу злоставио §. 155. — кад наслеђује своју децу §. 401. — кад може своје дете искључити тестаментом из законитог дела наслеђа §. 480.

ОТИМАЊЕ девојака §. 89.

ОТКУП кад се уговори при продаји §. 661. — кад нема рока §. 662. — не може бити на штету трећег §. 663. — њиме да купац најпре понуди продавца §. 665. — по пречем праву §. 670. до 674.) — суседима је укинут §. 670. (*допуне*) и 675.

ОШТЕЋЕЊЕ преко пловине при уговорима не важи §. 559. — не вреди при поравњењу §, 859. — при уговорима на срећу не важи §. 790. — кад се не може више за исто тужити §. 937.

II.

ПАРНИЦА брачна како се почиње §. 98. — коме принадлежи да се реши §. 99. — шта у њој духовни суд напред да определи §. 100. — која страна добија допуштење за други брак. §. 101. и 104.

ПЛЕН ко добија §. 254.

ПЛОД воћке чији је §. 283. — заложене ствари §. 315.

ПОБРАТИМСТВО
ПОСЕСТРИМСТВО } §. 148.

ПО БОГУ отац, мати, брат, сестра §. 149.

ПОВЕРИЛАЦ ко је §. 596. — да најпре дужника тужи §. 829. — кад има и залогу §. 836. — како се може залогом намирити §. 312. 313. — кад се не мора примити почесно плаћање дуга §. 885. — да мора примити исплату дуга, кад му се на рок поднесе §. 889. — кад се не зна где је §. 895. — кад даде квиту на плаћен дуг §. 896. — да врати дужнику обвезаницу писмену §. 898.

ПОВРЕДА туђе части, имања, слободе, поштења, да се накнади §. 822.

ПОКЛОН при деоби како се узима §. 500. — кад још бива §. 561. — ко може учинити §. 562. — ко може примити §. 563. — да преда ко се не може натерати, а ко може §. 564. — учињен, кад пада §. 565. — кад се може натраг узети §. 566. и 567. — кад се сматра као легат §. 568.

ПОЛЗА види ПРАВО., *в. корист*

ПОПИС имања §. 170. до 172. — кад мора суд чинити §. 486. — чинити суд кад не сме §. 487. — без овог ко прими наслеђе §. 485 и 488. — кад се још чини §. 520.

ПОРАВЊЕЊЕ о сумњивим правима §. 854. — између мужа и жене не важи §. 855. — о тестаменту неотвореном не вреди §. 856. — због злочинства учињено не вреди §. 857. — не вреди, кад се стране преваре у лицу или предмету §. 858. — при ком не помаже оштећење преко половине §. 859. — при рачунима §. 860. — на шта се простире §. 861. — за избране судије §. 863.

ПОСАО наручен кад рђаво испадне § 709. — кад се не сврши на уречено време §. 710. — кад има кривице и наручиоца §. 711. — вад се исплаћује §. 712. — особитог својства §. 718. — учених људи §. 719. — сраман кад се захтева §. 722.

ПОСЛЕНИК има право на накнаду штете §. 710. и 711. — не може одустати од посла којег се примио §. 716. — мора сам свршити примљени посао §. 717. да наручи-

оца опомене ако је грађевина рђава §. 715. — одговара за доброту посла §. 709. 710. — 715. и 717.

ПОСЛУГА види НАРУЧ.

ПРАДЕД кад наслеђује §. 405.

ПРАПРАДЕД кад наслеђује §. 406.

ПРАВО кад се не губи §. 22 — и користе с истим коме припадају §. 23. — с бременом §. 24. — кад се може другом уступити §. 28. — колико и како може уступити §. 29. и 864. — уступање права претпоставља и уступање користи §. 30. — кад њих више подједнако имају §. 32. — лично кад ишчезава §. 33. — кад и како прелази на другога §. 34. — кад престаје због неупотребљења §. 35. 230. — грађанства како се добија §. 44. (и уредба о примању туђина у срп. сажителство) — не губи онај ког је нестало §. 49. — у туђе ко може ступити § 52. — супружничко §. 60. (са додатком); — сматра се као покретна ствар §. 190. — *чисто стварно* и *лично стварно* шта је §. 197. заједничко §, 215. — на залогу како се добија §. 309. — задругара §. 526. — ортака прелази и на наследнике §. 752. — кад се на другог пренесе §. 864. — кад је везано за личност §. 865. — уступљено пријемнику §. 867. — владе и књаза не може застарити §. 924. — лична не могу застарити § 925. — које се ретко употребљује §. 930. в. ПРЕПИНАЧЕЊЕ в. ПРЕЧЕ.

ПРЕВАРА ником не помаже §. 28. — при уговорима не вреди §. 537. — ортацима не помаже §. 747. — при поравњењу не важи §. 858.

ПРЕДАЈА којом се ствари прибављају §. 285. и 286 — покретних ствари §. 287. до 291. — непокретних §. 292 до 296.) — средством банчиских књига §. 297. и 299. — ствари с теретом §. 300. и 301.

ПРЕТПИСИ и УРЕДБЕ неспадају у грађ. законик §. 12.

ПРЕДСТАВЉАЊЕ у наслеђу §. 403.

ПРЕДАЈА види ПРИБАВЉАЊЕ.

ПРЕИНАЧЕЊЕ права и обвезаности где може бити §. 847. — како то бива §. 848. -- кад то бива поновљењем обвезе §. 849. и 850. — у главном буде и у споредном §. 851. — кад је старо у важности §. 852. и 853. — при поравњењу §. 854.

ПРЕНОС имања §. 303. — кад важи, а кад не §. 303. а.

ПРЕСУДА кад је више једнаких §. 11.

ПРЕЧЕ право на откуп земаља §. 670. и 671. — ко још има §. 672. — рок за што §. 673. — да се новци положе §. 674. — где га може бити §. 676.

ПРИБАВЉАЊЕ ствари како бива §. 225. до 227. — које нису ни чије §. 228. и 229. — пустих места §. 230 и 231. — забраном луга несме бити §. 232. — припатком §. 258. — предајом §. 285.

ПРИМАЛАЦ бесавестан ко је §. 303. а.,

ПРИПАТАК §. 258. — од производа земље §. 259. — од животиња §. 260. — може ли се на мушко животно узети §. 261. -- земље у реци. §. 262.

ПРИСВОЈИТЕЉ права службености како се одгони §. 386.

ПРИСВОЈИТИ шта се не може §. 248.

ПРОДАВАЦ опредељује цену §. 647. — да продату ствар чува §. 651. — да купцу ствар продату не мора без цене дати §. 653. — дужан је узроке сметње купцу уклонити §. 655. — кад има право продају раскинути §. 656. и 657. — кад задржи право откупа продате ствари §. 661. — кад му се оставља право бити понуђен на откуп продате ствари §. 665. — непокретних добара да понуди прво сроднике §. 671. — кад прода непокретно добро не јавивши коме треба §. 673.

ПРОДАЈА види *куповина.*

ПРОМЕНА шта је §. 632. — шта није §. 633. — кад се мора одржати §. 634. — како се мора одржати §. 635. — уговор о њој кад престаје §. 633. — кад се

ствар уквари §. 637. — коме припадају њене користи §. 6 8 и 639. — о природи права промењеног добра §. 640.

ПУНОЛЕТНИ које су §. 37. — могу своја права уживати §. 38. — кад излазе испод родитељске власти §. 150. — кад остају и даље под влашћу родитеља §. 151. — кад могу бити и пре законог рока §. 152.

ПУНОМОЋНИК ко §. 610. — колико има власти §. 611. — шта је дужан §. 615. и 616. — кад накнађава штету властодавцу §. 617. — што сврши с трећим §. 620. и 621. — кад може вратити пуномоћије §. 623. — кад умре §. 624.

ПУНОМОЋИЈЕ шта је §. 609. — кад је неограничено §. 612. — који се послови морају у њему изрично навести §. 613 — за шта мора бити особено §. 614. — кад се порече §. 622. — кад се врати §. 623. — кад престаје §. 624. и 625. — кад може и даље трајати §. 626. — без њега ко шта сврши §. 628. и 629.

ПУСТА места како се прибављају §. 229. *до* 231.) — која се не могу захватати §. 232. — захватати, коме је дозвољено и прече §. 233.

Р.

РАВНОПРАВНОСТ пред законом и судом §. 19. и чл. 23. устава.

РАЗВОД брака види *парница*.

РАЗЛУЧЕЊЕ брака §. 102. види *парница*.

РАЗУМА лишени стоје под заштитом закона §. 40. — они немогу уговора закључивати §. 533.

РАНИТЕЉ детета ко је §. 115. и 116. — како наслеђује ванбрачно дете §. 411.

РАНУ кад не ће купац да прими на уречено време §. 657.

РАНУ ко другом зада §. 821.

РАСКОШНИ неподобљавају се младолетнима §. 41.
РАСПОЛАГАТИ са својим имањем ко може §. 27.
РАЧУНИ — ортачки кад се не могу закључавати §. 744. — могу се ортацима свагда разгледати §. 746.
РИБА како се сматра §. 236.
РОПСТВА нема у Србији §. 18.
РОДИТЕЉА дужност §. 115. — кад дужност пренебрегну §. 116. — дужност докле траје §. 117. — распра не ослобођава дужности према деци §. 118. — право родитеља §. 124. — ванбрачном детету ко може родитеља доказивати §. 130. (по измени) — дужност кад престаје §. 150. — власт кад се продужава §. 151. — власт кад се може одузети и пре рока §. 154. и 155. — не наслеђује имање деце коју они убију §. 420. —
РОДБИНА шта је §. 55.
РОЈЕВИ домаћи чији су §. 239. — од пресада чији су §. 240. — шумски §. 241.
РОК одсуствујућем или несталом §. 51. — за младожењу и младу §. 69. — супруга за ступање у други брак, кад је први супруг нао у ропство §. 95. — ако би одбегао §. 96. — жени удовици или распуштеници ако је трудна, за другу удају §. 105. — брачности детета §. 113. — дужности родитеља за издржавање деце §. 117. — детету кад може само изабрати начин живљења §. 124. — година посинку или пођерци §. 140. — власти родитеља над децом §. 150. — ванредног добијања пунолетства §. 152. — престајања родитељске власти, кад их нестане §. 154. — онима, који желе ослободити се туторства §. 166. — ради полагања туторских рачуна §. 173. — туторство кад престаје §. 179. — старатељство кад престаје §. 180. — за прибављање напуштених туђих места §. 230. — вијању роја §. 240. — пријављењу господара изгубљене ствари §. 245. — залози кад прође §. 320. — за уништење саопштеног тестамента §. 482. — тражењу

нове деобе §. 506. — задрузи да противслови за дуг учињени старешином §. 510. — исплати купљених ствари §. 669. — одкупа земље по пречем праву §. 673. — кад није дугу опредељен §. 887. — дугу кад само природа показује §. 888. — малолетнима да протестују против своје обвезаности §. 921. — застарењу разних тужаба §. 928. а., б., в., г.. д., е., и ж., (допуне)

РОЂЕНО дете кад је §. 43.

С.

САВЕСТАН држалац §. 203. — купац §. 221.

САМОВОЉСТВО (*сила и превара*) ником не помаже §. 28.

СВАЧИЈЕ што је, ко ће уживати §. 26.

СВЕДОЦИ за писмен тестаменат §. 433. — кад не морају знати за садржај тестамента §. 434. — кад морају знати за садржај тестамента §. 435. — за усмен тестамент §. 436. — тестамента, кад се не морају заклињати §. 437. — кад морају §. 438. — на тестаменту какви треба да су §. 443 — на тестаменту који не могу бити §. 444. и 446. — колико их у нужди може бити §. 447.

СВЕШТЕНИК не сме бити приморан да кога венча §. 87. — кад кога венча без претходног огласа §. 90. — да заводи венчање у протокол §. 92.

СВОЈИНА или:

СОПСТВЕНОСТ шта је §. 211. — кад се под дугом пренесе §. 211. (*допуне*) — на производе сила човечијих како се добија §. 212 — њеног права ограниченост се не претпоставља §. 214. и 223. када се губи §. 302. види ИМАЊЕ.

СЕСТРЕ кад наслеђују §. 402.

СИЛА ником не помаже §. 28.

СЛУГЕ одношења према господару §. 721.

СЛУЖБЕНОСТИ шта су §. 331. — за шта су везане §. 332. до 334. — пољске које су §. 335. — кућне §. 336 и 337. — личне §. 338. и 371. — кад одступају од своје природе §. 339. — на чему се оснивају §. 340. — кад се законом налажу §. 341. — чим се прибављају §. 342. — кад се о њима суди, чега се треба држати §. 343. — како се решавају §. 344. — не могу се распростреги на даље §. 345. и 346. — могу и многима служити §. 347. — односења права како се опредељују §. 348. — на прозор §. 349. и 350. — на стреху §. 351. — на кишницу §. 352. — на водоводе, канале и т. д. §. 353. — на пут §. 356. — на оправку путова, мостова и прелаза §. 357 и 358. — на туђ бунар §, 359. — на навраћање воде §. 360. и 361. — на попашу §. 362. до 368. — на сечење дрва §. 369. — разлика §. 370. — како се ствар може употребити на службеност §. 372. до 374. — на потрошну ствар §. 375. — с приходима §. 376. — ствари, с којима су терети скопчани §. 377. — уживалац да ствар чува §. 378. — ствар ко ће нову подизати и оправљати §. 379. и 380. — ствар у каквом се стању мора вратити §. 381. — кад престају на се ствар враћа, коме припадају плодови §. 382. — на ствари, које се пропасти клоне §. 383. — право у кући туђој седити §. 384. — на чијем је добру, има господар право надгледати §. 385. — присвојитељ како се одгони §. 386. — кад престају §. 387. до 390. — личне кад престају §. 391 и 392. — годишњег ужитка како ће се опредељавати §. 393. — кад застаравају §. 938.

СЛОБОДНЕ воље лишене узима закон у заштиту §. 40.

СЛУЧАЈ за њега нико не одговара §. 808.

СМЕЊАЊЕ ствари §. 269. до 274.

СОКРОВИШТЕ §. 249. и 250. — како се дели §. 251. — коме находнику не припада §. 252. — кад работници случајно нађу §. 253. (коме још не припада види §. 233. каз. законика).

СРОДСТВО и овог степени §. 56. — по тазбини §. 56. (*други одељак*) — у задрузи прече при насљеђу од сродства изван ове §. 528.

СТАРАТЕЉСТВО види ТУТОРСТВО.

СТАРЕШИНА задруге ко је §. 510. — његово право §. 111. — колико може задругу з дужити §. 515. — кад умре §. 516. — наравни је тутор малолетника §. 519.

СТВАР шта је §. 182. — како се деле §. 183. — како се називају §. 184. и 185. — покретна кад се као непокретна сматра §. 186. до 189. — кад их је више §. 191. — потрошна и непотрошна §. 192. — проценива и непроценива §. 193. и 194. — ничија или свачија §. 25. и 195. — своју гди год познаш §. 208. и 218. — о које држави њих се више препиру §. 209. — кад је изгубљена или остављена §. 210. — да је твоја, како ћеш доказивати §. 219. — њен безсавесни или савесни купац §. 220. и 221. — која се не да разликовати §. 222. — њен поштен држалац §. 223. — којој ко траг замеће §. 224. — нађена чија је §. 242. и 243. — туђу ко употреби на своју корист §. 275. — туђу ко преиначи §. 276. — кад је неподелива §. 499. — у задрузи која поједином припада §. 509. — кирације закупца јемчи за кирију §. 686. — закупљена кад се прода §. 704. — које се не могу за дуг задржати §. 906. — кад пропадне, за коју је скопчана каква обвеза §. 912. — кад се може у пређашње стање поставити §. 915. и 916. — кад ко застарелошћу прибави §. 946. —

СТРАНЦИ види ИНОСТРАНЦЕ.

СУД духовни шта решава §. 98 и 99. до 104. — туторски §. 170. — избрани §. 863. —

СУПРУГЕ дужност нарочита §. 110. —

СУПРУЖНИЦИ њихна права откуд проистичу §. 60. — шта им припада §. 107. — њихна дужност §. 108. — немају застарелости у правима и дужностима §. 925. 943. —

Т.

ТАЗБИНА као сродство §. 55. и 56.
ТЕСТАМЕНАТ види ЗАВЕШТАЊЕ.
ТИМАРИ (спахилуци) укинути §. 213.
ТРАГ каквој ствари ко замеће §. 224.
ТРОШКОВЕ око васпитавања деце родитељи немају право тражити §. 127. — при дедби не треба у рачун узимати §. 501. — око амапета ко накнађава §. 575. — при наручи ко води §. 592. — пуномоћнику ко накнађава §. 618. 628. до 630.)
ТУТОРСТВО — види закон о СТАРАТЕЉСТВУ.
ТУЂЕ не можеш другоме уступити §. 29.
ТУЂИНКА за српског житеља удата §. 48.

У.

УБИЦА да не наследи убијеног §. 419. — кад је родитељ, да не наследи убијено дете §. 420. — случајни не лишава се права наслеђа §. 421.
УГОВОР на развод брака не вреди §. 103 — кад је закључен у општe §. 531. — како може још бити §. 532. — ко не може закључивати §. 533. — закључен са задругом и општином §. 534. — да је јасан и разумљив §. 536. — са злочинцем закључен §. 535. — закључен са страшењем, *лажи* и т. д. не вреди §. 537. — о чему се може закључити §. 538. — који закон забрањује и уништава §. 539. — усмен или писмен, једнако важи §. 540. — кад је писмен §. 541. и 542. — учињен у смеспиштву §. 543. до 545. — са особитим условима §. 546. кад, како и где да се извршује §. 547. — ког није место извршења означено §. 548. — кад се на више начина испунити може §. 549. — кад се капаром утврди §. 550. — кад се закључи на пишманлук §. 551. — који прелази и на наследнике §. 552. — кад једна страна потпуно не испуни §. 553. —

кад се закључи да се ствари на другог пренесу §. 554. — ко за штету одговара §. 555. — ко за очевидне недостатке одговара §. 556. — закључен о туђој ствари § 557. — кад се закључи за ствари ћутуре §. 558. — кад се може раскинути §. 559. — кад се не може раскинути §. 560. — о промени кад престаје §. 636. — о послу изванредном закључен кад се прекида §. 718. — ортачки §. 725. 756. и 757. — на случај смрти закључен између мужа и жене §. 779. до 783 и 785. — на случај смрти кад се уништава §. 787.

УДОВИЦА кад наслеђује мужа на имању §. 412 д 415. — шта се зове удовичко уживање §. 774. — кад губи право на уживање удовичко §. 775. — при деоби задружног имања §. 497. — у задрузи §. 523. и 524. — ако се преуда §. 525.

УЖИВАЊЕ грађ. права коме припада §. 44. — удовичко §. 774. види УДОВИЦА.

УЗРОЦИ из којих се брак уништава §. 93. — из којих се брак разводи §. 94 — из коих се може избацити туторство §. 166. — из којих се могу деца лишити тестаментом законитог дела §. 480. — из којих престаје уговор и радња трговачких ортака §.751. 753 755. и 756.

УМИРАЊЕ двога у једно време, према преназначењу права §. 52.

УМАНУТЕ узима закон у заштиту §. 40.

УСВОЈЕНИ од §. 36. до 147.

УСВОЈЕЊЕ како ступа у сродство усвојитеља §. 56. и 136. — кад добија право на наследије поочима и помајке §. 410.

УСТУПИЛАЦ да дужнику јави свог пријемника § 869. — кад неодговара за уступљени дуг а кад одговара §. 870. и 871.

УРЕДБЕ види ПРЕПИСИ.

X.

ХРАПИЛАЦ види РАНИТЕЉ.
ХРАНУ види рану.

Ц.

ЦЕНА шта је, §. 194. — *ОБИЧНА* §. 194. *ВАНРЕДНА* §. 194. — при продаји мора бити §. 646. — ко је опредељује §. 647. до 649. — без ње није нико дужан ствар дати §. 653. — кад је купац не ће да положи §. 656.

Ч.

ЧЕСТУ крчити коме је пре че §. 233. —
ЧИСТО СТВАРНА права §. 197. —
ЧЛАНОВИ родбине или задруге каква имају међусобна права §. 54.
ЧУВАР аманета види АМАНЕТ.
ЧУКУНДЕД кад наслеђује §. 407.

Ш.

ШТЕТА учињена да се накнади §. 31 и 800. до 826. — учињена одустанком од брачног испита §. 65. — кад се не може тражити накнада §. 70. — при ортачкој радњи §. 742. — како се може осигурати §. 798. — кад се не може осигурати §. 799. — ко је накнади не ослобођава се од одговора §. 823.

ВАЖНИЈЕ ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ.

На страни 7. у врсти 15. озго стоји, а правитељства
а треба, и правитељства
На страни 45. у врсти 21. озго стоји, ван ако сам призна
а треба, ван ако ко сам призна
На страни 71. у врсти 11. оздо стоји, за парнице земљама
прописано а треба, за парнице о земљама прописано
На страни 126. у врсти 10. озго стоји, следовательно а
треба, Следовательно
На страни 197. у врсти 11. озго стоји, на уредно а
треба, на уречено
На страни 198. у врсти 11. оздо стоји (Глава XVI.) а
треба (Глава XVII.).
На страни 199. у врсти 4. озго стоји, да може купцу
ствар опет а треба, да може продавцу ствар опет, (и
ако је иста погрешка и у старом грађанском законику
учињена.)

